

IV. Uluslararası Demokrasi Sempozyumu

T.C. GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ

E-KİTAP

ISBN: 978-605-4239-95-5

*BU E-KİTAP SOBIAD TR DİZİN TARAFINDAN,
ATIF ve İÇERİK OLARAK TARANMAKTADIR.*

IV. ULUSLARARASI DEMOKRASİ SEMPOZYUMU BİLDİRİ E-KİTABI

DEMOKRASİ VE İNSANİ YARDIM: ULUSLARARASI-ULUSÖTESİ DIŞ YARDIMLAR

EDİTÖRLER

BETÜL KARAGÖZ YERDELEN

IŞIN KIRIŞKAN

GİRESUN 2019

IV. Uluslararası Demokrasi Sempozyumu

TR.
GİRESUN UNIVERSITY
FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ

IV. Uluslararası Demokrasi Sempozyumu IV. International Democracy Symposium

**Demokrasi
ve
Yardım**
Uluslararası-Ulusötesi
Yardım Yönetimi

**Democracy
and
Humanitarian aid**
International-Transnational
Aid Management

Mehmet Akif ERSOY Konferans Salonu
Şehit Ömer HALİSDEMİR Konferans Salonu
05-06 Aralık 2019

giresun.iibf.sempozyum@gmail.com

IV. Uluslararası Demokrasi Sempozyumu

TC. GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ ve İDARİBİLİMLER FAKÜLTESİ

IV. Uluslararası Demokrasi Sempozyumu

05-06 ARALIK 2019

SEMPOZYUM YÖNETİMİ

PROF. DR. BETÜL KARAGÖZ YERDELEN

DR. ÖĞR. ÜYESİ İŞİN KIRIŞKAN

YÜRÜTME KURULU

PROF. DR. BETÜL KARAGÖZ YERDELEN

DR. ÖĞR. ÜYESİ İŞİN KIRIŞKAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ ERHAN PIŞKİN

DR. ÖĞR. ÜYESİ SERDAR KESGİN

DR. ÖĞR. ÜYESİ NADİDE HÜSNÜOĞLU

DR. ÖĞR. ÜYESİ HACI MEVLÜT KARATAŞ

ARŞ.GÖR. HARUN DUMLU

ARŞ.GÖR. ÖZLEM ZEYBEK

ARŞ.GÖR. AYTEN MEHMED

ARŞ.GÖR. FECRA AKÇA

ARŞ.GÖR. DİLAYLA BAYYURT

SEMPOZYUM BİLİM KURULU

PROF. DR. BETÜL KARAGÖZ YERDELEN

PROF. DR. CANAN ÇELİK

PROF. DR. ENVER SARI

PROF. DR. ALAEDDİN YALÇINKAYA

PROF. DR. MOHAMMAD ARAFAT

PROF. DR. KADİRHAN SUNGUROĞLU

PROF. DR. RAFA MARTİNEZ

PROF. DR. ERDOĞAN ALTINKAYNAK

PROF. DR. DARHAN KIDIRALI

PROF. DR. SOYALP TAMÇELİK

PROF. DR. TÜREL YILMAZ ŞAHİN

PROF. DR. İSLAM JEMENEY

PROF. DR. ERDEN KICIBEK

PROF. DR. ELMAN NASIROV

PROF. DR. ALFINA SIBGATULLINA

PROF. DR. İSMAİL İSMAİL

DOÇ. DR. ŞİRİN DİLLİ

DOÇ. DR. VADİM KARASTELE

DOÇ. DR. RANETTA GAFAROVA

DR. ÖĞR. ÜYESİ SALEM KHALAF

DR.ÖĞR. ÜYESİ RAHMAN ÇAKIR

DR. ÖĞR. ÜYESİ AHMET FİDAN

DR. ADEL AHMED DASHELA

DR. KUBİLAYHAN ERMAN

DR. ADEL AHMED MURSHED

IV. Uluslararası Demokrasi Sempozyumu

Demokrasi ve İnsani Yardım İlişkisi

Uluslararası-Ulusötesi Yardım Yönetimi

BİRİNCİ GÜN

05 ARALIK 2019 PERŞEMBE

**GİRESUN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜK BİNASI,
ŞEHİT ÖMER HALİDEMİR KONFERANS SALONU**

09.00-09.15

AÇILIŞ (SUNUCU: Arş. Gör. Özlem ZEYBEK)

DEMOKRASİ ŞEHİTLERİ VE TÜM ŞEHİTLERİMİZ İÇİN SAYGI DURUŞU VE İSTİKLAL MARŞI

09.15-09.30

Prof. Dr. Vasıf HASANOĞLU- Mini Dinletisi

09.30-10.00

PROTOKOL KONUŞMALARI

Dr. Öğr. Üyesi Işın KIRIŞKAN (Giresun Üniversitesi İİBF Dekan Yardımcısı)

Prof. Dr. Betül KARAGÖZ YERDELEN (Giresun Üniversitesi İİBF Dekanı)

Prof. Dr. Yılmaz CAN (Giresun Üniversitesi Rektörü)

10.00-11.00

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Murat CANSIZ (Türk Kızılay Giresun Şube Başkanı)

Dr. Selman Salim KESGİN (Türk Kızılay Akademisi)

Doç. Dr. İsmet DURMUŞ (Türk Kızılay Merkez Denetim Kurulu Başkanı)

Bayram SELVİ (Türk Kızılay Göç ve Mülteci Hizmetleri Direktörü)

11.00-11.15 ÇAY-KAHVE ARASI

11.15-12.30 1. PANEL

Başkan: Prof. Dr. Alfina SİBGATULLİNA (Rusya)

Küresel Yoksulluğun Kadınlaşmasına Karşı Eğitimin Rolü (Doç. Dr. Şirin DİLLİ - Koray ÖZTÜRK)

Sıradışı Bir Sivil Sosyal Yardım Yönetim Modeli: Giresun Deniz Yıldızı Derneği (Dr. Rahman ÇAKIR – Ferhat DENİZ)

Kentsel Alanlarda Yürütülen İnsani Yardımların Yürütülme Usulleri ve Buna İlişkin Yöntem Önerileri (Dr. Öğr. Üyesi Ahmet FİDAN)

Humanitarian Assistance in Egypt within Migrant Refugee and Home Poor (Assist. Prof. Salem KHALAF, Suriye)

Savaş ve Yardımlaşma: 1.Cihan Harbı Osmanlı Esirlerine Rusya Müslümanlarının Yardımı

(Prof. Dr. Alfina SİBGATULLİNA, Rusya)

12.30 - 13.30 ÖĞLE YEMEĞİ

14.15-15.30 2. PANEL

Başkan: Assist. Prof. Salem KHALAF (Suriye)

Suriye Krizi'nde İnsani Yardım Sorunu (Assist. Prof. Salem KHALAF, Suriye)

Difficulties Encountered by Humanitarian Organization in Yemen (Dr. Adel Ahmed DASHELA, Yemen)

Demokratikleşme, Ekonomik Bağımlılık Ekseninde ABD İnsani Yardımları (Dr. Öğr. Üyesi Esmeray ALACADAĞLI)

Uluslararası Yardım Faaliyetlerinin Politik Rolü (Doç. Dr. Kurtuluş Yılmaz GENÇ)

'Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafları' Kitabı Üzerine Bir Değerlendirme (Dr. Öğr. Üyesi Nadide HÜSNÜOĞLU)

15.30-15.45 ÇAY-KAHVE ARASI

15.45- 17:00 3. PANEL

Başkan: Assist. Prof. Nikolin AGALLIJA (Arnavutluk)

AB ve Arnavutluk'taki Demokratikleşme Süreci (Assist. Prof. Nikolin AGALLIJA, Arnavutluk)

Suriye Kaynaklı Göç Sorunu ve Bu Sorunun İltica Edenler Üzerinde Ortaya Çıkardığı Barınma, Eğitim, Sağlık ve Çalışma Haklarının Gaziantep Çadır Kentleri Örneği Çerçevesinde İncelenmesi (*Gökhan SOYAL – Dr. Öğr. ÜYESİ Mesut KAYAER*)

Kızılhaçın Örgütsel Yapısının Analizi (*Doç. Dr. Kurtuluş Yılmaz GENÇ*)

Marshall Planı'nın Ekonomik Sonuçları ve Ekonomi Politikaları Üzerindeki Etkileri (*Dr. Öğr. Üyesi Işıl DEMİRTAŞ*)

Çeçenistan Bosna'da Yaşananlara BM ve Uluslar arası Camianın Duyarlılığı: İki Filmin Düşündürdükleri (*Dr. Öğr. Üyesi Esmeray ALACADAĞLI*)

17:00-17:15 ÇAY-KAHVE ARASI

17.15-18.30 4. PANEL

Başkan: Dr. Adel Ahmed DASHELA (Yemen)

Meslek Oda Yöneticilerinin Kurumsal Demokrasi Algıları ve İnsani Yardım Eğilimleri: Ordu Örneği

(*Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ozan CİNEL – Güven KARAMAN*)

Yabancı Ülkelerin Ekonomik Yardımlarının Afganistan'ın Ekonomik, Siyasi ve Toplumsal Gelişmelerindeki Rolü (*Dr. Öğr. Üyesi Abbas KARAAĞAÇLI*)

Ebelerle Hemşirelerin Çocuk Haklarının Uygulanması Hakkında Rol ve Sorumluluk Tutumları İle Etkileyen Faktörler (*Dr. Öğr. Üyesi Çağla YİĞİTBAŞ*)

Türkiye'nin Kalkınma ve Demokrasi Sürecinde 1980'lerin Neo-Liberal Reform Politikasının Sonuçları – AKP ve CHP Partilerine Vurgu (*Amir IMANI-İran*)

The European Union and Democracy Support: Obscurity of its Development Policy (*Doç. Dr. Gönül OĞUZ*)

05 Aralık 2019 Saat: 19.00-20.30 AKŞAM YEMEĞİ (Kale Kafe)

İKİNCİ GÜN

Gezi Programı: Kuzalan Şelalesi ve Mavi Göl

Gezi Programı kapsamında Öğle Yemeği

OKUSAL ALABALIK TESİSLERİ

DERELİ ŞEBİNKARAHİSAR KARAYOLU 5. KM. / DERELİ / GİRESUN

OKUSAL ALABALIK TESİSLERİ

KUZALAN ŞELALESİ VE MAVİ GÖL

BİLDİRİLER

KÜRESEL YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASINA KARŞI EĞİTİMİN ROLÜ.....	10
<i>Şirin DİLLİ-Koray ÖZTÜRK</i>	
ARNAVUTLUK'UN DEMOKRATİKLEŞME REFORMLARININ İNSAN HAKLARINA YANSIMASI.....	17
<i>Sinan Yazıcı-Nikolin AGALLIJA</i>	
MESLEK ODALARI YÖNETİCİLERİNİN KURUMSAL DEMOKRASİ ALGILARI VE İNSANİ YARDIM EĞİLİMLERİ: ORDU İLİ ÖRNEĞİ.....	25
<i>Mehmet Ozan CİNEL-Güven KARAMAN</i>	
ULUSLARARASI YARDIM FAALİYETLERİNİN POLİTİK YÖNÜ.....	46
<i>Kurtuluş Yılmaz GENÇ</i>	
KIZILHAÇ'IN ÖRGÜTSEL YAPISININ ANALİZİ.....	55
<i>Kurtuluş Yılmaz GENÇ</i>	
İNSANİ YARDIMLAR VE İNSANİ MÜDAHALE	66
<i>Betül KARAGÖZ YERDELEN</i>	
YABANCI ÜLKELERİN EKONOMİK YARDIMLARININ AFGANİSTAN'IN EKONOMİK, SİYASİ VE TOPLUMSAL GELİŞMELERİNDEKİ ROLÜ.....	75
<i>Abbas KARAAĞAÇLI</i>	
DEMOKRATİKLEŞME, EKONOMİK BAĞIMLILIK EKSENİNDE ABD YARDIMLARI.....	88
<i>Esmeray ALACADAĞLI</i>	
MARKA FARKINDALIĞI, SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİ VE YARDIM.....	103
<i>Merve YILDIRIM</i>	
SAĞLIK BAKIM HİZMETLERİNDE ÇOCUK HAKLARININ UYGULANMASINDA EBELERLE HEMŞİRELERİN TUTUMLARI VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	116
<i>Çağla YİĞİTBAŞ, Fadime ÜSTÜNER TOP</i>	

KÜRESEL YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASINA KARŞI EĞİTİMİN ROLÜ: BANGLADEŞ ÖRNEĞİ¹

Şirin DİLLİ
Koray ÖZTÜRK

Özet

21. yüzyılda Endüstri 4.0 devrimi öncesindeki endüstri çağlarının oluşturduğu çevresel yıkımı telafi etme görevi, günümüz insanların sırtına yüklemiştir. Çevre ve insan arasında gerçekleşen ilişkileri bir mücadele alanı olarak tanımlayan klasik modernite sonrasında insan, çevre ile bir mücadeleye girişmiş ve çevrenin bundan zarar görmesine adeta aldırış etmemiştir.

Kaynak problemleri, atık problemleri ve ahlaki problemler şeklinde sınıflandırılan bu umursamazlık dönemi, doğa üzerinde telafisi neredeyse mümkün olmayan zararlar verme boyutuna ulaştığında; sürdürülebilir politikalar ile çevre ve insan arasındaki ayrımın doğayı koruma lehinde ilerlemesi gerektiğine ilişkin politikalar öncelik kazanmaya başlamıştır. İnsanlığın faydası diğer türlerin, eko-sistemin ve ekosferin dışında tutulamaz; hep birlikte değerlendirilir.

Bu çalışmadaki amaç; Bengal Körfezi'nin kıyı kentinde yaşanan bir çevre felaketinin ardından, refleksif ve anlamacı yöntem ile, yaygın olan ama çok öne çıkmayan yoksullaşan kadınların aile hayatlarını anlama gayretidir.

Çalışmamız; Bengal Körfezi'nin birkaç kilometre uzağında bulunan Padmapukur'dayürütülen 19 görüşmeden yola çıkarak, MaxWeber'in yorumlayıcı sosyolojik yaklaşımı ile yoksullaşan kadınların aile hayatlarına dair konu başlıklarını daha somut hale getirmeyi ve içeriği zenginleştirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelime: Bangladeş, Yoksulluk, Kadın, Aile

---

¹*Doç. Dr. / Giresun Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, 28200 Giresun, sirin.dilli@giresun.edu.tr

*Giresun Üniversitesi Avrasya Araştırmaları Merkezi, 28200 Giresun, koray.öztürk@giresun.edu.tr

GİRİŞ

Günümüzde birçok insan, halen temel su gereksinimlerini karşılayamamaktadır. 800 milyon insan, yani dünya toplam nüfusunun %11'i, temiz içme suyuna erişim sağlayamamaktadır².

Arazinin üçte ikisinin deniz seviyesinin 5 metre üzerinde yükseldiği Bangladeş'te, durum daha da vahimdir. Özellikle 2000'li yıllar ve sonrasındaki kasırgalar ve seller, gündelikyaşantının bir parçası olmuştur.

Fransız Bilimler Ajansı tarafından desteklenen ve Prof. Dr. GuyLochard ile birlikte yürüttüğümüz "Médias, Genre, Ethnicités" *Préciput-ANR Projesi* kapsamında 2010-2011 yılları arasında Bangladeş'in Padmapukur ilçesinde, Ağustos 2011'de yürütülen çalışmada; Bengal Körfezi'nin birkaç kilometre uzağında bulunan Padmapukur ilçesinde teneke kulübelerin, suyun üzerinde çakılı duran ağaç kütükleri üzerinde, şeritler halinde dengede durduğu gözlenmiştir. Ödünç pirinç tarlaları boyunca dizili olan teneke kulübelerin ise, sel ve kasırğa tehdidi altında olduğu görülmüştür.

Bu çalışmadaki amaç, Bangladeş örneğinden yola çıkarak, erozyon/sel/toprak kayması gibi çevresel felaketlerin uzun vadede aile yaşamına etkisine bakmak, ve kadınların çevresel felaketler sonrasında yoksullaşma ile birlikte, aile yaşantılarını nasıl sürdürdüklerin incelemektir.

Bangladeş Sahasının Önemi

Bangladeş; Dünya Bankası verilerine göre³, dünya genelinde son yirmi yıldagerçekleşen ölümcül kasırgaların çoğunu yaşamış bir ülke konumunda bulunmaktadır. Hazırlanan raporda, toplam ölümlerin %60'ının burada vuku bulduğu belirtilmektedir.

Örneğin2009 yılında, Aila Kasırgası, Padmapukur köylerinde onlarca ölüme neden olmuştur. Yine aynı rapora göre 2009 yılındainsanlar, Aila Kasırgası sonrasında barajın olduğu yere sığınarak su seviyesinin gerilemesini aylarca beklemiş, çamurlaşan toprağın kurummasından sonra evlerini ancak yeniden inşa edebilmişlerdir.

Seller ve kasırgaların sıklaşması ile birliktePadmapukur'da yaşayanlar, tuğla ev inşa etme zahmetine bile girmemişlerdir. Geçici sac duvarı ile evlerini yapmaya çalışmışlardır. Çünkü Bangladeş, iklim değişikliğine karşı en açık ülkelerden birisi konumundadır.

---

²TemaVakfı, *Dünya Su GünüVerileri*, 2016.

³*Dünya Bankası 2009 verileri*.

Kısa vadede gelir elde edip ailelerini geçindirebilmek için çiftçiler, çevresel felakete de zemin hazırlayan, tuzlu karides çiftlikleri kurmuşlardır deniz suyunu kullanarak. İhracat için karides çiftliklerine dönüşen bu eski pirinç tarlaları;girişimcilere kısa vadede güzel gelir getirmekle birlikte,uzun vadede,yoksullaşan çiftçilerin aile yaşantılarını doğrudan etkilemektedir:

"İlk başta karides çiftlikleri güzel gelir getirmektedir, ancak bu çiftlikler, yoksullar için lanetli bir yerdir. Pirinç tarlalarına göre çok daha az el emeği gerektirmektedir".

Elleri çalışmaktan nasırlaşmış olan 30'lu yaşlarındaki bir erkek, sırf bu sebeple çiftçilerin daha kuzeydeki çiftliklere yöneldiğini ifade etmektedir:

"İstihdam, pirinç tarlalarının da bulunduğu kuzeydeki alanlardadır. Bu sebeple başka bir ülke de olsa Hindistan, bizler için en cazip yer gibi gözüküyor... Ancak sınırı geçmek için, yasadışı yollardan geceleri sınırı geçmek gerekiyor. Nehri geçmek içinse, bir insanın insan kaçakçısına yaklaşık 5 Avro ödemesi lazım..."

30'lu yaşlarındaki buerkek çiftçinin kaygılarını, Dünya Bankası verileri de doğrulamaktadır:Söz konusu verilere göre, 2050 yılına kadar 8 milyon Bangladeşli, Bangladeş topraklarından Hindistan'a göç etmek zorundakalacaktır⁴.

"İklim mültecisi" konumuna düşmeden önceki son aşamada Bangladeşliler, sel durumunda hayatta kalma şanslarını artırabilmek için birkaç metre yükseltilmiş yol kenarlarında yaşamaktadır. 2011 yılında görüştüğümüz Shilsharma ailesi, ikincil bir tali yolda, yamaç kenarında yaşamını sürdürmektedir. Örneğin aile, 2007 yılında sel altında kalan köylerini perişan şekilde terketmek zorunda kalmıştır. Şimdilerde ise, küçük dallarla kaplı küçük bir kulübede, Padmapukur'un onlarca kilometre kuzeyinde yaşamaktadır.

Kadınların Yoksullukla Yüzleşmesi

Kadınlar; bir yandan yoksullukla mücadele ederken, diğer yandan geride kalan aile bireylerine sahip çıkmaya çalışmaktadırlar. Geleneksel toplum yapısında ve çevre felaketlerinin yaşandığı bir coğrafyada bu, yeni bir takım becerileri elde etmeyi de gerektirmektedir.

Dünya Gıda Programı (WFP), Bangladeşli kadınların birtakım becerileri elde edebilmeleri için Bangladeşhükümeti ile ortaklaşa, Geliştirilmiş Esneklik (EnhancedResilience) programınıoluşturmuştur⁵. Bu

---

⁴A.g.e.

program kapsamında yıkıcı sel ve kasırgalar ile başa çıkabilmek için kadınlara, yol boyunca kazıkların üzerine kurulan evlerin "dayk"ları güçlendirme eğitimi verilmektedir. Programa dâhil olan kadınlar; iki yıl boyunca, aylık gelirin yanı sıra, aldıkları gıda ve erzaklar ile ailelerine bakabilmektedir. Elde ettikleri beceri ile de, doğal afet anında, ailelerinin ve kendilerinin hayatta kalmalarını sağlayacak temel becerileri elde etmektedirler. WFP temsilcisi ChristaRäder'in de belirttiği gibi:

"Programda öncelik kadınlara aittir. Çünkü onlar kocaları gibi rahat göç edememektedir. Bangladeş Devleti, 1981 yılında çıkarttığı ve halen yürürlükte olan yasa ile kadınları bu haktan mahrum bırakmıştır⁶."

Bölgenin doğal afetleri ile baş edebilme temel becerisini kazandıkları programın üçüncü yılında kadınlar, birkaç tavuk ve bir keçi alarak veya doğa koşullarından etkilenmeyecek tarım dışı küçük bir işletme kurabilmektedir. Kurdukları çiftliği, hibe karşılığı almaktadırlar.

Kadınlara yönelik bu tip bir 'doğal afet' hibe programı ve temel becerileri programı geliştirmekteki en önemli sebep, Bangladeş'in 2050 yılına kadar tarım arazilerinin % 40'ını kaybetme riskidir.

Toprakta toplayabildikleri her türlü ürünü gıda veya başka bir gelir şeklinde değerlendirmeye gayret etmektedirler.

Dolayısı ile kadınların somut anlamda toprak mahsullerini hoyratça toplayıp toprağa zarar vermeleri -ve ekosistemin dengesini bozmaları-, Cecelski'nin 1987 yılında ifade ettiği gibi⁷, onlara yüklenebilecek bir sorumluluk olmaktan çıkmıştır. Çünkü kadınlar, ailelerini sahiplenerek onları ölümcül noktadaki bir yoksulluktan -yani temel gıda yoksunluğundan- çekme çabasındalar. Bu çaba, ekolojik açıdan, iklim değişikliği sebebiyle yoksullaşan ve dağılan ailelerin sorumluluklarını ortadan kaldırmaktadır.

Göç Gerçeği

Genel anlamda yoksullaşma ile birlikte kırsal kesimde erkeklerin göçü, kadınları daha da muhtaç hale getirmektedir. İstikrarsız emek piyasası, güvencesiz iş sözleşmeleri ve maddi kaynakların yetersizliği nedeniyle birçok kadın; her şeye rağmen ailenin temel gereksinimlerini ve yaşam standartlarını iyileştirmek üzere, çocuklarını geride bırakarak göç etmeye karar vermektedir. "Vaat edilmiş" ülkeye varış ise sorunsuz

---

⁵DünyaGıdaProgramı (WFP) GeliştirilmişEsneklik (Enhanced Resilience) alt programı.

⁶Bangladeş WFP temsilcisi ChristaRäder ile Temmuz 2014 tarihli telefon görüşmesi.

⁷E. Cecelski, "Energy and rural women's work: Crisis, response and policy alternatives". *Int'l Lab. Rev.*126/41. 1987. (44).

olmamaktadır. Yoksullaşan kadınların aile hayatları bu bağlamda, belki de en çok, sevdiğini/sevdiklerini uzak diyarlarda aç bırakmamak, çocuklarını okula gönderebilmek ve onlara güvenilir bir gelecek temin edebilmek ve konforlu bir hayat sunabilmek için kendilerini feda etmeleri anlamına gelmektedir.

Toksöz ve Ünlütürk Ulutaş'ın Türkiye gerçeğinden yola çıkarak da belirttiği gibi; çocuklarla göç etme kararında, geride bırakılan memlekette bir aile büyüğünün olup olmaması, sokakların güvenliği/güvenilirliği, verilen eğitimin yapısı gibi gündelik yaşam kalitesine dair kaygılar belirleyici olabilmektedir⁸.

Erkekler işlerini kaybettikleri veya bulamadıkları için; kısmen ya da bütünüyle aile sorumluluklarını terk ettikleri için;veya ekonomik zorluklar, politik anlaşmazlıklar veya çevresel felaketler sebebiyle göç ettikleri için; kadınlar kendilerini çocukların bakımını ve eğitimini sürdürmekten sorumlu kişi konumunda bulmaktadırlar.

Eğitimin Rolü

Yoksulluk incelendiğinde insanlık tarihi kadar eski bir olgu olduğu karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca yoksulluğun sebepleri noktasında ülkeden ülkeye, coğrafyadan coğrafyaya farklılık gösterdiğini görmekteyiz. Bu sebepleri ekolojik, ekonomik, siyasi ve toplumsal sebepler olarak daha da çoğaltarak tanımlayabiliriz. Farklılık gösteren bu parametreler içerisinde değişmeyen ve her zaman yaşanan fiilin merkezinde olan ve mücadele etmek zorunda olan parametrenin insan olduğunu görmekteyiz. Dolayısıyla yoksullukla mücadele etmenin felaketlere karşı dik durabilmenin insanın eğitilmesiyle mümkün olacağı kaçınılmaz bir gerçektir. Örnek verecek olursak Türkiye 'de Harran Ovası'nda sulu tarıma geçilmesiyle yoğun bir pamuk üretimine başlanmıştır. Ancak toprak ağalığının hüküm sürdüğü ve halkın oldukça yoksul olduğu bölgede bu üretime ve yeniliğe rağmen halkın yoksulluktan kurtulamadığı ve daha da fakirleştiği gözlenmiştir. Bunun temel sebebinin halkın sulu tarımla ilgili bilgisinin olmaması ve ilmi inceliklerini bilmemesidir. Verimli ovalar aşırı su verilerek tuzlandırılmış ve verimsizleştirilmiştir. Bu şekilde bakıldığında bir bölgeye yenilik getirilecekse önce bölge insana yeniliğin hukuku, kültürü, altyapısı ve sosyal adaletinin öğretilmesi doğru olacaktır.

SONUÇ

Genel anlamda ekolojik felaketler sonrasında her göç eden erkek, büyük servetler kazanmadığı için, geride kalan aile, yollanan miktara bağlı olarak yoksulluk sarmalından kurtulmayabilmektedir. Gelen ekstra gelir,

---

⁸ G. Toksöz & Ç. Ulutaş Ünlütürk, "Göç Kadınlaşıyor mu? Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göçe İlişkin Yazına Toplumsal Cinsiyet ve Etnisite Temelinde Bakış". *Birkaç Arpa Boyu*. 2011. (Cilt 2: 167-189).

bu durumda, beklenen bir kaynak olmaktan çıkarak ailenin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz ve dönem dönem gelen ekstra bir desteğe dönüşmektedir.

Bu son durum, hanenin yükümlülüğünü üzerinde taşıyan kadınların aile reisi olarak yoksulluktan ve çaresizlikten kurtulmak adına -Dünya'nın pek çok yerinde eğitim hakkından da mahrum bırakıldıkları için⁹- onurlarını ve güvenliklerini zedeleyen dilencilğe, fuhuşa ve uyuşturucu satıcılığına yönelmelerine de sebep olmaktadır¹⁰.

Özellikle son on yılda kadınların; göç ettikleri köy ve kasaba sokaklarında giderek daha çok dilendiği gözlenmiştir¹¹.Raida'nın da belirttiği gibi bu toplumsal olgu, dünya genelinde, nüfusun geniş bir kesimini de etkilemiştir: Daha çok sayıda kadın, henüz anne sütü ile beslenen bebekleri ve küçük çocukları ile birlikte yoldan geçenlerin dikkatini çekip birkaç kuruş peşinde dilenmektedir. Son olarak, giderek daha çok sayıdaki kentli yoksul kadın, uyuşturucu kaçakçılığında Batı Afrika, Doğu ve Batı arasında aracı haline gelmiştir.

KAYNAKÇA

N. Cabrera vediğ., "Fatherhood in the twenty-first century". *Child development*.71/1. 2000. (127-136).

E. Cecelski, "Energy and rural women's work: Crisis, response and policy alternatives". *Int'l Lab. Rev.*.126/41. 1987. (44).

Dünya Bankası 2009 verileri.

Dünya Gıda Programı (WFP) Geliştirilmiş Esneklik (Enhanced Resilience) alt programı.

L. E. Guarnizo, "The emergence of a transnational social formation and the mirage of return migration among Dominican trans migrants". *Identities Global Studies in Culture and Power*. 4/2. 1997. (281-322).

---

⁹ S. J. Jejeebhoyvediğ., *Women's education, autonomy, and reproductive behaviour: Experience from developing countries*. Oxford University Press.1995. N. Cabrera vediğ., "Fatherhood in the twenty-first century".*Child development*.71/1. 2000. (127-136).

¹⁰ E. Cecelski, "Energy and rural women's work: Crisis, response and policy alternatives". *Int'l Lab. Rev.*.126/41. 1987. (44). P. Radia, "Co-Opted Cinderellas and the Transnational Fairy Tales of Globalization: Politicizing the Traffic in Bodily Harm in Deepa Mehta's Heaven on Earth". *Women's Studies*.45/8. 2016. (758-774).

¹¹ P. Radia, A.g.e.

S. J. Jejeebhoyvedig., *Women's education, autonomy, and reproductive behaviour: Experience from developing countries*. Oxford University Press. 1995.

Tema Vakfı, *Dünya Su Günü Verileri*, 2016.

G. Toksöz & Ç. Ulutaş Ünlütürk, "Göç Kadınlaşıyor mu? Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göçe İlişkin Yazına Toplumsal Cinsiyet ve Etnisite Temelinde Bakış". *Birkaç Arpa Boyu*. 2011. (Cilt 2: 167-189).

P. Radia, "Co-Opted Cinderellas and the Transnational Fairy Tales of Globalization: Politicizing the Traffic in Bodily Harm in Deepa Mehta's Heaven on Earth". *Women's Studies*. 45/8. 2016. (758-774).

ARNAVUTLUK'UN DEMOKRATİKLEŞME REFORMLARININ İNSAN HAKLARINA YANSIMASI

*Sinan YAZICI*¹²
*Nikolin AGALLIJA*¹³

Özet

Kökleri Antik Dönem uygarlıklarından İliyalılar'ın Alban boyuna dayanan Arnavutlar ve Arnavutluk, Balkanların en eski toplumlarından biridir. Tarihte farklı devletlerin egemenliği altında yaşayan bu ülke 1912 yılında bağımsızlığını Osmanlı Devleti'nden kazanmıştır. Ancak 1939 yılında Musollini'nin işgaline uğramıştır. 1946 yılında tekrar bağımsızlığını kazanan ülke 1946 yılında Enver Hoca'nın iktidara gelmesiyle Arnavutluk Halk Cumhuriyetini ilan edilmiştir. Komünist rejim 1990 yılına kadar devam etmiştir. Bu dönemde Arnavutluk dış dünyaya kapalıdır. Bu dönemde siyasal olarak benzer ideolojilere sahip olan SSCB, Çin ve Yugoslavya ile ilişkilerini sürdürmüştür. Komünizmin Arnavutluk'ta ağır ve baskıcı kuralları ile kendisini göstermiş, ülke siyasal, sosyal ve ekonomik anlamda zayıflayarak, büyük ölçüde demokrasi ve insan hakları yok sayılmıştır.

90'lı yıllar Arnavutluk açısından değişim ve dönüşümün hız kazandığı yıllar olmuştur. Dış dünya ile iletişim gelişmiş, bu çerçevede 10 Şubat 1991'de ifade özgürlüğünün önündeki engelleri kaldırmaya yönelik anayasa değişikliğine gidilmiştir. 1998 sonrasında Arnavutluk AB ilişkileri hız kazanmış bu durum ülkedeki reformlar için önemli bir güdü sağlamıştır. Reformların hız kazanması ile birlikte, AB politikalarına uyum yönünde kamu yönetimi ve ekonomi alanında önemli kurumsal değişim yönünden adımlar atılarak gerekli kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Kamu yönetimi alanında "Avrupa Entegrasyon Bakanlığı kurulmuştur.

Arnavutluk'un 2006 sonrasındaki siyasal, ekonomik ve sosyal görünümü geçmiş ile kıyaslandığında, yapılan reformlarla, Avrupa ülkesi olma yolunda, önemli gelişme kaydedildiğini söylemek mümkündür.

---

¹²Doç. Dr. Bayburt Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

¹³ Dr. Öğretim Üyesi Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Nitekim kararlı ve istikrarlı reformlar sonucunda 2006 yılında AB'ye aday adayı olan Arnavutluk, 2014 AB İlerleme Raporunda aday ülke statüsüne kavuşturulmuştur.

Bu araştırma, Arnavutluk'ta reformların, ülkede oluşturduğu fiili durumun geçmişe göre insan hakları bakımından kıyaslanmasına yönelik değerlendirme çalışmasıdır. Nicel araştırma yöntemlerinden tarama araştırması ile gerçekleştirilen araştırma sonucunda Arnavutluk'ta ifade özgürlüğünün geçmişe göre daha arttığı, buna karşın tam anlamıyla ifade özgürlüğünün sağlanmadığını söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Arnavutluk, sosyalist rejim, demokrasi, insan hakları, AB

Abstract

The Albanians and Albania, whose roots date back to the Alban tribe of the Illyrians from the ancient civilizations, are one of the oldest communities in the Balkans. This country, which lived under the rule of different states in history, gained its independence from the Ottoman Empire in 1912. However, it was occupied by Musollini in 1939. The country, which gained its independence again in 1943, was declared the People's Republic of Albania when Enver Hoxha came to power in 1946. The communist regime continued until 1990. During this period, Albania was closed to the outside world. In this period Albania, which had politically similar ideologies, maintained its relations with USSR, China and Yugoslavia. In Albania Communism manifested itself with its heavy and repressive rules, the country weakened politically, socially and economically, largely ignored democracy and human rights. In the 90s, change and transformation accelerated for Albania. Communication with the outside world has improved. Within this framework, on 10 February 1991, freedom of expression was liberalized and constitutional amendments were made. With the acceleration of EU relations in Albania after 1998, important institutional steps were taken in the field of public administration and economy towards alignment with EU policies. And the necessary institutional arrangements were made. In the field of public administration, The Ministry of European Integration Ministry was established.

When the political, economic and social outlook of Albania after 2006 is compared with the past, it is possible to say that important steps have been taken with the reforms and significant progress has been made towards becoming a European country. Indeed, as a result of improvements in reforms, Albania

became a candidate for EU membership in 2006 and was granted the status of candidate country in the 2014 EU Progress Report.

This study is an evaluation of the comparison of the actual situation of reforms in Albania in terms of human rights in the past. The population of this study, which was conducted by screening research, which is one of the quantitative research methods, consists of Albanian citizens over 18 years of age living in Albania. Random sampling method was used in the determination of the research sample group. According to the finding; The reforms in the judiciary provide for the rule of law and the right to a fair trial. It is possible to say that the structural problems of the judiciary continue in Albania and that citizens' perception of fair trial has changed positively compared to the past but it is not enough.

Key Words: Albania, socialist regime, democracy, human rights, EU

GİRİŞ

Kökleri Antik Dönem uygarlıklarından İliiryalılar'ın Alban boyuna dayanan Arnavutlar ve Arnavutluk, Balkanların en eski toplumlarından biridir. Tarihte farklı devletlerin egemenliği altında yaşayan bu ülke, 1912 yılında bağımsızlığını Osmanlı Devleti'nden kazanmıştır. Ancak 1939 yılında Musollini'nin işgaline uğramıştır. 1946 yılında tekrar bağımsızlığını kazanan ülke 1946 yılında Enver Hoca'nın iktidara gelmesiyle Arnavutluk Halk Cumhuriyetini ilan edilmiştir. Komünist rejim 1990 yılına kadar devam etmiştir. Bu dönemde Arnavutluk dış dünyaya kapalıdır. Bu dönemde siyasi olarak benzer ideolojilere sahip olan SSCB, Çin ve Yugoslavya ile ilişkilerini sürdürmüştür. Komünizmin Arnavutluk'ta ağır ve baskıcı kuralları ile kendisini göstermiş, ülke siyasi, sosyal ve ekonomik anlamda zayıflayarak, büyük ölçüde demokrasi ve insan hakları yok sayılmıştır.

90'lı yıllar Arnavutluk açısından değişim ve dönüşümün büyük bir ivme yakaladığı yıllardır. Dış dünya ile iletişim gelişmeye başlamıştır. Bu çerçevede 10 Şubat 1991'de ifade özgürlüğünü serbestleştirecek şekilde anayasal değişikliklere gidilmiştir. 1998 sonrasında Arnavutluk AB ilişkilerinin hız kazanması ile birlikte, AB politikalarına uyum yönünde kamu yönetimi ve ekonomi alanında önemli kurumsal adımlar atılmıştır. Gerekli kurumsal düzenlemeleri gerçekleştirmek üzere kamu yönetimi alanında "Avrupa Entegrasyon Bakanlığı kurulmuştur.

Arnavutluk'un 2006 sonrasındaki siyasal, ekonomik ve sosyal görünümü geçmiş ile karşılaştırıldığında, önemli adımlar atıldığı, AB ülkesi olma yolunda önemli gelişme kaydedildiğini belirtmek olanaklıdır. Nitekim kararlı ve istikrarlı reformlar sonucunda 2006 yılında AB'ye aday aday olan Arnavutluk, 2014 AB İlerleme Raporunda aday ülke statüsüne kavuşturulmuştur.

Bu araştırma, Arnavutluk'ta reformların, ülkede oluşturduğu yeni halin, insan hakları bakımından, 1990 öncesi sosyalist döneme göre kıyaslanmasına yönelik bir değerlendirme çalışmasıdır. Nicel araştırma yöntemlerinden tarama araştırması ile gerçekleştirilen araştırmanın evrenini, Arnavutluk'ta yaşayan 18 yaşından büyük Arnavutluk vatandaşları oluşturmaktadır. Araştırma örneklem grubunun belirlenmesinde tesadüfi örnekleme seçim yöntemi tercih edilmiştir. 450 kişiye gerçekleştirilen bu çalışmada 400 adedinin kullanılabilir niteliğe sahip olduğu belirlenmiştir. %95 güven aralığında ve 0,05 anlamlılık düzeyinde sonuçlara ulaşabilmek için, örneklem kütle sayısının yüksek olduğu durumlarda, gereken asgari örneklem büyüklüğü veya sınırı asgari 384 kişidir (İslamoğlu, 2009: 168). Araştırma verilerinin analizinde SPSS.20.0 İstatistik Paket Programından yararlanılmıştır. Araştırma sonuçları Agallija tarafından 2015 yılında gerçekleştirilen çalışmadaki verilerle karşılaştırma çalışmasıdır. Yapılan karşılaştırma sonucunda Arnavutluk'taki demokratikleşme adımlarının topluma olumlu yönde yansıdığı insan hakları konusunda önemli ilerlemeler kaydedildiğini ifade etmek mümkündür.

Tarihsel Bakımdan Arnavutluk

Kökleri Antik Dönem uygarlıklarından İliyalılar'ın Alban boyuna dayanan Arnavutlar ve Arnavutluk (Newmark, 2011: 31), Balkanların en eski toplumlarından biridir. Coğrafi konumu itibariyle Avrupa'nın geçit yolları üstünde bulunan Arnavutluk, tarihsel süreçte Roma, Alan, Vizigot, Hun, Avar, Slav, Bulgar, Bizans, Sırp ve Sicilyalı Normların istila ve işgallerine uğramıştır (Akyol, 2007: 3). 1385 yılında Voisse Savaşı ile Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetine giren Arnavutluk (Gökdağ ve Karatay 2013: 340), zaman zaman çıkan ayaklanmalarla Osmanlı Devleti'nden kopma yönünde bir meyil olsa da Arnavutluk'ta Osmanlı egemenliği 1912 yılına kadar sürmüştür (Vlora, 2006: 54). Siyasal statüsü bağımsız bir prenslik olarak belirlenen Arnavutluk, dönemin büyük Avrupalı devletlerinin de garantörlüğü altında 29 Temmuz 1913 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir (Şimşir, 2001: 15).

1926 yılına kadar istikrarsız bir dönem yaşayan Arnavutluk, bu yıldan sonra Krallıkla yönetilmiş, krallık rejimi 1939 yılına kadar devam etmiştir. 1939 yılından sonra İtalya işgaline uğrayan ülke Musollini'nin II. Dünya Savaşı'nda yenilgisi ile birlikte tekrar bağımsızlığa kavuşmuştur. 1946 yılında Enver Hoca'nın iktidara gelmesiyle Arnavutluk Halk Cumhuriyetini ilan edilmiştir. Komünist rejim 1990 yılına kadar devam etmiştir. Bu dönemde dış dünyaya kapalı olan Arnavutluk, siyasal olarak benzer ideolojilere sahip olan SSCB, Çin ve Yugoslavya ile ilişkilerini sürdürmüştür. Komünizm, ağır ve baskıcı kurallarıyla Arnavutluk'ta kendisini göstermiştir. Ülkesiyasal, sosyal ve ekonomik anlamda zayıflamış, demokrasi ve insan hakları büyük ölçüde yok sayılmıştır (Yılmaz, 2001: 23).

90'lı yıllarda Arnavutluk'ta değişim ve dönüşüm hız kazanmıştır. Bu çerçevede dış dünya ile iletişim gelişmiş, reformlar hayata geçirilmiştir. Ülkede 10 Şubat 1991'de ifade özgürlüğünün önündeki engelleri kaldıracak anayasa değişikliğine gidilmiştir. 1998 sonrasında Arnavutluk AB ilişkilerinin hız kazanması ile birlikte, AB politikalarına uyum yönünde kamu yönetimi ve ekonomi alanında önemli kurumsal adımlar atılarak gerekli kurumsal düzenlemeler yapılmıştır (Mussari ve Cepiku, 2007: 365). Kamu yönetimi alanında "Avrupa Entegrasyon Bakanlığı kurulmuştur. Böylece kamu yönetimi reformu koordinasyonu AB politikalarına uyum süreciyle birlikte ele alınmaya başlamıştır" (Agallija, 2014: 72). 2000'li yıllar Arnavutluk'un, AB'ye aday adaylığını gündeme getirmiştir. Adaylık süreci reformların hız kazandığı yıllar olmuştur. 2005 yılından itibaren Arnavutluk'ta dış politika, ekonomi, siyasal ve sosyal alanda önemli reformlar yapılarak demokratikleşme yolunda önemli adımlar atılmıştır (Bojaj, 2009). Nitekim gerçekleştirilen reformlara bağlı olarak 12 Haziran 2006 tarihinde İstikrar ve Ortaklık Antlaşması imzalanmış ve Arnavutluk resmen AB üyeliği yolunda aday aday ülke statüsüne kavuşmuştur (Agallija, 2014: 70).

Arnavutluk, 2006 yılında AB ile imzaladığı İstikrar ve Ortaklık Antlaşması'ndan sonra siyasal, ekonomik ve sosyal görünüm açısından geçmişle karşılaştırıldığında, gerçekleştirilen reformlarla, önemli ilerlemeler sağlandığı ve AB üyesi olma yolunda ciddi gelişmeler kaydedildiğini söylemek olanaklıdır. Nitekim kararlı ve istikrarlı reformlar sonucunda 2006 yılında AB'ye aday aday olan Arnavutluk, 2014 AB İlerleme Raporunda aday ülke statüsüne kavuşturulmuştur (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2015).

Bulgular ve Sonuç

Bu araştırmanın evrenini, Arnavutluk'ta yaşayan 18 yaşından büyük Arnavutluk vatandaşları oluşturmaktadır. Araştırma örneklem grubunun belirlenmesinde tesadüfi örnekleme seçim yöntemi tercih edilmiştir. 450 kişiye gerçekleştirilen bu çalışmada 400 adedinin kullanılabilir niteliğe sahip olduğu belirlenmiştir. %95 güven aralığında ve 0,05 anlamlılık düzeyinde sonuçlara ulaşabilmek için, örneklem kütle sayısının yüksek olduğu durumlarda, gereken asgari örneklem büyüklüğü veya sınırı asgari 384 kişidir (İslamoğlu, 2009: 168). Araştırma verilerinin analizinde SPSS.20.0 İstatistik Paket Programından yararlanılmıştır.

Tablo 1. Yapılan Reformlar Sonucunda Arnavutluk'taki Genel Durumun Geçmişe Göre Değerlendirilmesi

	1		2		3		4		5		Ort	Std. Sapma (S.S.)
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
İfade	2	5,2	266	66,	9	22,	20	5	1	3,2	2,42	0,87
Özgürlüğü	1	5		5	0	5			3	5		
Kadın hakları	3	7,5	250	62,	8	20,	27	6,7	1	2,7	2,34	0,82
	0			5	2	5		5	1	5		
Adil yargılanma	1	3,7	110	27,	1	26,	130	32,	4	10	3,175	0,86
	5	5		5	0	25		5	0			

1= Geçmişe göre çok iyi, 2= Geçmişe göre daha iyi, 3= Geçmişe göre ne iyi ne kötü, 4= Geçmişe göre daha kötü, 5= Geçmişe göre çok daha kötü

Arnavutluk'ta reformların, ülkede oluşturduğu fiili durumun geçmişe göre kıyaslanmasına yönelik değerlendirmelere ilişkin bulgular Tablo.1'de sunulmuştur. Araştırmaya katılanların; Arnavutluk'ta insan hakları ile ilgili mevcut durumuna ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde; Vatandaşların adil yargılanmaya ilişkin önermeye verdikleri cevapların ortalamaları 3,17 olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum 2015 yılında Agallija (2017) tarafından yapılan çalışmada 3,36 olarak gerçekleşmişti. Bulguya göre; yargı alanında yapılan reformların, hukukun üstünlüğü ve adil yargılanma

hakkını sağlamakta 2015 yılına göre iyileşmenin olduğu görülmektedir. Arnavutluk'ta yargının yapısal sorunlarının devam ettiği ve vatandaşların adil yargılanma algılarının geçmişe göre pozitif yönde değiştiğini ancak yeterli olmadığını söylemek mümkündür.

İfade özgürlüğüne ilişkin önermeye verilen cevapların ortalamaları 2,42 olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında 2,64 olan ortalamaya göre bu alanda yine bir iyileşme vardır. Bulguya göre; Arnavutluk'ta ifade özgürlüğünün geçmişe göre daha arttığı, buna karşın tam anlamıyla ifade özgürlüğünün sağlanmadığını söylemek mümkündür.

Kadın hakları ve cinsiyet eşitliğine ilişkin önermeye verilen cevapların ortalamaları 2,34 olarak gerçekleşmiştir. Yine Agallija tarafından (2017) yapılan çalışma ile karşılaştırıldığında 2,49 olarak gerçekleşen ortalamaya göre iyileşmenin varlığı görülmektedir. Bulguya göre; AB adaylığı sürecinde yapılan reformlar ile kadınlara daha fazla hak verildiğini söylemek mümkündür.

Sonuç olarak 2015 ile 2019 yıllarında yapılan çalışmalar karşılaştırıldığında Arnavutluk'taki demokratikleşme adımlarının topluma olumlu yönde yansıdığını ifade etmek mümkündür.

KAYNAKÇA

Akyol, G. (2007). "Balkan Politikasında Arnavutluk (1912 Sonrası)". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Agallija, N. (2014) "1990 Sonrası Arnavutluk'ta Kamu Yönetimi Reformu ve Vatandaşların Reforma Bakışı". Yayımlanmamış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Agallija, N. (2017). "Arnavutluk Halkının Bakış Açısıyla, Kamu Reformlarının Ve Avrupa Birliği Adaylığının Değerlendirilmesi" Social Science Studies, vol. 3, Issue. 2 pp 66-83

Gökdağ, B. A. ve Karatay, O. (2013). Balkanlar El Kitabı. Gözden Geçirilmiş 2. Baskı C. 1, Akçağ Yayınları, Ankara.

İslamoğlu, A. H. (2009). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (SPSS Uygulamalı). Beta Basım Yayım, İstanbul

İktisadi Kalkınma Vakfı. (2015). Avrupa Birliği- AB Genişleme Politikası-Diğer Aday ve Potansiyel Aday Ülkeler. http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=282, Erişim:

Kopenhag Kriterleri. <http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/752d1--Kopenhag-Kriterleri.pdf>,
Erişim: 06.01.2016.

Mussari, R. ve Cepiku, D. (2007). "Public Administration Reform in Transition". *Public Management Review*, 9(3), 360-365.

Newmark, L. (2011). *Encyclopedia of Linguistics*. İçinde, Albania, ss.31-33. Ed. Philipp

Şimşir, B. N. (2001). *Türkiye-Arnavutluk İlişkileri*. ASAM Yayınları, Ankara.

Vlora, E. B. (2006). *Osmanlı Arnavutluk'undan Anılar (1885-1912)*. İletişim Yayınları, İstanbul.

MESLEK ODALARI YÖNETİCİLERİNİN KURUMSAL DEMOKRASİ ALGILARI VE İNSANİ YARDIM EĞİLİMLERİ: ORDU İLİ ÖRNEĞİ

INSTITUTIONAL DEMOCRACY PERCEPTIONS OF VOCATIONAL CHAMBER MANAGERS AND HUMANITARIAN AID TRENDS: THE CASE OF ORDU

*Mehmet Ozan CİNEL¹
Güven KARAMAN²*

Özet

Bu çalışmanın amacı meslek odaları yöneticilerinin kurumsal demokrasi algısı ve insani yardım eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından belirlenmesi ve bu hususta bir fikir haritası çıkarılmasıdır. Ordu ilinde çeşitli mesleklerde faaliyet gösteren 48 meslek odası çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırma genel tarama modeline dayalı betimsel karakterli bir çalışmadır. Araştırmada, “Kurumsal Demokrasi ve İnsani Yardım Eğilimleri Anketi” veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, Ordu ilinde faaliyet gösteren meslek odaları yöneticilerinin kurumsal demokrasi algısı ve insani yardım eğiliminin iyi düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Meslek odaları, yöneticiler, kurumsal demokrasi, insani yardım

Abstract

The aim of this study is to determine the perception of corporate democracy and humanitarian aid tendency of the managers of professional chambers in terms of various variables and to draw an idea map on this issue. The population of the study consists of 48 professional chambers operating in various occupations in Ordu. The research is a descriptive character based on general survey model. In the study, “Institutional Democracy and Humanitarian Aid Trends Survey” was used as data collection tool. According to the results of the research, it was determined that the perception of institutional democracy and the humanitarian tendency of the executives of the professional chambers operating in Ordu were at a good level.

Keywords: Chamber of commerce, manager, institutional demography, humanitarian aid

---

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi, ozan.cinel@giresun.edu.tr. **ORCID ID:** 0000-0003-4606-8097

² Dr. Öğrencisi, Giresun Üniversitesi, gkaraman28@hotmail.com. **ORCID ID:** 0000-0002-1019-0368

GİRİŞ

Günümüzde demokrasi ve insani yardım düşüncesi egemen bir ideoloji olarak sıklıkla duyduğumuz ifadelerdir. Ancak demokrasi nedir? Hangi düşünceleri kapsamaktadır? soruları ise henüz tam anlamıyla cevaplanmış değildir. Demokrasi kelimesinin kökeni incelendiğinde yunanca ‘demos’ yani ‘halk’ anlamına geldiği ‘krasia’ sözcüğünün ise ‘egemenlik’ anlamına geldiği, bu bağlamda demokrasi kelimesi ‘halk egemenliği’ anlamında siyasi kullanımı yaygın bir kelime olduğu görülmektedir (Turan, 2017). Bütün toplumlar bir değer sistemine sahip olduğu dikkate alındığında demokrasi bu değer sisteminin bir parçasıdır (Rowland, 2003). Değerler sisteminin göstergesi ise bireylerin toplum içerisindeki tutum ve davranışlarıdır (Akın ve Özdemir 2009). Demokrasi kelimesinin klasik kullanımın zaman içerisinde zengin bir içeriğe dönüştüğü bir tutum veya davranışı ifade etmek içinde kullanıldığı görülmektedir (Aydın, 2018). Siyaset ve yönetim aracı olarak kullanılan demokrasinin kurumlar/örgütler düzeyinde kullanılması ise kurumsal/örgütsel demokrasi olarak ifade edilmektedir. 1990’lı yıllardan itibaren demokrasinin siyasi boyutuna artan ilgiyle beraber örgütsel demokrasiye olan ilginin de artırdığı görülmektedir. Modern kurumlarda bina, araç-gereç ve makineden ziyade çalışanların yaratıcı zekâları ve inovasyon çabalarının öne çıktığı görülmektedir. Kurumların yönetim çabalarında demokratik ilke ve değerlerin hakim olması, çalışanların memnuniyetini, kuruma bağlılığını ve iş verimini artıracak unsurlardır. Bu unsurlar ise kurumun varoluş amacına ulaşmasını kolaylaştıracaktır. Moller’e (2006) göre kurum/ örgüt içerisindeki yöneticiler, temel hak ve özgürlüklerin farkında olmalı, başkasının görüşlerini dikkate alabilmeli, karar almada farklı görüş ve önerilere açık olmalı, çoğulculuğu benimsemeli, eşitlik, adalet, şeffaflık vb. demokrasinin boyutlarını özümsemiş olmalıdır. İnsan; din, dil, ırk farkı gözetmeksizin ve herhangi birini diğerinden üstün görmeyen herkesi ifade eden genel bir kavramdır. Yardım kelimesi ise kökeni farsça ‘Yâri’ elverme anlamına gelmektedir (Anonim, 2019). Her iki ifade birlikte değerlendirildiğinde insani yardım, mücbir sebeplerle (doğal afet, savaş vb.) temel ihtiyaçlarını karşılayamayan muhtaç insanlara yapılan karşılıksız iyiliktir (Vatandaş, 2003) İnsani yardımın geçmişi insanlık tarihi kadar eskidir (Van Wassenhove, 2006). Tarihsel süreçte yardımların dini kurumlar, yöneticiler ve hayırseverler tarafından yapıldığı görülmektedir (Köseoğlu ve Çevikel, 2014). Bu bağlamda Türkiye’de meslek odaları, kamu kurumu niteliğinde ve tüzel kişiliğe haiz

üyelerinin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan, ilgili meslek dalında gerekli olan standartların belirlenmesini sağlayan kuruluşlar olarak faaliyet göstermektedir. Türkiye’de meslek odalarının geçmişi irdelendiğinde asırlar öncesine dayandığı ve ilk örneklerinin ise Anadolu’daki Ahi birliklerin olduğu görülmektedir. Zaman içerisinde farklı yapılarda varlığını sürdüren meslek odaları buldukları illerin ekonomik, politik, sosyal, kültürel vb. yapılarına yön veren önemli ve güçlü kuruluşlardır (Oğurlu, 2017).

Bu bağlamda, çalışmanın amacı meslek odaları yöneticilerinin kurumsal demokrasi algısı ve insani yardım eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından belirlenmesi ve bu hususta bir fikir haritası çıkarılmasıdır. Bu amaca ulaşabilmek için “*Ordu ilinde faaliyet gösteren meslek odaları yöneticilerinin kurumsal demokrasi algısı ve insani yardım eğilim düzeyleri hangi seviyededir?*” Cümlesi problem olarak tanımlanmış ve Ordu ilinde faaliyet gösteren meslek odaları yöneticilerinin kurumsal demokrasi algısı ve insani yardım eğilim düzeyleri ile cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, unvan ve çalışma süresi değişkeni arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna cevap aranmıştır.

Alan yazın incelendiğinde, Ural (1999) Demokrasi kavramını birey ve toplumsal değerler bağlamında irdelediği, Akın ve Özdemir (2009) Üniversitede öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının demokratik değerlerini; eğitim hakkı, dayanışma ve özgürlük boyutlarında ve çeşitli değişkenler açısından Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi örneği bağlamında incelediği, Çaha (2012) Meslek odalarının yönetim tarzlarını, örgütlenme yapılarını ve seçim sistemlerini demokrasinin katılım, şeffaflık, hesap verebilirlik boyutunda irdelediği, Çermik (2013) Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören öğrenen adaylarının demokratik değerlerini, hak arama, farklılıklara saygı, adalet ve eşitlik boyutlarında ve farklı değişkenler açısından incelediği ve öğretmen adaylarının demokratik değer algılarının yüksek olduğunu belirlediği, Çelik ve Genç (2016) Sakarya ilinde öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin yönetim biçimi ve yaşam tarzı bağlamında demokrasi algılarını araştırdığı, Ersoy (2016) Vatandaşlık ve demokrasi dersi hakkında sosyal bilgiler öğretmenleri ve bu dersi okuyan öğrencilerin ders içeriğine ilişkin algılarını incelediği, Yiğit ve Çatlak (2016) devlet üniversitelerinde öğrenim gören sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokrasi algısı ve demokratik görüşlerini çeşitli değişkenler açısından irdelediği, Işık (2017) devlet yönetimi bağlamında demokrasinin ortak kararlar alma ve hak arama boyutuyla İŞKUR Isparta İl Müdürlüğü çalışanlarının demaograsi algısını incelediği,

Sarıaltın ve diğ. (2017) Anadolu Üniversitesinde 2012 yılında öğrenim gören öğrencilerin geleneksel ve yeni medya ilişkisi bağlamında demokrasi algılarını ve bu algı üzerine medyanın etkisini araştırdığı, Akyıldız (2018) Orta ve Doğu Karadeniz bölgesinde yer alan farklı illerde faaliyet gösteren ve yabancı uyruklu öğrencilerin öğretim gördüğü ilköğretim okullarında görev yapan sınıf öğretmenlerinin bilgi ve beceri, farkındalık, hak arama, adalet, eşitlik, farklılıklara saygı boyutlarında çokkültürlü yeterlik algıları ile demokratik değer algılarını farklı değişkenler açısından incelediği, Kartal ve diğ. (2018) Kazimierz Wielki University ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde öğrenim gören sınıf öğretmeni adaylarının Türkiye ve Polonya'da demokrasi kavramı üzerine algılarını karşılaştırmalı olarak incelediği, Örgel (2018) uluslararası politikalar bağlamında dünya genelinde yürütülen insani yardımların tarihsel gelişimini felsefi ve siyasi açıdan irdelediği ve sahadaki insani yardım uygulamaları ile karşılaştırdığı, Baltacı ve Aydın (2019) Ankara ilinde görev yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin din eğitimi ve demokrasi bağlamında demokratik tutumlarını farklı değişkenler açısından incelediği ve demokratik tutum düzeyinin orta olarak belirlediği çalışmalara rastlanılmaktadır. Ancak literatürde Ordu ilinde faaliyet gösteren meslek odaları yöneticilerinin demokrasi ve insani yardım eğilimlerinin araştırıldığı çalışmalara rastlanılmamış olması bu konuda bir fikir haritasının ortaya çıkarılması açısından bu çalışmanın yapılmasını gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Yöntem

Bu araştırma, Ordu ilinde faaliyet gösteren meslek odaları yöneticilerinin kurumsal demokrasi algısı ve insani yardım eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından belirlenmesi ve bu hususta bir fikir haritası çıkarılması amaçladığından genel tarama modeline dayalı betimsel karakterli bir çalışmadır (Yıldırım ve Şimşek 2013). Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir örneklem üzerinde yapılan taramadır. Bu bağlamda, bir grup içerisinde geçmişte ya da halen var olan bir olgu veya durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırmalara uygun bir modeldir (Karasar, 2015).

Araştırmanın evrenini Ordu ilinde çeşitli mesleklerde Eylül 2019 itibariyle faaliyet gösteren 48 tane meslek odası oluşturmaktadır. Bu kapsamda hazırlanan anket Ordu ilinde çeşitli mesleklerde faaliyet gösteren meslek odaları yöneticilerinden araştırmaya gönüllü olarak katılan yöneticiler ile Ekim

2019 ayında her meslek odasından veri toplayabilme adına random (tesadüfi) örneklem yöntemi ile yapılmıştır. Örneklem, belli kurallara göre, belli bir evrenden seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliliği kabul edilen küçük kümedir. Araştırmalar çoğunlukla örneklem kümeler üzerinde yapılır ve elde edilen sonuçlar ilgili evrenlere genellenir (Karasar 2015). Araştırma kapsamında 21 meslek odası yöneticisine ulaşılmış olup, samimi, eksiksiz bir şekilde geri dönüş sağlayan 21 anket çalışmaya dahil edilmiştir. Bu bağlamda, araştırma 21 meslek odası yöneticisinin görüşü ile sınırlıdır.

Ordu ilinde faaliyet gösteren meslek odaları yöneticilerinin kurumsal demokrasi algısı ve insani yardım eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından belirlemek üzere araştırmacılar tarafından geliştirilen “Kurumsal Demokrasi ve İnsani Yardım Eğilimleri Anketi” veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. 5’li likert tipi anket 2 bölümden ve 6 boyuttan oluşmaktadır. Birinci bölümde demografik özellikler ikinci bölümde ise demokrasi ve insani yardım boyutlarına ilişkin seçme ve seçilme, katılım ve eleştiri, eşitlik, adalet, şeffaflık ve hesap verebilirlik, insani yardım faktörlerine ait 35 soru yer almaktadır. Soruların hazırlanması aşamasında, geniş bir literatür taraması yapılmış, daha önce Geçkil ve Tikici (2015) tarafından geliştirilen “Örgütsel Demokrasi Ölçeği” yeniden gözden geçirilmiş, alanlarında uzman iki akademisyenin görüşleri alınmış ve ankete son şekli verilmiştir. Anketin son hali üzerinde yapılan analizlerde Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı $\alpha=0.761$ olarak belirlenmiş ve araştırma grubuna uygulanmıştır.

Ankette, meslek odaları yöneticilerinin verdiği yanıtlar; kesinlikle katılmıyorum (1), katılmıyorum (2), kararsızım (3) katılıyorum (4), kesinlikle katılıyorum (5) şeklinde puanlanmıştır. Ankette yer alan ters ifadeler değerlendirilirken 5=1, 4=2, 3=3, 2=4, 1=5 şeklinde ters çevrilmiştir. Buna göre, kurumsal demokrasi ve insani yardım anketinden alınabilecek en düşük puan 35 en yüksek puan ise 175’dir. Anketten alınan 35-69 puan aralığı düşük, 70-104 orta, 105-139 puan aralığı iyi ve 140 -175 puan aralığı ise yüksek düzey olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

Araştırma kapsamında uygulanan ankette elde edilen veriler SPSS 22 istatistik paket programında değerlendirilmiştir. Veriler tanımlayıcı ve çıkarımsal olarak ele alınmış olup verilerin

analizinde *t-testi* ve tek yönlü *varyans analizi* yapılmıştır. Yapılan tek yönlü varyans analizinde anlamlılığın hangi gruplar lehine olduğunu belirlemek için *Scheffe testi* yapılmıştır.

Çalışma grubunun demografik özellikleri tablo 1’de belirtilmiştir.

Tablo 1. Çalışma grubunun demografik özellikleri

<i>Değişken</i>		<i>Frequency</i>	<i>Percent</i>
Cinsiyet	Erkek	16	76,2
	Kadın	5	23,8
Yaş	18-29	2	9,5
	30-39	5	23,8
	40-49	6	28,6
	50-59	5	23,8
	60 ve üstü	3	14,3
	Eğitim	Lise	11
Yüksekokul		4	19,0
Fakülte		5	23,8
Y.Lisans		1	4,8
Yönetim Kurulu Bşk.		3	14,3
Görevi	Yönetim Kurulu Üyesi	7	33,3
	Meclis Başkanı	1	4,8
	Genel Sekreter	6	28,6
	Diğer	4	19,0
Çalışma Süresi	0-5	2	9,5
	6-12	5	23,8
	13-18	3	14,3
	19-24	6	28,6
	25 ve üstü	5	23,8
Toplam		21	100,0

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya katılan toplam 21 yöneticinin % 76,2’si erkek, % 23,8’i ise kadındır. Çalışma grubunda yer alan yöneticilerin ağırlıklı olarak (% 52,4) orta yaş grubunda (30-49), öğrenim düzeylerinin % 52,4 ile lise, oda bünyesindeki yönetim kurulu üyesi görevini yürütenlerin % 33,3 ve çalışma sürelerinin ise % 52,4 ile 19 yıl ve üzerinde olduğu görülmektedir.

Çalışma Grubunun Değişkenlere Göre Kurumsal Demokrasi ve İnsani Yardım Ortalama Algı Düzeyleri

Çalışma grubunda yer alan katılımcıların değişkenlere göre kurumsal demokrasi ve insani yardım ortalama algı düzeyleri ile ilgili elde edilen veriler tablo 2’de belirtilmiştir.

Tablo 2. Değişkenlere göre kurumsal demokrasi ve insani yardım ortalama algı düzeyleri

<i>Değişken</i>		<i>Mean</i>	<i>N</i>	<i>Std.Deviation</i>
<i>Cinsiyet</i>	Erkek	137,81	16	24,23556
	Kadın	131,60	5	7,30068
<i>Yaş</i>	18-29	132,00	2	9,89949
	30-39	133,40	5	18,10525
	40-49	125,50	6	31,38630
	50-59	145,20	5	13,95349
	60 ve üstü	151,00	3	10,81665
	<i>Eğitim</i>	Lise	135,36	11
Yüksekokul		139,25	4	16,74067
Fakülte		140,20	5	14,30734
Y.Lisans		116,00	1	
<i>Görevi</i>	Yönetim Kurulu Bşk.	150,00	3	9,16515
	Yönetim Kurulu Üyesi	130,29	7	32,21653
	Meclis Başkanı	156,00	1	
	Genel Sekreter	135,50	6	16,42863
<i>Çalışma Süresi</i>	Diğer	133,00	4	7,61577
	0-5	135,50	2	4,94975
	6-12	120,40	5	34,90415
	13-18	138,00	3	19,15724
	19-24	149,33	6	13,90923
	25 ve üstü	136,00	5	8,33667
<i>Toplam</i>		136,33	21	21,41339

Tablo 2 incelendiğinde, Ordu ilinde faaliyet gösteren meslek odaları yöneticilerinin kurumsal demokrasi ve insani yardım ile ilgili çalışma grubunun algı düzeyi ortalaması 136,33 olduğu belirlenmiştir. Bu ortalamanın ise yapılan puanlamada 105-139 puan aralığında ve iyi düzeyde olduğu saptanmıştır. Bu ortalama değer erkek yöneticilerde 137,81 kadın yöneticilerde 131,60 olduğu, buna göre erkek yöneticilerin kurumsal demokrasi ve insani yardım algı düzeyi kadın yöneticilere göre daha yüksektir. Tespit edilen ortalama algı düzeyinin 60 ve üstü yaş grubunda yer alan (151,00), eğitim düzeyi fakülte mezunu olanlarda (140,20) oda bünyesinde meclis başkanı görevinde bulunanlarda (156,00) ve 19-24 yıl arası hizmet süresi olanlarda (149,33) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Kurumsal Demokrasi ve İnsani Yardım Boyutları ile Ordu İli Meslek Odaları Yöneticilerinin Algıları

Ordu ilde Eylül 2019 itibariyle çeşitli meslek gruplarında faaliyet gösteren 48 adet meslek odası bulunmaktadır. Bu odalarda yöneticilik yapan ve çalışma grubunda yer alan 21 yöneticinin kurumsal demokrasi ve insani yardım algı düzeylerine ait elde edilen veriler tablo 3’de belirtilmiştir.

Tablo 3. Kurumsal Demokrasi ve İnsani Yardım Boyutları ile Ordu ili Meslek Odaları Yöneticilerinin Ortalama Algı Düzeyleri

Faktör	Madde	Mean	Std. Deviation	Katılım Düzeyi
Seçme ve Seçilme	Odanın organlarında görev yapan üyeler seçimle belirlenir	4,38	,92066	Katılıyorum
	Seçimlere katılımlarda yasal kısıtlama hariç herhangi bir engel yoktur.	4,19	1,03049	Katılıyorum
	Seçimlerde oy kullanımında yasal kısıtlamalar hariç herhangi bir engel yoktur.	4,33	,91287	Katılıyorum
	Seçimler mücbir sebepler dışında yasal süresinde yapılır.	4,29	,90238	Katılıyorum
Katılım ve Eleştiri	Karar almada çoğunluğun görüşleri dikkate alınır.	4,24	,99523	Katılıyorum
	Karar alma aşmasında karşı çıkan üye için yaptırım uygulanır.	3,62	1,02353	Katılıyorum
	Kurumumda kararlar alınırken o kararlardan etkilenecek herkesin söz hakkı vardır.	3,95	,86465	Katılıyorum
	Alınan kararlar ilgili taraflar ile paylaşılmaktadır.	3,95	,92066	Katılıyorum
	Kurumsal kararların eleştirilmesi normal karşılanır	3,95	,80475	Katılıyorum
	Çalışanlardan, üyelere veya paydaşlardan gelen eleştiriler dikkate alınmaktadır.	4,10	,94365	Katılıyorum
	Alınan kararların uygulanmasına karşı çıkan çalışan veya üye için yaptırım uygulanır.	3,10	,94365	Kararsızım
Eşitlik	Kurumumda cinsiyet ayrımı gözetilmez.	4,19	,92839	Katılıyorum
	Kurumumuzda dil, din, ırk vb. ayrımı gözetilmez.	4,19	,92839	Katılıyorum
	Toplantılarda, gelen önerinin kimden geldiğine değil önerinin niteliğine bakılır.	3,90	,99523	Katılıyorum
	Kurumuma personel alımında kişilerin politik düşünceleri ve dünya görüşü dikkate alınır.	3,76	,99523	Katılıyorum
	Kurumumda ödül ve terfilerde yönetime yakın duranlara öncelik verilir	3,90	,88909	Katılıyorum
	Çalışan veya üyelere sağlanan maddi ve sosyal olanaklarda yönetime yakın duranlara öncelik	3,90	,88909	Katılıyorum

	verilir			
Adalet	Çalışanların ücret ve diğer gelirleri yaptıkları işe ve kuruma katkıları dikkate alınarak belirlenir.	3,24	1,09109	Kararsızım
	Görev dağılımında liyakat dikkate alınır.	3,67	1,19722	Katılıyorum
	Çalışanlar veya üyeler içerisinde yönetime yakın duranların taleplerine öncelik verilir.	3,86	,96362	Katılıyorum
	Kurumumuzda değerlendirme kriterleri standartlaşmıştır.	3,48	1,12335	Kararsızım
	Üyelerin hak ve menfaatini korumada kişisel ayırım gözetilmez.	3,90	1,09109	Katılıyorum
Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik	Kurumumda işlerin şeffaflık ilkesiyle yürütüldüğü çalışanlar ve üyeler tarafından bilinir.	3,86	1,06234	Katılıyorum
	Toplantılarda herkese düşüncelerini ifade etme fırsatı verilir.	3,86	,96362	Katılıyorum
	Kurumun çalışmaları ve mali yapısı hakkında periyodik bilgilendirme toplantıları düzenlenir	3,43	1,12122	Kararsızım
	Kurumumda açık ve çift yönlü bir iletişim vardır.	3,81	1,03049	Katılıyorum
	İşyerimizde politika ve prosedürler çalışanlar ve üyeler tarafından her zaman sorgulanabilir	3,76	,88909	Katılıyorum
	Kurumun faaliyetleri belirli dönemlerde raporlaştırılır ve kamuoyu ile paylaşılır.	3,71	1,05560	Katılıyorum
	Seçimler kamuoyuna açık yapılır	4,33	,91287	Katılıyorum
İnsani Yardım	Kurumumuzda İnsani yardım amacıyla yıllık belli miktarlarda bütçe ayrılır.	3,62	1,28360	Katılıyorum
	Kurumumda insani yardımlar yapılırken cinsiyet ayrımı gözetilir.	4,10	,88909	Katılıyorum
	Kurumumda insani yardım yapılırken din, dil, ırk vb. ayrımı gözetilir.	4,05	,86465	Katılıyorum
	Kurumumda sığınmacılara insani yardım yapılmaz.	3,67	1,15470	Katılıyorum
	Kurumuz tarafından sığınmacılara yapılan insani yardımdan rahatsızlık duymam	4,05	,74001	Katılıyorum
	Kurumumuz tarafından yapılan insani yardım çalışmaları beni rahatsız etmez	4,00	1,00000	Katılıyorum

Tablo 3 incelendiğinde, çalışma grubunda yer alan yöneticilerin, kurumsal demokrasi ve insani yardım algı düzeylerinin seçme ve seçilme, katılım ve eleştiri, eşitlik, adalet, şeffaflık ve hesap verebilirlik, insani yardım boyutlarında algı ortalamasının ağırlıklı olarak 4 ve katılıyorum şeklinde olduğu tespit edilmiştir.

Cinsiyet Değişkenine Göre Ordu İli Meslek Odaları Yöneticilerinin Kurumsal Demokrasi ve İnsani Yardım Algıları

Çalışma grubunun kurumsal demokrasi ve insani yardım algı düzeyinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterme durumuna ilişkin veriler tablo 4’de belirtilmiştir.

Tablo 4. Kurumsal demokrasi ve insani yardım anketi puanlarının cinsiyete göre T-Testi sonuçları

Faktör	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	Sd.	df	t	p
Seçme ve Seçilme	Erkek	16	154,7656	35,24976	19	1,131	,027
	Kadın	5	136,5000	7,82624			
Katılım ve Eleştiri	Erkek	16	135,3125	23,27150	19	0,307	,762
	Kadın	5	132,0000	8,36660			
Eşitlik	Erkek	16	141,0938	28,11471	19	0,63	,043
	Kadın	5	133,0000	4,88052			
Adalet	Erkek	16	127,3125	32,55502	19	0,87	,932
	Kadın	5	126,0000	13,09580			
Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik	Erkek	16	134,6875	29,40911	19	0,271	,078
	Kadın	5	131,0000	10,24695			
İnsani Yardım	Erkek	16	138,5417	24,23935	19	0,491	,046
	Kadın	5	131,8333	11,37126			

Tablo 4 incelendiğinde, araştırma grubunda yer alan katılımcıların kurumsal demokrasi ve insani yardım algı düzeyleri *seçme ve seçilme boyutunda* cinsiyete göre ve anlamlı bir farklılık göstermektedir [$t(19)=1,131$. $p(,027)<.05$]. Buna göre araştırma grubunda yer alan erkek yöneticilerin seçme ve seçilme boyutuna dair algıları ($\bar{X}=154,7656$) kadın yöneticilere göre daha yüksektir. Benzer şekilde *eşitlik boyutunda* cinsiyete göre ve anlamlı bir farklılık göstermektedir [$t(19)=0,63$. $P(,043)<.05$]. Buna göre araştırma grubunda yer alan erkek yöneticilerin *eşitlik* boyutuna dair algıları ($\bar{X}=141,0938$) kadın yöneticilere göre daha yüksektir. Yine *insani yardım boyutunda* cinsiyete göre ve anlamlı bir farklılık göstermektedir [$t(19)=0,491$. $P(,046)<.05$]. Buna göre araştırma grubunda yer alan erkek yöneticilerin *İnsani Yardım* boyutuna dair algıları ($\bar{X}=138,5417$) kadın yöneticilere göre daha yüksektir.

Çalışma grubunda yer alan yöneticilerin kurumsal demokrasi ve insani yardıma ilişkin; katılım ve eleştiri, adalet, şeffaflık ve hesap verebilirlik, boyutlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Yaş Değişkenine Göre Ordu İli Meslek Odaları Yöneticilerinin Kurumsal Demokrasi ve İnsani Yardım Algıları

Çalışma grubunda yer alan yöneticilerin kurumsal demokrasi ve insani yardım algı düzeyi buldukları yaş grubuna göre anlamlı bir farklılık gösterip, göstermediğini belirlemek üzere uygulanan *Anova* testi sonuçları tablo 5’de belirtilmiştir.

Tablo 5. Kurumsal demokrasi ve insani yardım anketi puanlarının yaş grubuna göre Anova sonuçları

Faktör		Kareler Farkı	df	Kareler Ortalaması	F	P
Seçme ve Seçilme	Between Groups	8588,125	4	2147,031	2,971	0,042
	Within Groups	11566,042	16	722,878		
	Total	20154,167	20			
Katılım ve Eleştiri	Between Groups	3115,238	4	778,81	2,338	0,029
	Within Groups	5330	16	333,125		
	Total	8445,238	20			
Eşitlik	Between Groups	2486,458	4	621,615	1,024	0,040
	Within Groups	9714,931	16	607,183		
	Total	12201,389	20			
Adalet	Between Groups	2086	4	521,5	0,575	0,021
	Within Groups	14504	16	906,5		
	Total	16590	20			
Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik	Between Groups	1452,738	4	363,185	0,485	0,005
	Within Groups	11992,5	16	749,531		
	Total	13445,238	20			
İnsani Yardım	Between Groups	882,616	4	220,654	0,413	0,019
	Within Groups	8619,236	16	538,702		
	Total	9501,852	20			

Tablo 5 incelendiğinde, araştırma grubunda yer alan yöneticilerin kurumsal demokrasi ve insani yardım algı düzeyleri *seçme ve seçilme* [$F(4-16)= 2,971, p<,05]$, *katılım ve eleştiri* [$F(4-16)= 2,338, p<,05]$, *eşitlik* [$F(4-16)= 1,024, p<,05]$, *adalet* [$F(4-16)= 0,575, p<,05]$, *şeffaflık ve hesap verebilirlik* [$F(4-16)= 0,485, p<,05]$, *insani yardım* [$F(4-16)= 0,413, p<,05]$ boyutunda yaş grubuna göre anlamlı bir değişiklik göstermektedir.

Yaş değişkenine göre farkların hangi gruplar arası olduğunu belirlemek amacıyla *Scheffe* testi yapılmış ve sonuçları tablo 6’da belirtilmiştir.

Tablo 6. Yaş grubuna göre algı düzeyi Scheffle sonuçları

Scheffea,b	Subset for alpha = 0.05		
Faktör	Yaşınız	N	I
Seçme ve Seçilme	40-49	6	122,5000
	18-29	2	140,0000
	30-39	5	154,0000
	50-59	5	171,5000
	60 ve üstü	3	172,0833
	Sig.		,244
Katılım ve Eleştiri	40-49	6	121,6667
	18-29	2	130,0000
	30-39	5	130,0000
	50-59	5	142,0000
	60 ve üstü	3	158,3333
	Sig.		,178
Eşitlik	18-29	2	128,3333
	40-49	6	131,2500
	30-39	5	131,8333
	60 ve üstü	3	145,8333
	50-59	5	156,3333
	Sig.		,684
Adalet	40-49	6	116,6667
	30-39	5	120,4000
	18-29	2	126,0000
	50-59	5	137,2000
	60 ve üstü	3	142,3333
	Sig.		,857
Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik	40-49	6	123,3333
	30-39	5	130,0000
	18-29	2	137,5000
	50-59	5	143,0000
	60 ve üstü	3	143,3333
	Sig.		,913
İnsani Yardım	50-59	5	129,5000
	18-29	2	131,2500
	40-49	6	136,1111
	30-39	5	140,0000
	60 ve üstü	3	149,7222
	Sig.		,848

Means for groups in homogeneous subsets are displayed.

a. Uses Harmonic Mean Sample Size = 3,571.

b. The group sizes are unequal. The harmonic mean of the group sizes is used. Type I error levels are not guaranteed.

Tablo 6 incelendiğinde, Scheffle testinin sonuçlarına göre, yöneticilerin kurumsal demokrasi ve insani yardım algı düzeylerinin yaş grupları arasında

- ✓ *seçme ve seçilme boyutunda* 40-49 yaş grubuna ($\bar{X} = 122,5000$) göre 60 ve üstü yaş grubunda ($\bar{X} = 172,0833$),
- ✓ *katılım ve eleştiri boyutunda* 40-49 yaş grubuna ($\bar{X} = 121,6667$) göre 60 ve üstü yaş grubunda ($\bar{X} = 158,3333$),
- ✓ *eşitlik boyutunda* 18-29 yaş grubuna ($\bar{X} = 128,3333$) göre 50-59 yaş grubunda ($\bar{X} = 156,3333$),
- ✓ *adalet boyutunda* 40-49 yaş grubuna ($\bar{X} = 116,6667$) göre 60 ve üstü yaş grubunda ($\bar{X} = 142,3333$)
- ✓ *şeffaflık ve hesap verebilirlik boyutunda*, 40-49 yaş grubuna ($\bar{X} = 123,3333$) göre 60 ve üstü yaş grubunda ($\bar{X} = 143,3333$)
- ✓ *insani yardım boyutunda*, 40-49 yaş grubuna ($\bar{X} = 129,5000$) göre 60 ve üstü yaş grubunda ($\bar{X} = 149,7222$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Eğitim Değişkenine Göre Ordu İli Meslek Odaları Yöneticilerinin Kurumsal Demokrasi ve İnsani Yardım Algıları

Çalışma grubunda yer alan yöneticilerin kurumsal demokrasi ve insani yardım algı düzeyi eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip, göstermediğini belirlemek üzere uygulanan *Anova* testi sonuçları tablo 7’de belirtilmiştir.

Tablo 7. Kurumsal demokrasi ve insani yardım anketi puanlarının eğitim düzeyine göre Anova sonuçları

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Seçme ve Seçilme	Between Groups	796,383	3	265,461	,233	,872
	Within Groups	19357,784	17	1138,693		
	Total	20154,167	20			
Katılım ve Eleştiri	Between Groups	242,511	3	80,837	,168	,917
	Within Groups	8202,727	17	482,513		
	Total	8445,238	20			
Eşitlik	Between Groups	1826,010	3	608,670	1,997	,041
	Within Groups	10375,379	17	610,316		

	Total	12201,389	20			
Adalet	Between Groups	1659,255	3	553,085	1,630	,006
	Within Groups	14930,745	17	878,279		
	Total	16590,000	20			
Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik	Between Groups	941,943	3	313,981	,427	,736
	Within Groups	12503,295	17	735,488		
	Total	13445,238	20			
İnsani Yardım	Between Groups	616,890	3	205,630	,393	,759
	Within Groups	8884,962	17	522,645		
	Total	9501,852	20			

Tablo 7 incelendiğinde, çalışma grubunda yer alan yöneticilerin eğitim durumlarına göre kurumsal demokrasi ve insani yardıma ilişkin; seçme ve seçilme, katılım ve eleştiri, şeffaflık ve hesap verebilirlik ile insani yardım boyutlarında anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir. Ancak *eşitlik* boyutunda [F(3-17)= 1,997, p<,05], *adalet* [F(3-17)= 1,630, p<,05], boyutunda eğitim durumuna göre anlamlı bir değişiklik göstermektedir.

Eğitim düzeyi değişkenine göre farkların hangi gruplar arası olduğunu belirlemek amacıyla *Scheffle* testi yapılmış ve sonuçları tablo 8’de belirtilmiştir.

Tablo 8. Eğitim durumuna göre algı düzeyi Scheffle sonuçları

Scheffe ^{a,b}	Eğitim Durumu	N	Subset for alpha = 0.05 1
Eşitlik	Lise	11	118,6233
	Yüksekokul	4	133,1667
	Y. Lisans	1	141,2333
	Fakülte	5	151,7111
	Sig.		,406
Adalet	Lise	11	111,5120
	Yüksekokul	4	118,1000
	Y. Lisans	1	127,2222
	Fakülte	5	146,4430
	Sig.		,519

Means for groups in homogeneous subsets are displayed.

a. Uses Harmonic Mean Sample Size = 3,674.

b. The group sizes are unequal. The harmonic mean of the group sizes is used. Type I error levels are not guaranteed.

Tablo 8 incelendiğinde, Scheffle testinin sonuçlarına göre, yöneticilerin kurumsal demokrasi ve insani yardım algı düzeylerinin eşitlik boyutunda lise mezunlarına ($\bar{X}$ =118,6233) göre fakülte mezunlarında ($\bar{X}$ =151,7111), adalet boyutunda lise mezunlarına ($\bar{X}$ =111,5120) göre fakülte mezunlarında ($\bar{X}$ =146,4430) daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Görev Unvanı Değişkenine Göre Ordu İli Meslek Odaları Yöneticilerinin Kurumsal Demokrasi ve İnsani Yardım Algıları

Çalışma grubunda yer alan yöneticilerin kurumsal demokrasi ve insani yardım algı düzeyi görevde unvanına göre anlamlı bir farklılık gösterip, göstermediğini belirlemek üzere uygulanan *Anova* testi sonuçları tablo 9’da belirtilmiştir.

Tablo 9. Kurumsal demokrasi ve insani yardım anketi puanlarının unvanlara göre Anova sonuçları

Anova		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Seçme ve Seçilme	Between Groups	3310,417	4	827,604	,786	,551
	Within Groups	16843,750	16	1052,734		
	Total	20154,167	20			
Katılım ve Eleştiri	Between Groups	1947,024	4	486,756	1,198	,349
	Within Groups	6498,214	16	406,138		
	Total	8445,238	20			
Eşitlik	Between Groups	1777,141	4	444,285	,682	,615
	Within Groups	10424,248	16	651,515		
	Total	12201,389	20			
Adalet	Between Groups	2179,917	4	544,979	,605	,665
	Within Groups	14410,083	16	900,630		
	Total	16590,000	20			
Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik	Between Groups	1650,893	4	412,723	,560	,695
	Within Groups	11794,345	16	737,147		
	Total	13445,238	20			
İnsani Yardım	Between Groups	162,442	4	40,611	,070	,990
	Within Groups	9339,410	16	583,713		
	Total	9501,852	20			

Tablo 9 incelendiğinde, çalışma grubunda yer alan yöneticilerin kurumsal demokrasi ve insani yardıma ilişkin; seçme ve seçilme, katılım ve eleştiri, eşitlik, adalet, şeffaflık ve hesap verebilirlik, insani yardım boyutlarında görev unvanına göre anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Görev Süresi Değişkenine Göre Ordu İli Meslek Odaları Yöneticilerinin Kurumsal Demokrasi ve İnsani Yardım Algıları

Çalışma grubunda yer alan yöneticilerin kurumsal demokrasi ve insani yardım algı düzeyi görev süresine göre anlamlı bir farklılık gösterip, göstermediğini belirlemek üzere uygulanan *Anova* testi sonuçları tablo 10'da belirtilmiştir.

Tablo 10. Kurumsal demokrasi ve insani yardım anketi puanlarının görev süresine göre Anova sonuçları

<i>Anova</i>		<i>Kareler Farkı</i>	<i>df</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>F</i>	<i>Sig.</i>
Seçme ve Seçilme	Between Groups	2736,198	4	684,049	,628	,649
	Within Groups	17417,969	16	1088,623		
	Total	20154,167	20			
Katılım ve Eleştiri	Between Groups	2157,738	4	539,435	1,373	,287
	Within Groups	6287,500	16	392,969		
	Total	8445,238	20			
Eşitlik	Between Groups	3694,444	4	923,611	1,737	,001
	Within Groups	8506,944	16	531,684		
	Total	12201,389	20			
Adalet	Between Groups	4072,133	4	1018,033	1,301	,311
	Within Groups	12517,867	16	782,367		
	Total	16590,000	20			
Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik	Between Groups	2857,738	4	714,435	1,080	,399
	Within Groups	10587,500	16	661,719		
	Total	13445,238	20			
İnsani Yardım	Between Groups	2047,500	4	511,875	1,099	,000
	Within Groups	7454,352	16	465,897		
	Total	9501,852	20			

Tablo 10 incelendiğinde, çalışma grubunda yer alan yöneticilerin çalışma sürelerine göre kurumsal demokrasi ve insani yardıma ilişkin; seçme ve seçilme, katılım ve eleştiri, adalet, şeffaflık ve hesap verebilirlik boyutlarında anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir. Ancak *eşitlik* boyutunda $[F(4-16)= 1,737, p<,05]$, *insani yardım* $[F(4-16)= 1,099, p<,05]$, boyutunda çalışma süresine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Çalışma süresi değişkenine göre farkların hangi gruplar arası olduğunu belirlemek amacıyla *Scheffle* testi yapılmış ve sonuçları tablo 11'de belirtilmiştir.

Tablo 11. Görev süresine göre algı düzeyi Scheffle sonuçları

Scheffe ^{a,b}	Çalışma Süresi	N	Subset for alpha = 0.05 1
Eşitlik	6-12	5	117,8333
	0-5	2	134,1667
	25 ve üstü	5	142,3333
	13-18	3	143,8889
	19-24	6	153,6111
	Sig.		
İnsani Yardım	25 ve üstü	5	124,6333
	6-12	5	130,6667
	13-18	3	136,1111
	19-24	2	140,1300
	0-5	6	148,7500
	Sig.		

Means for groups in homogeneous subsets are displayed.

a. Uses Harmonic Mean Sample Size = 3,571.

b. The group sizes are unequal. The harmonic mean of the group sizes is used. Type I error levels are not guaranteed.

Tablo 11 incelendiğinde, Scheffle testinin sonuçlarına göre, yöneticilerin kurumsal demokrasi ve insani yardım algı düzeylerinin eşitlik boyutunda 6-12 yıl arası çalışma süresine ($\bar{X}=117,8333$) göre 19-24 yıl çalışma süresi bulunanlarda ($\bar{X}=153,6111$), insani yardım boyutunda 25 yıl ve üzerinde çalışma süresi bulunanlara ($\bar{X}=124,6333$) göre 0-5 yıl çalışma süresi bulunanlarda ($\bar{X}=148,7500$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma Ordu ilinde çeşitli mesleklerde faaliyet gösteren meslek odaları yöneticilerinin kurumsal demokrasi ve insani yardım algılarını; seçme ve seçilme, katılım ve eleştiri, eşitlik, adalet, şeffaflık ve hesap verebilirlik, insani yardım boyutlarında belirlemek amacıyla Araştırmaya 21 yönetici katılmış olup kurumsal demokrasi ve insani yardım algılarının ($\bar{X}=136,33$) iyi düzeyde olduğu belirlenmiştir. Çalışma grubunun kurumsal demokrasi ve insani yardım algı düzeyi ortalamaları;

- ✓ Erkek yöneticilerde $\bar{X}=137,81$,
- ✓ 60 yaş üstünde $\bar{X}=151,00$,
- ✓ Fakülte mezunlarında $\bar{X}=140,20$,
- ✓ Meclis Başkanı görevini yürütenlerde $\bar{X}=156,00$,
- ✓ 19-24 yıl hizmet süresine sahip olanlarda $\bar{X}=149,33$,

- ✓ Seçme ve seçilme boyutunda, oda organlarında görev yapanlar seçimle belirlenir maddesi $\bar{X}=4,38$ (katılıyorum) ile diğer değişkenlere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Bu araştırmanın sonucu ile Çermik (2012) tarafından Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören öğretmen adaylarının demokratik değer algılarının iyi düzeyde olduğunu belirlediği çalışma sonucu ile benzerlik göstermektedir. Ancak Baltacı ve Aydın (2019) tarafından din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin demokratik tutumlarını farklı değişkenlere göre araştırdığı çalışmasında öğretmenlerin demokratik tutumlarının orta düzeyde olduğunu saptamıştır. Yine Ersoy (2016) Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersine İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ve Öğrencilerinin Algısı üzerine yaptığı araştırmada bu dersin ilköğretim programında yeterli düzeyde yer almadığı, içeriğinin öğrencilere vatandaşlık yeterliklerini kazandırmak için yeterli olmadığı, derse gerekli önemin verilmediği, öğretmen ve öğrencilerin memnuniyet düzeyinin düşük olduğunu belirlemiştir.

Bu araştırma verilerinden elde edilen sonuçlar doğrultusunda kurumsal demokrasi ve insani yardım hakkında toplumsal farkındalığı artırmaya yönelik konferans, sergi vb. çalışmaların düzenlenmesi uygulayıcılara önerilir. Bu araştırma ordu ilinde çeşitli meslek gruplarında faaliyet gösteren meslek odaları yöneticilerinin kurumsal demokrasi ve insani yardım algılarını farklı değişkenlere göre belirlemeye yönelik yapılmış olup, araştırmanın farklı kurum ve kuruluşlarda yapılması araştırmacılara önerilir.

KAYNAKÇA

- Akın, U. ve Özdemir, M. (2009). Öğretmen Adaylarının Demokratik Değerlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Eğitim Bilimleri Fakültesi Örneği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42(2), 183-198. DOI: 10.1501/Egifak_0000001182.
- Akyıldız, S. (2018). Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Devam Ettiği Okullardaki Sınıf Öğretmenlerinin Çokkültürlü Yeterlik Algıları ile Demokratik Değerleri Arasındaki İlişki. *Eğitim ve Bilim*, 43(195), 151-165.
- Anonim. (2019). <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/yard%C4%B1m>. Erişim: 01.11.2019
- Aydın, E. (2018). *Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi*. Ankara, MEB Hayatboyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Baltacı, A. ve Aydın, Y. (2019). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Demokratik Tutumları. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(22), 58-78 . DOI:10.35415/sirnakifd.470026.
- Çaha, Ö. (2012). Türkiye’de Meslek Kuruluşları: Katılım, Şeffaflık ve Siyasî Duruş Sorunu. *Liberal Düşünce Dergisi* , (17)67, 97-122.
- Çelik, H. ve Genç, K. (2016) Ortaokul öğrencilerinin demokrasi kültürüne ilişkin algıları. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, 28-30 Nisan 2016, Denizli, 84-85.
- Çermik, H. (2013). Öğretmen Adaylarının Demokratik Değerleri ve Bu Değerlerin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Education Sciences*, 8 (2), 261-274.
- Ersoy, A. (2016). Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersine İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ve Öğrencilerinin Algısı. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3) , 67-83.
- Geçkil, T., & Tikici, M. (2015). Örgütsel demokrasi ölçeği geliştirme çalışması. *Amme İdaresi Dergisi*, 48(4), 41-78.
- Işık, M. (2017). Kamu Kurumlarında Örgütsel Demokrasi Algısı: İş-Kur Isparta İl Müdürlüğü Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Kayfor 15 Özel), 1661-1672.
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (28. Basım). Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

- Kartal A., Öksüz Y., Öztürk M.B. & Demir E.G. (2018). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Demokrasi Algısı: Polonya-Türkiye Karşılaştırması. *İlköğretim Online*, 17(2), 562-579. DOI: 10.17051/İlkonline.418903.
- Köseoğlu, A., & Çevikel, G. (2014). Yumuşak Güç: İnsani Yardım Operasyonları ve Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (43).
- Moller, J. (2006). Democratic Schooling in Norway: Implications for Leadership in Practice. *Leadership and Policy in Schools*, 5 (1), 53–69.
- Oğurlu, Y. (2017). Tarihi “Ahi Birlikleri” nden Çağdaş “Kamu Kurumu” Niteliğindeki Meslek Kuruluşları'na İzdüşümler: Mesleki Dayanışma, Disiplin ve İdari Yaptırımlar. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (16)32, 77-93.
- Örgel, F. (2018). İnsani Yardım Çalışmaları ve Uluslararası Politikalar Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Rowland, S. (2003). Teaching for Democracy in Higher Education. *Teaching in Higher Education*, 8 (1), 89-101.
- Sarıaltın, E., Ataizi, M. & Sever, N. S. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Demokrasi Algısı: Geleneksel Medya ve Yeni Medya İlişkisi. *EKurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi*, 25(1), 1-16.
- Turan, R. (2017). *Öğretmen Adayları ve Öğretmenler İçin İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi* (1. Basım). Ankara, Pegem Akademi Basım ve Yayım.
- Ural, Ş. (1999). Demokrasi Kavramı, Toplumsal Değerler ve Birey. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 40 (1) , 451-459. DOI: 10.1501/İlhak.000425
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Genişletilmiş 9. Baskı), Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Yiğit, E. Ö. ve Çatlak, İ. H. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik tutumları ve demokrasiye ilişkin görüşleri. *Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 28-30 Nisan 2016, Denizli, 81-82.
- Van Wassenhove, L. N. (2006). Humanitarian Aid Logistics: Supply Chain Management in High Gear. *Journal of the Operational Research Society*, 57(5), 475-489.

Vatandaş, C. (2003). Toplumsal bir değer olarak yardımlaşma ve dilenciler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,5(1), 150-159.

ULUSLARARASI YARDIM FAALİYETLERİNİN POLİTİK YÖNÜ

Kurtuluş Yılmaz GENÇ¹

Özet

Bu çalışmanın amacı, uluslararası yardım faaliyetlerinin politik yönünü ortaya koymaktır. Uluslararası yardım faaliyetleri, bir yardım faaliyeti olmanın ötesinde, politik sonuçları da olan faaliyetlerdir. Bu sonuçların en önemlileri, dostluk ilişkilerini geliştirme, bireyleri ve toplumları birbirine yakınlaştırma, hükümetlerin, devletlerin ve diğer örgütlerin imajını çok olumlu yönde değiştirme, kültürel etkileşim ve kültürel yakınlaşma, insani değerlerin öncelikli oluşuna dikkati çekme, insani değerlerin gündemde kalmasını, yardıma ihtiyaç duyulmasına yol açan olayların tekrar yaşanmaması için önlemlerin alınmasını sağlama, işbirliği örgütleri oluşturma, fonların insanlar için kullanılmasını sağlamadır. Diğer taraftan, uluslararası yardım faaliyetleri birtakım olumsuz amaçlarla da gerçekleştirilebilir. Uluslararası yardım faaliyetlerinin olumsuz nedenleri ya da amaçları da şunlar olabilir: Bir toplumu etkileme ve yönlendirme, bir toplumun ya da bir ülkenin ekonomik olarak gelişmesini engelleme, bir toplumu bağımlı kılma, istihbarat faaliyetleri gerçekleştirme, gündem değiştirme, perdelemedir.

Anahtar kelimeler: Uluslararası yardım, Politik nedenler, Politik amaçlar.

THE POLITICAL ASPECT OF INTERNATIONAL AID ACTIVITIES

Abstract

The aim of this study to put forth the political aspect of the international aid operations. The international aid operations have also political results beyond it's main function. These results can be the followings: to improve the friendship between societies or nations, set up closer relationships, to change the image of governments, states and other organizations in the very positive way, cultural interaction, to

attract attention to the humanitarian values, to keep the humanitarian values be on the agenda, to provide precautions to be taken to prevent the events that creates the need for aid, to set up cooperation organizations, to provide funds to be used for human. On the other hand, the international aid operations can be realized for some negative purposes. The negative causes or goals of international aid operations

¹ Doç. Dr., Giresun üniversitesi İİBF İşletme Bölümü, kyilmazgenc@gmail.com

can be as: to influence and direct, to prevent the development of a nation or a society, to make a society dependent, to realize intelligence activities, to change the agenda, and to curtain.

Key words: International aid, Political causes, Political goals.

GİRİŞ

Uluslararası yardım faaliyetleri, çok farklı nedenlerle bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenler, insani, ekonomik, askeri ya da teknik olabilmektedir. Bireyler arasında olduğu gibi toplumlar ya da devletler arasında da eğer bir yardım söz konusu ise taraflardan biri zayıf diğer güçlüdür, en azından taraflardan biri daha güçlüdür.

Uluslararası yardım faaliyetleri öncelikle olumlu amaçlarla, korumacı, insani duygularla yapıldığı açıktır. Örnek olarak, insani yardım olarak adlandırılan ve savaşlar, iç çatışmalar, terör olayları, salgın hastalıklar, doğal ya da insan kaynaklı felaketler nedeniyle gıda, giyecek, barınma, güvenlik gibi hemen her konuda yardıma muhtaç hale gelen insanların desteklenmesi, bu beklentinin karşılık bulması kuşkusuz insani bir davranıştır, insana özgü asil bir tavidir.

Uluslararası yardım faaliyetlerinden ekonomik yardım, ekonomik olarak zor duruma düşmüş bir ülkeye ya da topluma bir başka birey, devlet ya da diğer örgütlerin ekonomik olarak yardım etmesidir. Bu tür bir yardımın temelinde finansman sağlama vardır. Ancak, tarihsel ve uluslararası deneyimler ortaya koymaktadır ki, bir başka toplum ya da devlete ekonomik yardımda bulunan birey, devlet ya da diğer örgütler bu davranışlarında yine de kendi çıkarlarına öncelik vermektedirler. Yardım eden taraflar, kendi ülkelerinin ya da toplumlarının çıkarlarının korunmasına odaklanmakta, yardım alan ülkenin kendisine yeter duruma gelmesine genel olarak razı olmamaktadırlar. Bu çerçevede, genel olarak, uluslararası ekonomik yardımların, yardım alan ülkenin kalkınmasını sağlamaya dönük olmadığı açıktır. Ancak, bu konuda da, bütünüyle insani kaygılarla uluslararası ekonomik yardım gerçekleştiren Türkiye

gibi ülkeleri yukarıda ifade edilen olumsuz durumların dışında tutmak gereklidir. Bu tür yardımlar için şart koşulan, sağlanan finansmanla yardım eden ülkenin mallarını satın alma, borcu yine borç vererek erteleme, ağır sanayi yatırımı yapmama, yardımın alt yapı yatırımlarına yönlendirilmemesi gibi durumlar ekonomik yardımların yukarıda ifade edilen boyutunu açıkça ortaya koymaktadır. Böyle bir yaklaşımın, askeri ve teknik yardımlar için de söz konusu olduğu ya da olabileceği savunulabilir.

Askeri yardımlar, genel olarak ittifak halinde olunan ülkelere ya da silahlı örgütlere yapılan yardımlardır. Ancak günümüzde, özellikle vekâlet savaşlarıyla, devletlerin belli örgütleri silahlandırarak kendi ülkelerinin çıkarları için onlardan faydalandıklarına dair birçok örnek vardır.

Uluslararası teknik yardım, teknik konularda, teknoloji transferi ve diğer şekillerde gerçekleşebilen yardımdır. Teknik yardım, tarım, hayvancılık, imalat sanayi, hizmet sektörü, altyapı yatırımları ve diğer alanlarda olabilir. Ancak, bu yardım şeklinde de yardım eden ülkenin kendi çıkarlarının korunmasına öncelik vereceği açıktır.

Uluslararası yardım faaliyetleri alanında bireyleri, devletleri ve diğer örgütleri görmek olanaklıdır. Birleşmiş Milletler Teşkilatı, Uluslararası Kızılay ve Kızılay Federasyonu gibi örgütler insani yardım alanında öne çıkmaktadırlar. Örnek olarak, Türk Kızılay'ı, Türkiye'de ve Dünya'nın her yerinde, her türlü felakette öne çıkan ve ırk, cinsiyet, kültür ayrımı gözetmeksizin bütün insanlığa yardım sağlayan bir örgüttür. Türk Kızılay'ı bu yönüyle, asil bir Türk davranışı olan zor durumda olana yardım etmeyi, günümüzde Dünya'nın her yerinde gerçekleştirmektedir. Türk Kızılay'ı özellikle Ortadoğu bölgesinde, her gün milyonlarca insana üç öğün yemek vermekte, onlara çadırda barınma olanağı sağlamakta ve sağlıklarının korunması yönünde üstün bir çaba sarf etmektedir. Bu durum, Türk Milleti'nin ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin asil tavrını ortaya koymaktadır. Türk Devleti, zor durumda kalmış bütün insanlara destek olma çabası içerisindedir ve bunu, kuşku yok ki, sadece insani gerekçelerle yapmaktadır. Böylece, Türk Milleti ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti, binlerce yıllık, asil Türk geleneğini günümüze taşımaktadırlar. Böylece, Türk Milleti ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Dünya'daki saygın konumlarını daha da güçlendirmektedirler.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, yine, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ile de Türkiye içerisinde ve diğer ülkelerde afet ve acil durum yaşayan insanların yardımına koşmaktadır.

AFAD, Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) ile afetlerle ilgili desteğin planlanması, müdahale ve iyileştirme süreçlerinin tümünü kapsayacak şekilde çalışmaktadır (<https://www.afad.gov.tr>).

Bu çalışmada, uluslararası yardım faaliyetlerinin politik yönü ortaya konmaktadır. Bu noktada, yukarıda da ifade edildiği gibi, bu yardım faaliyetlerinin olumlu politik ya da insani nedenleri olduğu gibi bazı olumsuz nedenleri de olabilmektedir. Bu çalışmada ifade edilecek «uluslararası yardım faaliyetlerinin olumsuz politik nedenleri» Dünya'nın saygın yardım kuruluşları ile ilişkilendirilemez. «Uluslararası yardım faaliyetlerinin olumsuz politik nedenleri» yardım faaliyetleri ile ilgili geneli kapsamayan olasılıkları yansıtmaktadır. «Uluslararası yardım faaliyetlerinin olumsuz nitelikte olan politik nedenleri», kesin olarak, genelleştirilemez. Aşağıda sayılacak «uluslararası yardım faaliyetlerinin olumsuz politik nedenleri» nadiren geçerlidir; Dünya'nın, ülkemizin saygın yardım kuruluşları ile ilişkilendirilemez.

II. Uluslararası Yardım Türleri

Uluslararası yardım türleri başlıca, insani, ekonomik, askeri ve teknik yardım olarak sınıflandırılabilir.

- **İnsani yardım:** Yaşanan felaketler nedeniyle gerçekleştirilen yardım faaliyetleridir. Savaşlar, iç çatışmalar, terör saldırıları, doğal ya da insani felaketler bu yardımların nedeni olabilir. Savaşlar, iç savaşlar, insan hakları ihlalleri, ulusal ya da uluslararası güvenlik sorunları, etnik çatışmalar, doğal felaketler, küresel iklim değişikliğinin sonucunda yaşanan sorunlar (kuraklık, aşırı yağış), salgın hastalıklar, açlık, yoksulluk ve terör-şiddet uluslararası insani yardım gerekliliğini ortaya çıkarabilir. Uluslararası insani yardım, giyecek ve yiyecek, temiz su, çadır-barınma olanakları sağlama, güvenli alanlar yaratma, sağlık konusunda ilk yardım ve tedavi hizmetleri sağlama şeklinde gerçekleştirilebilmektedir.
- **Ekonomik yardım:**Devletlerin ya da diğer örgütlerin devletlere ya da diğer örgütlere farklı alanlarda finansman sağlamasıdır. Ekonomik yardımlarda, yardıma ihtiyaç duyan tarafı destekleme kaygısının yanı sıra yardım eden tarafın kendi çıkarlarını gözetme durumu da söz konusu olabilmektedir. Ekonomik yardımların, karşılıklı ilişkileri geliştirme işlevinin yanı sıra,

yardım alan ülkenin yardım edene ülkeye ya da örgüte ekonomik bağımlılığına yol açma gibi bir sonucu da olabilir.

- **Askeri yardım:**Askerialanda, güçlü olan ülkenin zayıf olan ya da geçici ihtiyaç duyan tarafa yardımda bulunmasıdır. Genel olarak, ittifak halinde olan ülkeler arasında gerçekleşmektedir.
- **Teknik yardım:**Ekonominin farklı sektörlerinde gerçekleştirilen yardımdır. Yardım eden ve yardım alan arasında işbirliği anlaşmaları söz konusu olabilmektedir. Teknik yardımda da, yardım eden tarafın yardım alan tarafı kendine bağımlı kılma gibi bir kaygısı söz konusu olabilir. Diğer taraftan, teknik yardımın, işbirliği içerisinde birlikte güçlenme, birlikte rekabet edebilme, birlikte üretebilme çabası içerisinde olan tarafların bir uygulaması olabileceği de unutulmamalıdır.

III. İnsani Diplomasi Kavramı

Geleneksel diplomasiden farklı olarak, afetlerin insan ya da toplumlar üzerindeki olumsuz etkilerini, olumsuz sonuçlarını en aza indirme amacıyla yerel, ulusal ve uluslararası örgütlerin gerçekleştirdikleri faaliyetler toplamıdır (Karacaoğlu, 1994; Köksoy, 2017; Minear 2007; Minear ve Smith, 2007; Regnier, 2011). İnsani diplomasi diplomasinin farklı bir boyutudur. Özellikle soğuk savaş sonrası dönemde çok öne çıkmıştır. İnsani demokrasi risk altında bulunan insanları koruma, onlara yardım etme yeteneğidir, becerisidir. Olağanüstü durumlarda, kriz yönetimiyle bütünleşen, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların tüm politika ve uygulamalarını kapsar. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Federasyonu, insani demokrasi konusunda 89 farklı tanım olduğunu belirtmektedir.

Bu kavramı aynı zamanda: Devletler; Dış İşleri Bakanlıkları, Savunma Bakanlıkları, Uluslararası işbirliği ajansları da kullanmaktadır. Uluslararası Kızılhaç Komitesi'ne göre insani demokrasi;

- Uluslararası hukuk çerçevesinde, özellikle silahlı çatışma alanlarında savunmasız insanlara karşı olan farkındalığı güçlendiren,devletler ve devlet dışı aktörlerle ikili ve çok taraflı bir ilişki ağını ifade eder.

Uluslararası Kızılhaç Komitesi'ne göre insani diplomasinin dört önemli unsuru vardır:

- Devlet dışı aktörleri de içeren geniş bir ilişki ağı,
- Barışa teşvik etmenin nihai hedef olarak yer almaması ve devletin insani diplomasiden bağımsız olması,

- Sadece insani alanda etkin olması,
- Etkileşim ağının mobilizasyonunu sağlamada etkili olmasıdır.

Bu kapsamda, aşağıdaki ilkelerle hareket edilir:

- Uluslararası insani örgütlerin belli bir ülkede faaliyette bulunmasını sağlama,
- Korunmaya ve yardıma ihtiyacı olan sivil nüfusa müzakere yolu ile erişme,
- Yardım programlarını kontrol edip denetleme,
- Uluslararası hukuk ve diğer normlara saygı gösterme,
- Yerel halkı ve insani kurumları destekleme ve farklı seviyelerdeki insani amaçları korumayı içermektedir.

IV. Uluslararası Yardım Faaliyetlerinin Politik Nedenleri

Uluslararası yardım faaliyetlerinin öncelikli olarak olumlu hedeflerle gerçekleştirildiği açıktır.

Bu olumlu hedefler şunlardır:

Ülkeler, Toplumlar Arasında İyi İlişkiler Kurma,
Toplumları, Kurum ve Kuruluşları Yakınlaştırmadır.

Olumsuz Politik Nedenler

Olumsuz politik nedenler daha çok belirli ülkelerin doğrudan gerçekleştirdiği yardım faaliyetleriyle ilişkilidir. Bu çerçevede, Saygın Uluslararası Kızıllaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu'nu ve Birleşmiş Milletleri bu olumsuz nedenler sınıflandırmasının dışında tutulmalıdır.

Uluslararası yardım faaliyetlerinin olumsuz nedenleri ya da olumsuz amaçlar şunlar olabilir:

- Olumlu imaj yaratma çabası,
- İstihbarat faaliyetlerini gizleme,
- İstihbarat - bilgi toplama faaliyetlerini gizleme,
- Belli bir etnik grubu ya da politik grubu yönlendirme,
- Daha önce ulaşılamayan etnik gruplarla, politik gruplarla iletişim sağlama,
- Dünya kamuoyunu belli bir ülke ya da topluluk lehine yönlendirme,
- Dünya kamuoyunu belli bir ülke ya da topluluk aleyhine yönlendirme,
- Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nden bir ülke aleyhinde karar çıkarma,

- Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nden bir ülke lehinde karar çıkarma,
- Dünya kamuoyunu oyalama – dikkatleri başka yöne çekme,
- Belli bir olayı gizleme,
- Yardım faaliyetlerini ürün tanıtımı için kullanma,
- Yardım faaliyetlerini ürün akışını sağlama için kullanma,
- Yardım faaliyetlerini ürün stoklarını eritmek için kullanma,
- Yardım faaliyetlerini ürün açığı yaratmak için, üretimi teşvik için ve ilgili sektörü canlandırmak için kullanma,
- Kişilerin öne çıkma çabası,
- Kurumların, kuruluşların öne çıkma çabası,
- Belli ülkeleri, kurumları, kuruluşları zayıf-aciz gösterme çabası,
- Krizi bizzat yaratarak yardım faaliyetleri ile belli bir konuyu gündeme taşıma,
- Medya için haber yaratma,
- Belli bir gruba, silah, yiyecek, giyecek ve diğer maddeleri sağlama,
- Güvenlik önlemlerini zaafa uğratma,
- Sınır güvenliğini ortadan kaldırma,
- Sınırdan geçişleri kolaylaştırma,
- Sınırdan illegal geçişler için bilgi toplama,
- İstihbarat elemanlarını belli bir bölgeye yerleştirme,
- Silahlı grupların geçişini engelleme,
- Belli ülkelerin müdahalesini engelleme,
- İç politikada belli bir etnik grubun desteğini sağlama,
- İç politikada genel kamuoyu desteği sağlama,
- İktidarını sağlamlaştırma,
- Dış politikada tanınma, öne çıkma,
- Ekonomik bağımlılık yaratma,
- Ülkenin ekonomik kalkınmasını geciktirme,
- Ülkenin endüstriyel altyapısını oluşturmasını engelleme, geciktirme.

- Ülkenin, toplumun kendine yeterliliğini engelleme;
- Bir ülkeyi pazar olarak tutma;
- Bir ülkenin caydırıcılığını engelleme;
- Kendi mallarının tanıtımını yapma;
- Kendi mallarının satışını garanti etmedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, esas olarak, uluslararası yardım faaliyetlerinin politik yönü ele alınmıştır. Çalışmada ulaşılan temel sonuç, uluslararası esas olarak olumlu amaçlarla yapılırsa da bazı olumsuz amaçların da bu konuda söz konusu olabileceğidir. Diğer taraftan, uluslararası yardım faaliyetleri, Dünya'dabirlikte yaşamın da bir gereğidir. Uluslararası yardımlar ile Dünya, acıların yanı sıra mutlulukların da daha çok paylaşıldığı bir alana dönüşecektir.

Uluslararası yardım faaliyetlerinin kapsamının genişletilmesi için bütün ülkelerin bu konudaki mevcut ülkelere katkıda bulunmaları sağlanmalıdır. Ülkeler ve örgütler, uluslararası yardım faaliyetleri ile rekabeti değil doğrudan dayanışmayı gözetmelidirler. Uluslararası yardımlar, yardım eden tarafın da güvenliği artıran bir uygulamadır. Dünya'da refahın paylaşımı, yaşanan acı olayların önüne geçilmesi, savaşların çatışmaların önlenmesi, doğal ya da insan kaynaklı diğer felaketlerden en az zararla çıkılabilmesi için uluslararası yardımların temel bir insani kaygıyla gerçekleştirilmesi son derece önemlidir.

Uluslararası yardım alanında, Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu, Birleşmiş Milletler, Türk Kızılay'ı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin AFAD'ı, takdir edilmesi gereken faaliyetler gerçekleştirmektedirler. Bu örgütlere uluslararası desteğin artırılması, özellikle insani yardım alanında başarının artırılması açısından son derece önemlidir.

KAYNAKÇA

Karacaoğlu, E. (1994). Uluslararası İnsani Hukuk ve Uluslararası Kızılhaç-Kızılay Hareketi. *İnsan Hakları Yıllığı*, 16, 51-73.

Köksoy, Fulya (2017). Uluslararası Kızıllaç Komitesi'nin Faaliyetleri Ekseninde İnsani Demokrasi. *Batman University Journal of Life Sciences*, 7, 1(1), 99-109.

Minear, Larry (2007). The Craft of Humanitarian Diplomacy. Larry Minear ve Hazel Smith (Edt.), *Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft*, (7-35). Tokyo-New York-Paris: United Nations University Press.

Minear, Larry, Smith, Hazel (2007). Introduction. Larry Minear ve Hazel Smith (Edt.), *Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft*, (1-4). Tokyo-New York-Paris: United Nations University Press.

Regnier, P. (2011). The Emerging Concept of Humanitarian Diplomacy: Identification of a Community of Practice and Prospects of International Recognition. *International Review of the Red Cross*, 93 (884), 1211-1237.

<https://www.redcross.org/>(ErişimTarihi: 30.11.2019).

<https://www.icrc.org/en>(ErişimTarihi: 30.11.2019).

<https://www.kizilay.org.tr/>(ErişimTarihi: 30.11.2019).

<https://www.afad.gov.tr/> (ErişimTarihi: 30.11.2019).

<https://www.un.org/en/> (ErişimTarihi: 30.11.2019).

KIZILHAÇ'IN ÖRGÜTSEL YAPISININ ANALİZİ

Kurtuluş Yılmaz GENÇ

Özet

Bu çalışmanın amacı, Uluslararası Kızılhaç Örgütü'nün ya da Uluslararası Kızılhaç Komitesi, kuruluşu, işlevleri, ilkeleri, faaliyetleri ve örgütsel yapısını ortaya koymaktır. Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC), doğal afetler, salgın hastalıklar, zorunlu göç, yerinden edilmiş insanlar, savaşın sonuçları, ilk yardım eğitimi, savaş esirlerinin iadesi, işkence ve kötü muamelenin önlenmesi, hapishane ve gözaltı merkezlerinde fiziki şartların iyileştirilmesi, kayıp kişilerin aileleriyle birleştirilmesi, sağlıklı su sağlanması, çiftlik hayvanlarının aşılanması, ortopedi merkezleri ile daha çok kara mayınları yüzünden uzuvlarını kaybetmiş olanların tedavisi ve rehabilitasyonu, ailelerin birleştirilmesi, sivil halka gıda ve barınma olanakları sağlanması alanlarında faaliyet göstermektedir. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu tarafından, yeni faaliyet alanları olarak da şunlar belirlenmiştir:Ekonomik güvenlik, çevrenin korunması, eğitime ulaşılabilirliğin sağlanması, sağlık hizmetlerine ulaşılabilirliğin sağlanması, cinsel şiddetin önlenmesi, hukukta güvenilir veriye ulaşılabilirlik, mayınların temizlenmesi, hukukun üstünlüğü anlayışının yaygınlaştırılmasıdır.Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin başlıca birimleri de şunlardır:Meclis, konsey, başkan, genel müdürlük – direktörlük, iç denetim birimi, veri koruma komisyonu'dur.

Anahtar Sözcükler: Kızılhaç Örgütü, Örgütsel Yapı, Kızılhaç'ın İşlevleri.

THE ANALYSES OF THE ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF INTERNATIONAL REDCROSS ORGANIZATION

Abstract

The aim of this study is to analyze the foundation, functions, principles, activities, and the organizational structure of International Red Cross Organization (ICRC) or "International Committee of

the Red Cross". International Committee of the Red Cross have activities in the areas of natural disasters, epidemics, forced migration, the results of the wars, first aid training, the return of the prisoners of war, torture and maltreatment, the physical structures of prisons and custody centers, the integration of families, healthy water, the vaccination of farm animals, orthopedic centers, land mines victims, food and shelter supply for civil people. Also, there are some new activity areas of International

Committee of the Red Cross. These are: Economic security, natural environmental protection, availability to education, availability to healthcare services, the protection of sexual violence, availability to trustable data in law, cleaning and removing mines, and superiority of law. The units of International Committee of the Red Cross are the directorate, ICRC and data protection, office of the president, the assembly, and the assembly council.

Key Words: International Committee of the Red Cross, Organizational Structure, The Functions of International Committee of the Red Cross.

¹ Doç. Dr., Giresun üniversitesi İİBF İşletme Bölümü, kyilmazgenc@gmail.com

GİRİŞ

Uluslararası Kızıllaç Komitesi (ICRC), 19. Yüzyıldan bu yana farklı nedenlerle yaşamsal güçlükler içerisinde olan insanların hizmetindedir. Kuruluşunda özellikle savaş koşullarında insanlara yardım etme amacı olan bu örgüt, değişen koşullara göre, zaman geçtikçe misyonunu genişletmiş, çok farklı alanlarda faaliyetlerde bulunan bir yapı haline gelmiştir. Bu çerçevede, başlangıçta savaş koşullarındaki yardım faaliyetleri sonradan doğal afetler, salgın hastalıklar, zorunlu göç, yerinden edilmiş insanlar, ilk yardım eğitimi, savaş esirlerinin iadesi, işkence ve kötü muamelenin önlenmesi, hapisane ve gözaltı merkezlerinde fiziki şartların iyileştirilmesi, kayıp kişilerin aileleriyle birleştirilmesi, sağlıklı su sağlanması, çiftlik hayvanlarının aşılması, ortopedi merkezleri ile daha çok kara mayınları yüzünden uzuvlarını kaybetmiş olanların tedavisi ve rehabilitasyonu, ailelerin birleştirilmesi, sivil halka gıda ve barınma olanakları sağlanması gibi alanları da kapsayacak şekilde genişlemiştir. Sonradan, bu faaliyet alanlarına, ekonomik güvenlik, çevrenin korunması, eğitime ulaşılabilirliğin sağlanması, sağlık hizmetlerine ulaşılabilirliğin sağlanması, cinsel şiddetin önlenmesi, hukukta güvenilir veriye ulaşılabilirlik, mayınların temizlenmesi, hukukun üstünlüğü anlayışının yaygınlaştırılması da eklenmiştir. Görüldüğü gibi, koşullar farklılaştıkça, ICRC'nin faaliyet alanları da

genişlemektedir. Bu sonucun ortaya çıkmasında, geçmiş yüzyılda ya da yüzyıllarda olan büyük savaşların günümüzde olmaması, çatışmaların nitelik değiştirmesidir.

Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin başlıca birimleri, meclis, konsey, başkan, genel müdürlük – direktörlük, iç denetim birimi, veri koruma komisyonu'dur. Bu birimler, farklı işlevlerle, faaliyet alanları farklılaşan örgütün yönetimini sağlamaktadırlar.

Bu çalışmada, Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin kuruluşu, işlevleri, ilkeleri, faaliyetleri ve örgütsel yapısı ele alınmaktadır. Çalışma, sonuç bölümü ile sona ermektedir.

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu, Ulusal Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri, Uluslararası Kızılhaç Komitesi hep birlikte Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi'ni oluşturur. Uluslararası Kızılhaç Komitesi, insani diplomasi konusundaki baş aktörlerden biridir.

Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin misyonu şu şekildedir: Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC), insani görevi yalnızca savaş ve iç şiddet mağdurlarının yaşamını ve onurunu korumak olan tarafsız, yansız ve bağımsız bir kuruluştur. Çatışma ortamında Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi tarafından yürütülen uluslararası insani yardım operasyonlarını koordine eder ve yönlendirir. Aynı zamanda insancıl hukuku ve evrensel insani ilkeleri yayma ve güçlendirme yoluyla acıları önlemeyi amaçlar (Karacaoğlu, 1994; Köksoy, 2017; Minear 2007; Minear ve Smith, 2007; Regnier, 2011). 1863'te kurulmuş olan ICRC, Kızılhaç – Kızılay Hareketi'nin kurucu organıdır. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu'nun misyonu ise şöyledir: Ulusal Kızılhaç ve Kızılay derneklerinin zarar görebilir insanlara yönelik insani faaliyetlerini destekler. Uluslararası afet yardımlarını koordine ederek ve yeniden kalkınmayı destekleyerek acıları önlemek ve hafifletmek için çalışır. Ulusal Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri'nin misyonu da aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır: 186 ülkede bulunan ulusal dernekler, Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi'nin çalışma ve ilkelerini bünyelerinde barındırır. Ulusal dernekler, insani yardım alanında kendi ülkelerinin kamu otoritelerine yardımcı organlar olarak işlev görürler ve afette yardım, sağlık ve sosyal programlar dahil olmak üzere çeşitli hizmetler sunarlar. Savaş zamanlarında, ulusal dernekler, savaştan etkilenen sivil halka yardım ederler ve gerektiğinde askeri sağlık hizmetlerine destek verirler. <https://www.icrc.org/en>

Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC)'nin Kuruluşu

Solferino, Kuzey İtalya, 24 Haziran 1859'da, Fransız ve Avusturya orduları arasında kanlı bir savaş yaşanmıştır. Günün sonunda 40 bin asker ya ölmüş ya da savaş alanında yaralı olarak kalmıştır. Sağlık hizmetleri bu durumla başa çıkma konusunda yetersizdir. Bölgede seyahatte olan İsviçreli işadamı Henry Dunant, savaştan saatler sonra Solferino'ya varır. Gördükleri karşısında dehşete düşer. Dunant, yerel halkı hem Fransız hem de Avusturyalı tüm yaralılara bakmaya ikna ederek bu konuda kendisi adına ilk faaliyetleri başlatmış olur. Memleketi Cenevre'ye döndüğünde, Dunant bu olayları unutmaz; 1862 yılında «Bir Solferino Hatırası» adlı kitabı yayımlar. «Bir Solferino Hatırası» adlı kitabın iki önemli teması vardır:

- Yardım derneklerinin barış zamanında kurularak, savaş zamanında yaralılara yardım edecek gönüllülerin eğitilmesi.
- Bu derneklerin tanınması ve korunması için uluslararası bir anlaşmanın hazırlanması.

1863 yılında, Dupont, dört kişi ile birlikte Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC)'yi kurar. Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC)'nin kuruluşu iki önemli gelişmeyi de beraberinde getirmiştir:

- Ulusal Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri'nin kuruluşu'nun önü açılmıştır.
- Uluslararası İnsancıl Hukuk'un temeli oluşmuştur.

Kızılay Ambleminin Ortaya Çıkışı

1876 yılında, Osmanlı İmparatorluğu, yerel kültüre daha uygun olacağı düşüncesi ile kızılray amblemini kullanmaya karar verir. Bu tarihten sonra, Hıristiyan ülkelerdeki Kızılhaç yerine, Müslüman ülkelerde Kızılhaç yerine kızılray amblemi kullanılmaya başlanır. <https://docplayer.biz.tr/1874517-Bir-fikrin-oykusu-1859-yilindan-gunumuze-uluslararasi-kizilhac-ve-kizilay-hareketi-moebius.html>

1864

1864'te, «Karadaki Silahlı Kuvvetlere Mensup Yaralıların Durumunun İyileştirilmesine Dair Sözleşme» kabul edilir.

1864

1864'te, «Karadaki Silahlı Kuvvetlere Mensup Yaralıların Durumunun İyileştirilmesine Dair Sözleşme» kabul edilir.

İlk Nobel Barış Ödülü

1901 yılında ilk Nobel Barış Ödülü Henry Dunant'a verilir.

Savaş Yöntemlerini Düzenleyen Yazılı Kurallar

1907 yılında kabul edilen Lahey Sözleşmesi, zehirli silahların kullanılmasını ve teslim olan askerlerin infazını yasaklar.

Birinci Dünya Savaşı Yılları

Birinci Dünya Savaşı'nda faaliyet gösteren 42 ulusal dernek vardır. Birinci Dünya Savaşı'nda milyonlarca kişi de ölümler gaz da bir silah olarak kullanılır. Bazı gönüllüler savaş alanlarında çalışırken diğerleri de elbise, yiyecek, tütün, ilaç gibi yardım malzemelerini hazırlar. ICRC, savaş esirlerine milyonlarca mektup ve çok miktarda yardım malzemesi ulaştırır.

İspanyol Gribi

1918'de İspanyol Gribi'nden dört milyondan fazla insan ölür.

1919 Yılı

1919 yılında kurulan birlik «Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu» adını alır. 1919 yılında ulusal dernekler çalışmalarını koordine etmek üzere bir birlik kurarlar. Hareket, giderek evrensel bir boyut kazanır.

İspanyol Savaşı

İspanya, Etiyopya ve Çin'de yeni çatışmalar ortaya çıkar.

İkinci Dünya Savaşı başlar.

Cenevre Sözleşmesi

1949 yılında devletler, mevcut insancıl hukuk antlaşmalarını gözden geçirerek savaş zamanında sivillerin korunması için ek bir antlaşma imzalarlar. 1977 yılında Cenevre sözleşmelerine iki protokol daha ilave edilir.

Kriz Kristal'in Amblem Olarak Kullanımı

2005 yılında eklenen üçüncü bir protokol, ulusal derneklere ek bir amblem olarak kıvıll kristali kullanma hakkı verir.

IV. Uluslararası Kıvıllhaç ve Kıvıllay Dernekleri Federasyonu Faaliyet Alanları

Uluslararası Kıvıllhaç Komitesi'nin ve genel olarak Uluslararası Kıvıllhaç ve Kıvıllay Dernekleri Federasyonu'nun faaliyet alanları aşağıda verilmiştir:

- Doğal afetler,
- Açlık,
- Salgın hastalıklar,
- Zorunlu göç, yerinden edilmiş insanlar,
- Savaşların sonuçları,
- İlk yardım eğitimi,
- Savaş esirlerinin iadesi,
- İşkence ve kötü muamelenin önlenmesi,
- Hapishane ve gözaltı merkezlerinde fiziki şartların iyileştirilmesi,
- Kayıp kişilerin aileleriyle birleştirilmesi,
- Sağlıklı su sağlanması,
- Çiftlik hayvanlarının aşılması,
- Ortopedi merkezleri ile daha çok kara mayınları yüzünden uzuvlarını kaybetmiş olanların tedavisi ve rehabilitasyonu,
- Ailelerin birleştirilmesi,
- Sivil halka gıda ve barınma olanakları sağlanması,

Uluslararası Kıvıllhaç ve Kıvıllay Dernekleri Federasyonu tarafından, yeni faaliyet alanları olarak da şunlar belirlenmiştir:

- Ekonomik güvenlik;
- Çevrenin korunması;
- Eğitime ulaşılabilirliğin sağlanması;
- Sağlık hizmetlerine ulaşılabilirliğin sağlanması;

- Cinsel şiddetin önlenmesi;
- Hukukta güvenilir veriye ulaşılabilirlik;
- Mayınların temizlenmesi;
- Hukukun üstünlüğü anlayışının yaygınlaştırılması. <https://www.icrc.org/en>

Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC)'nin Hedef Kitleleri

Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin hedef kitleleri şunlardır:

- Siviller,
- Kadınlar,
- Çocuklar,
- Esirler,
- Tutuklu ve hükümlüler,
- Zorunlu iç göçe tabi tutulanlar,
- Göçmenler,
- Sığınma hakkı talep edenler,
- Mülteciler,
- Engelliler,
- Kayıp insanlardır. <https://www.icrc.org/en>

Uluslararası İnsancıl Hukuk

Uluslararası insancıl hukuk, Kızılhaç Örgütü'nün faaliyetlerinin önemli bir unsudur. Uluslararası insancıl hukuk iki temel düşünceye dayanır(Karacaoğlu, 1994; Köksoy, 2017; Minear 2007; Minear ve Smith, 2007; Regnier, 2011):

- Savaşmayan insanlar korunmalıdır;
- Silahlar ve savaş yöntemleri sınırlandırılmalıdır.

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi'nin Temel İlkeleri

- Bağımsızlık;
- Tarafsızlık;
- Irk, din, siyasi tercih ya da toplumsal statüye dayalı ayrımcılığın reddi;
- Herkese yardım edebilmesi için her ülkede sadece tek bir ulusal dernek bulunmalıdır.

- Ulusal derneklerin sadece tek bir gruba yardım etmekten kaçınmaları gerekir;
- Gönüllülük,
- İnsan onuruna saygıdır.

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi'nin Organları

- Meclis,
- Konsey,
- Başkan,
- Genel Müdürlük – Direktörlük,
- İç Denetim Birimi,
- Veri Koruma Komisyonu.

Meclis

15-25 arasında, İsviçre vatandaşı üyeden oluşur. Başkanı ve başkan yardımcısı aynı zamanda Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu başkanıdır.

Meclis, politika oluşturur; genel amaçlar ve stratejiyi belirler; bütçe ve hesapları onaylar; genel müdürü atar; iç denetim biriminin başkanını atar; müdürleri atar.

Konsey

Konsey, temel işlevlerden sorumludur:

- Faaliyetleri planlar, karar verir,
- İletişim, İnsan kaynakları yönetimi ve finansal yönetimden ile ilgili kararları verir.
- Bütçeyi onaylar.
- Acil durumlarda her türlü kararı alır.
- Fonların kullanımı ile ilgili kararları verir.
- Direktörlük konumu için adayları belirler.
- Konsey, yedi üyeden oluşmaktadır.

Uluslararası Kızılhaç Komitesi Meclisi

25 üyeden oluşur; Üyeler İsviçrelidir. Kızılhaç'ın başkan ve başkan yardımcısı, aynı zamanda, Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu'nun da başkanıdır.

Başkanlık

Başkan ve başkan yardımcısından oluşur.Uluslararası Kızılhaç Komitesi'ni uluslararası alanda temsil eder. Genel müdürle birlikte insani diplomasiyi yürütür.Başkan, kurumsal stratejiyi belirleme ve Meclise sunmakla yükümlüdür;

Başkan Yardımcısı

Başkan yardımcısı, görevlerinde başkanı yardım eder. Başkan yokken ya da başkan istediğinde ona vekalet eder. Yönetimin uyum içerisinde çalışmasından sorumludur.

Direktörlük – Genel Müdürlük

Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin idari yapısıdır.Meclis ve Konsey tarafından belirlenen kurumsal stratejiyi uygulamayı ve genel amaçlar ulaşmayı sağlamakla yükümlüdür. Direktörlük, aynı zamanda idari personelin yönetiminden ve örgütün bir bütün olarak mükemmel yönetiminden sorumludur.

İç Denetim Birimi

İç denetim birimi, örgütün performansını, verimliliğini, uluslararası standartlar çerçevesinde, bağımsız ve tarafsız olarak gözlemleyen ve değerlendiren organdır. İç Kontrol Birimi, Direktörlük ve meclis, İÇ gözetim biriminin üç bileşenidir.Denetim Komisyonu tarafından bilgilendirilerek desteklenen meclis, gözlem için nihai sorumluluğa sahiptir.

Veri Toplama Komisyonu

Veri Toplama Komisyonu, yönetimi ve diğer organları, bağımsız bir şekilde, veri işleme sürecinin, kişisel veri toplama ve diğer uygulanabilir kurallara uygun olup olmadığını kontrol eder. Aynı zamanda, bireylerin kişisel veri güvenliği ile ilgili haklarını korur.

SONUÇ

Bu çalışmada, Uluslararası Kızılhaç Örgütü'nün kuruluşu, işlevleri, ilkeleri, faaliyetleri, ve örgütsel yapısı konuları ele alınmıştır.

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri'nin faaliyet alanları genişlemektedir.Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nde ve Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu'nda İsviçre'nin baskın etkisi vardır.Uluslararası Kızılhaç Komitesi ilkeleri ve faaliyetleriyle demokrasinin ortadan

kaldırılmasını engellemeye ve demokrasinin güçlendirilmesini destekler. İnsan hakları ihlallerinin en aza indirilmesine katkıda bulunur. İsviçre'nin küresel imajını güçlendirir.

Koşullar farklılaştıkça, Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin faaliyet alanları da genişlemektedir. Bu sonucun ortaya çıkmasında, geçmiş yüzyılda ya da yüzyıllarda olan büyük savaşların günümüzde olmaması, çatışmaların nitelik değiştirmesi vardır. Bu çerçevede, misyon genişlemesinin bir göstergesi olarak, ICRC, ekonomik güvenlik, çevrenin korunması, eğitime ulaşılabilirliğin sağlanması, sağlık hizmetlerine ulaşılabilirliğin sağlanması, cinsel şiddetin önlenmesi, hukukta güvenilir veriye ulaşılabilirlik, mayınların temizlenmesi, hukukun üstünlüğü anlayışının yaygınlaştırılması konularında da öne çıkan bir örgüte dönüşmüştür.

Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin başlıca birimleri, meclis, konsey, başkan, genel müdürlük – direktörlük, iç denetim birimi, veri koruma komisyonu'dur. Bu birimler, farklı işlevlerle, faaliyet alanları farklılaşan örgütün yönetimini sağlamaktadırlar.

KAYNAKÇA

Karacaoğlu, E. (1994). Uluslararası İnsani Hukuk ve Uluslararası Kızılhaç-Kızılay Hareketi. *İnsan Hakları Yıllığı*, 16, 51-73.

Köksoy, Fulya (2017). Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin Faaliyetleri Ekseninde İnsani Demokrasi. *Batman University Journal of Life Sciences*, 7, 1(1), 99-109.

Minear, Larry (2007). The Craft of Humanitarian Diplomacy. Larry Minear ve Hazel Smith (Edt.), *Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft*, (7-35). Tokyo-New York-Paris: United Nations University Press.

Minear, Larry, Smith, Hazel (2007). Introduction. Larry Minear ve Hazel Smith (Edt.), *Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft*, (1-4). Tokyo-New York-Paris: United Nations University Press.

Moebius. Bir Fikrin Öyküsü. Bir Fikrin Öyküsü. 1859 Yılından Günümüze Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi. <https://docplayer.biz.tr/1874517-Bir-fikrin-oykusu-1859-yilindan-gunumuze-uluslararasi-kizilhac-ve-kizilay-hareketi-moebius.html> (Erişim Tarihi: 30.12.2019).

Regnier, P. (2011). The Emerging Concept of Humanatarian Diplomacy: Identification of a Community of Practice and Prospects of International Recognition. *International Review of the Red Cross*, 93 (884), 1211-1237.

<https://www.redcross.org/> (Erişim Tarihi: 30.11.2019).

<https://www.icrc.org/en> (Erişim Tarihi: 30.11.2019).

<https://www.kizilay.org.tr/> (Erişim Tarihi: 30.11.2019).

<https://www.afad.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 30.11.2019).

<https://www.un.org/en/> (Erişim Tarihi: 30.11.2019).

İNSANCIL YARDIMLAR VE İNSANİ MÜDAHALE

Betül KARAGÖZ YERDELEN*

ÖZET

IV. Demokrasi Sempozyumu'nun bu yılki ana temasını “uluslararası ve ulusötesi yardımlar” konusu oluşturmaktadır. İnsani olduğu kadar, ilahi temelleri de bulunan “yardım” kavramı, modern devlet biçiminin bir hukuk devleti olarak gelişmeye başlamasından beri, devletlerin iç ve dış ilişkilerinin ana ekseninde yer almıştır. Bir başka ifade ile modern devletler, birbirlerine yardım etme sorumluluğu taşıyan devletler haline gelmiştir. Zaten günümüzde Uluslararası Hukuk, Uluslararası Kamu Hukuku anlamına gelmektedir ve bu da Devletler Hukuku'nun özünü oluşturmaktadır. Tarihi sürece bakıldığında, her ne kadar 1864 tarihinde imzalanan ilk Cenevre Sözleşmesi ve sonraki tarihlerde imza edilen sözleşmeler ve ek protokoller, insancıl hukuk, yani insancıl yardım kavramı üzerine odaklanmış olsa da, gerçekte bu köklü çalışmalar savaş sırasındaki ve savaş sonrasındaki insancıl yardımlara dayalı kararları içermektedir. Gerçekleştirilmesi gereken yardımlarsa, sadece savaş koşullarının ağırlığını hafifletici yardımları içermeyip, çok çeşitli alanlarda yapılan yardım biçimlerini de kapsamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Yardım, Dış Yardım, Türk Kızılay

GİRİŞ

Günümüz insancıl hukukunun yapı taşları Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokoller ile atılmıştır. Böylece Çağdaş İnsancıl Hukuk kavramı doğmuştur. Her ne kadar savaşa dayalı koşulların hukuku olarak doğmuş olsa da, uluslararası yardım kavramının kurumsallaşmasında Kızıl ve Kızılhaç gibi

---

* Prof. Dr., Giresun Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi drbetulkaragozyerdelen@gmail.com

büyük yardım kurumlarının doğmasında etkileyici olmuştur. Bu sözleşmeler ve ek protokoller ile savaşmayan tarafların durumu, savaşan taraftaki yaralıların durumu, silahların uygunluğu, savaşlarda uyulması gerekli kurallar, sivillerin korunması, esirlerin durumu, kültürel varlıkların korunması, biyolojik ve kimyasal silahların yasaklanması, mağdurların korunması, mayınların ve bubi-tuzaklarının yasaklanması, kültürel varlıkların ve çocuk haklarının korunması gibi son edere önemli konularda kararlar alınmıştır.¹⁴

¹⁴ **1864** tarihli ilk Cenevre Sözleşmesi ile başlayan çağdaş Uluslararası İnsancıl Hukuk aşamalı olarak gelişmiştir. Bu aşamaların tümü büyük çoğunlukla kendilerine şiddetle gereksinim duyulan zamanlarda belirli olaylardan sonra, silahlardaki gelişmelerden ve yeni çatışma tiplerinden kaynaklanan devamlı artan insani yardım gereksinimini karşılamak için ortaya çıkmıştır:

- 1864** Karadaki silahlı kuvvetlere mensup yaralıların durumlarının iyileştirilmesine dair Cenevre Sözleşmesi
- 1868** St. Petersburg Bildirgesi (savaş döneminde belirli mermilerin kullanımını yasaklar)
- 1899** Lahey Sözleşmeleri, kara savaşlarının kanun ve örf-adet kurallarına uyulması
- 1864** Cenevre Sözleşmesi ilkelerinin deniz savaşlarına uyarlanması
- 1906** 1864 tarihli Cenevre Sözleşmesinin düzenlenmesi ve geliştirilmesi
- 1907** 1899 tarihli Lahey Sözleşmelerinin düzenlenmesi ve yeni Sözleşmelerin kabulü
- 1925** Cenevre Protokolü; asfeksi, zehirli ve diğer gazların ve bakteriyel savaş yöntemlerinin kullanımının yasaklanması
- 1929** İki Cenevre Sözleşmesi: • 1906 tarihli Cenevre Sözleşmesinin düzenlenmesi ve geliştirilmesi • Savaş esirlerine yönelik muamele ile ilgili Cenevre Sözleşmesi (yeni)
- 1949** Dört Cenevre Sözleşmesi: I- Karadaki silahlı kuvvetlere mensup yaralıların durumlarının iyileştirilmesi II- Denizdeki silahlı kuvvetlerin yaralı, hasta ve deniz kazazedelerinin durumlarının iyileştirilmesi III- Savaş esirlerine yönelik muamele IV- Savaş döneminde sivil kişilerin korunması (yeni)
- 1954** Lahey Sözleşmesi, silahlı çatışma durumunda kültürel varlıkların korunması
- 1972** Bakteriyel (biyolojik) ve zehirleyici silahların geliştirilmesi, üretimi ve yasaklanması ve tahribatı ile ilgili Sözleşme
- 1977** Dört Cenevre Sözleşmesine ek iki Protokol: uluslararası silahlı çatışmaların (I. Protokol) ve uluslararası olmayan silahlı çatışmaların (II. Protokol) mağdurlarının korunmasının güçlendirilmesi
- 1980** Ağır yaralanmaya neden olan ve ayırım yapmayan etkilere sahip olan belirli konvansiyonel silahların kullanımının yasaklanması veya sınırlandırılması ile ilgili Sözleşme ("CCW"). Şunları içerir: • Belirlenemeyen parçalarla ilgili Protokol (I) • Mayınların, bubi tuzaklarının ve diğer araçların kullanımına yönelik yasaklama ve sınırlandırmalarla ilgili Protokol (II) • Yangına neden olan silahların kullanımına yönelik yasaklama ve sınırlandırmalarla ilgili Protokol (III)
- 1993** Kimyasal silahların geliştirilmesi, üretilmesi, stoklanması ve kullanımının yasaklanması ve tahribatı ile ilgili Sözleşme
- 1995** Kör edici lazer silahları ile ilgili Protokol [1980 Sözleşmesinin IV. Protokolü (yeni)]
- 1996** Mayınların, bubi tuzaklarının ve diğer araçların kullanımının yasaklanması veya sınırlandırılması ile ilgili yeniden düzenlenen Protokol [1980 Sözleşmesinin II. Protokolü (yeniden düzenlenmiş)]
- 1997** Anti-personel mayınların kullanımı, stoklanması, üretimi ve naklinin yasaklanması ve tahribatı ile ilgili Sözleşme
- 1998** Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü
- 1999** 1954 tarihli Konvansiyona ek Kültürel varlıklarla ilgili Protokol
- 2000** Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusundaki Ek Protokol
- 2001** CCW 1. maddesinde yapılan değişiklik (bkz: https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/8254350577468056_uluslararasi-insancil-hukuk.pdf)

Savaş sırasında olduğu kadar, savaş sonrası koşulların iyileştirilmesi için devreye girdirilen yardımlar da, çok büyük önem taşımaktadır. İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında insancıl hukuka başvurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa'nın yeniden inşası için çok büyük boyutta ve hemen her alanda büyük yardım seferberliği gerçekleştirilmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra da, altyapının inşası ve imarı için büyük yardım seferberliği yapılmıştır. Bu yardımların da etkisi ile artık günümüzde dış yardımlar, ülkelerin dış siyasetlerinde ve uluslararası ilişkilerinde giderek artan bir değer haline gelmiştir. Ayrıca küresel koşulların ağırlığı altında dış yardımlar, gerçekten de giderek artan bir önem arz etmektedir.

Dış yardımlar, artık kurumsal bir nitelik kazanmıştır ve yalnızca savaş durumunda yapılmamakta, savaş-dışı durumda da uygulanmaktadır. Dış yardımlar, yani insancıl amaçlı yardımlar kalkınma yardımları, eğitim yardımları, acil durum-afet-sel-deprem-terör eylemi yıkımlarını azaltmak için yapılan yardımlar, göçerlik durumundaki yardımlar gibi, birbirinden zor koşullarda savaş harici koşullarda da uygulanmaktadır. Bu yardımlara sağlık yardımlarını, finansal yardımları ve teknolojik yardımları da eklemek gerekir. Öte yandan günümüzde gittikçe tartışmalı bir kavram haline gelen insani müdahale ve koruma sorumluluğunu da, doğru ve yerinde-zamanında uygulandığı zaman insancıl yardım olarak görmek gerekir.

TÜRKİYE'NİN İNSANCIL YARDIMLARI VE İNSANİ DİPLOMASİ ATAĞI

Türk tarihinde sadece kendi dönemi açısından değil, günümüz koşullarında bile, halen büyük değeri olan önemli insancıl yardım girişimleri gerçekleştirilmiştir. Örneğin açlıktan kitlesel ölümler yaşayan İrlanda'ya 1845 tarihinde, Sultan Abdülmecit Han tarafından para ve yiyecek yardımı yapılarak hayatta kalmaları sağlanmıştır. 1853-1856 yıllarında yaşanan Kırım Savaşı sırasında ve sonrasında, Kazan ve Kırım Tatar Türklerine önemli yardımlar yapılmış, kitlesel ölümden korunmuşlardır. Osmanlı tarihi, Balkanlar'dan Kafkaslar'a, Orta Doğu'dan Afrika'ya insancıl yardım dağıtmıştır. Türk dış yardımları günümüzde geçmişle kıyaslanamayacak kadar gelişmiştir. Hemen her yardım türünü uygulayan devasa bir kurumsallaşma gerçekleştirilmiştir. Türk yardım kurumu iki büyük ana sütun

üzerinde yükselmiştir: Türk Kızılay ve Türk İşbirliği Kalkınma Ajansı (TİKA). Bu iki büyük kurumu yalnız bırakmayan AFAD ve Yeryüzü Doktorları gibi kurumlar olmak üzere, onlarca sivil proaktif gönüllüler Türk Yardım Eli olarak, yardıma muhtaç olana el uzatmaktadırlar. Bu noktada TİKA, Türkiye'nin dış yardımlarını organize etmekte ve ülkelerde eğitim, sağlık, restorasyon, hayvancılık ve sivil altyapının geliştirilmesine katkı yapmaktadır. Bu iki kurum, bir rol model olarak Türkiye'yi tanıtmakla kalmayıp muazzam bir insani diplomasi de gerçekleştirmektedir. Özellikle TİKA, bir insani diplomasi kurumu niteliğindedir ve insani diplomasi artık *yumuşak güç* olarak kabul edilmektedir. Başta Türkistan'daki ülkeler olmak üzere, dünyanın birçok ülkesinde insani diplomasi çalışmaları yürütmektedir.

Öte taraftan Türk Kızılay ise, insani diplomasi adı verilen yumuşak gücün uygulama alanına yön vermektedir. Türk Kızılay, Orta Doğu'dan Asya'nın uzak topraklarına, Afganistan'dan Kosova'ya, Haiti'den Somali'ye kadar geniş bir coğrafyada, sadece bölgesel değil, küresel ölçekte hizmet vermektedir. Türk Kızılay, dün Sovyet zulmünden kaçan Afganlara, Bulgar zulmünden kaçan Türklere, Saddam zulmünden kaçan Halepçeli Kürtlere olduğu gibi, bugün de DEAŞ ve Esed zulmünden kaçan Suriyelilere “sorumluluk sahibi” güvenilir bir ülkenin kurumu olarak bir “dost el” uzatmaktadır. Türkiye'nin dünya üzerinde artan nüfuzu, stratejik, askeri, iktisadi ve siyasi gücü, Türk Yardım Gücünü güçlendirmekte, insani diplomaside yol almasına zemin hazırlamaktadır. Türkiye sert gücünü arttırırken, yumuşak gücünü de arttırmayı ve bu gücünü kullanmayı başarmıştır. Türkiye, insani diplomasiyi başarı ile kullanabilen ülkeler arasında seçkin bir yere gelmiştir. Bugün savaş zamanının askeri birlikleri kadar, barış zamanının yardım birlikleri de, ülkenin gücü ve imajı açısından önemli rol oynamaktadır.

Orta Doğu ve özellikle Suriye'deki kriz hali, devletlerarası diplomasiyi işlemez hale getirmiştir, bu noktada mağdurların yaşama tutunmaları, bombardımandan kaçanların hayatta kalabilmesi ve aile birliklerinin korunabilmesi için, Türk Kızılay'ın olağanüstü çabası, bölgede muazzam bir yumuşak güç etkisi yaratmaktadır. Suriyeli yurttaşların hayata dönmelerinden, Suriye Milli Ordusu'nun kuruluşuna kadar birçok alanda, yumuşak güç kullanılmaktadır. Bunun da altyapısı, insancıl hukuk ve insani diplomasi aracılığıyla oluşturulmaktadır. Türkiye son dönemde, askeri üstünlük biçimleri yanında, insani üstünlük biçimleri ve hegemonik oluşumlar kurmada bir hayli deneyim kazanmış ve hatırı sayılır

bir güç elde etmiştir. Türkiye bir yanda askeri gücü, diğer yanda insani diplomasi ve insancıl hukuk uygulaması ile bölgedeki aktör konumunu güçlendirmiştir. Sert askeri gücün yükselişini tetikleyen unsurların başında iktisadi yapıdaki genel toparlanma, teknoloji yatırımlarının artması, yetişmiş insan sayısının çoğalması ve başarılı stratejilerin hayata geçirilmesi gelmektedir. İnsani diplomasi, yani yumuşak gücün kurumsallaşmasının başında da, insancıl hukuka muhtaç konuma getirilmiş olan zulümden kaçan insanların ihtiyaçlarının belirlenmesinde ve bunların giderilmesinde yakalanan sorumluluk sahipliğidir. Bir başka ifade ile insansal acıma duygusu ile değil, insancıl hukuk sorumluluğu ile hareket edilmesidir.

İnsana özgü acıma duygusu üzerine stratejik akılcı bir gelecek inşa edilemezken, insancıl hukuk sorumluluğu, insani diplomasi biçimi olarak, dış politikanın stratejik bir unsuruna dönüşebilmektedir. Dünyada akıl almaz bir hızla yayılan şiddet ve şiddete eğilim, çok fazla acı üretmiştir. DEAŞ ve PKK bu bölgede, daha önceleri akla hayale gelmeyecek büyük bir şiddet ortamı üretmiş, arkası kesilmez biçimde resmi-sivil katliamlar gerçekleştirmiştir. Bölgede yaşanan bu kanlı terör süreci, Türk ordusunun ve ülke yönetiminin stratejik planı ve kararlı tutumu ile bastırılmıştır. Ancak dün Balkanlar ve Kafkaslar, bugünse Orta Doğu yanmaya devam etmektedir. Yaşanan sıcak koşullar, çatışma, savaş, terör, göç ve sığınmacı ortamı Türkiye'ye hem korunma hem de koruma sorumluluğu yüklemiştir. Bu sorumluluk çok iyi bir stratejik plan, sağlam bir diplomatik atak, iyi kurulmuş bir uluslararası ilişkiler ağı, güçlü bir ordu ve kararlı bir yönetim yanında, kurumsallaşmış insani yardım kurumlarını ve iyi yetişmiş insani yardım ekiplerini gerektirmektedir.

İNSANİ YARDIM ÇALIŞANLARININ KORUNMASI SORUNU

Kriz bölgelerinde görev yapan insani yardım çalışanları, son derece risk altında, bazen ateş altında görev yapabilmektedirler. Özellikle terör saldırılarının yoğun olduğu bölgelerde ve savaş alanı yakınlarında, bu risk katlanarak artmaktadır. Bazen de insani yardımı engellemek amacıyla insani yardım personeline fiziki zarar verilmekte, hatta kaçırılmakta veya öldürülmektedir. Her şeye rağmen bir insani yardım görevlisi, bütün riskleri göze alarak, zor koşullarda çalışmaya hazırlıklı olmayı öğrenmektedir. İnsani yardım çalışanlarının güvenliğinin ne şekilde sağlanabileceği, önemli bir sorun olarak belirmiştir. Bu bağlamda birçok görüş ortaya atılmıştır:

Güvenlik Üçgeni stratejisi bunlardan biridir. Korunma-Kabullenilme/Benimsenme ve Caydırıcılık şeklinde kategorize edilen güvenlik üçgeni, insani yardım personelinin maruz kaldığı kaçırılma, öldürülme ve yaralanma gibi, şiddet eylemlerini önleme ve/veya azaltma amacı gütmektedir. Bu anlamda kabullenilme ya da benimsenme, insani yardım personelinin bölge halkının kalbini ve saygısını kazanması olarak ifade edilmektedir (Bakır, 2018: 12).

Burada insani yardım çalışanlarının üzerinde durması gereken ve asıl dikkat edecekleri konun samimiyet olduğunu hatırlatan Bakır (2018: 13); bölge insanı ile kurulacak sıcak ilişkinin önemine değiniyor. Bununla birlikte İnsani yardım çalışanlarının, bölgede bulunan bütün gruplarla eşit mesafede ve samimiyette olmasının da gerekli olduğunu belirtiyor. Öte taraftan bölgeye giden insani yardım çalışanlarının orada yaşayan halkı iyi anlaması, sıkıntılarını analiz etmesi, bu sıkıntılara çözüm üretebilmesi ve bütün bunları yaparken samimi olması önem taşımaktadır. Yapılan yardım çalışmasının, insani diplomasi başarısı getirebilmesinde de, bu samimiyet ve sorumlu tavır önemli bir etmen olarak ortaya çıkmaktadır.

Caydırıcılık konusu ise, tartışmalı bir konuyu oluşturmaktadır. En son başvurulması gereken yöntemin caydırıcılık olması gerektiği belirtilmektedir. “Caydırıcılık, işin muhtemel saldırılara karşı korunma ayağı ile alakalıdır. Ancak bölge içerisindeki kişilere doğrudan yada dolaylı olarak zarar verme ihtimali içerdiğinden, caydırıcılık stratejisi insani yardım örgütleri tarafından pek tercih edilmemektedir. Ayrıca bu tür önlemler, bölgedeki silahlı gruplar ve ev sahibi hükümetlerin güvenlik güçleriyle insani yardım örgütleri arasındaki gerilimi de arttıracığından, uygulama sınırlarının iyice belirlenmesi gerekmektedir. Elbette burada insani yardım personelinin, içinde bulunduğu tehlike hali dikkate alındığında, bu stratejinin göz ardı edilmemesi ve uygun şekilde kullanılması gerektiği de anlaşılmaktadır” (Bakır, 2018: 13).

Bu anlatılanlardan açıkça anlaşılmaktadır ki, insani yardım konusu, aynı zamanda yardım yapan ekibin de bir güvenlik sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir başka ifade ile yardım yapacak ülkenin böyle bir maliyeti karşılaması, sağlam bir yönetime ve güçlü bir orduya sahip olması yetmemekte, insani yardım işinin kurumsallaşmış, ülkede itibar gören bir kurumunun olması, bu kurum adına insani yardım işini gerçekleştirme sorumluluğunu üstlenen ekibin de, her bakımdan hazırlanmış ve iyi yetiştirilmiş

olması gerekmektedir. Bu durumda belki de, sıradan bir yardım faaliyeti olarak görülecek olan yardım eylemi, bir insani diplomasi niteliği kazanacak ve çok yönlü fayda sağlayacaktır.

İnsani yardım ekibinin yetiştirilmesi ve tatmin edici bir gelirle çalıştırılması da, son derece önemlidir. Yapılan yardımların, yardım sahiplerine hiçbir keyfiyet ve çıkar beklentisine sapılmadan ulaştırılması, hem insani yardım ekibinin kurumu hem de ortak rıza birliği ve güvenin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Dış yardım faaliyetleri, büyük organize bir çalışmayı gerektirmekte, bu konunun istismarının çok büyük bir güvensizlik yaratacağı, uluslararası ilişkileri ve ülke imajını olumsuz etkileyeceği unutulmamalıdır. Ülkelerin uluslararası imajlarını oluşturan unsurlardan biri de, son yıllarda insani yardımlar, sosyal sorumluluk projelerine dönük yatırımlar ve bu projeleri gerçekleştirenlere duyulan güvendir. Örneğin Türkiye, Somali'ye yaptığı insani yardımlar ile bu büyük güven uyandırmıştır. Somali'de yaşanan iç savaşın ardından, küçük dini grupların yardımlarını aşan ve hiçbir keyfiyet-çıkarcı bağı bulunmayan Türk tarafınca yapılan yardımlar, bugün önemli bir diplomatik ilişkinin doğmasında aracı olmuştur. Türkiye'nin Somali'ye yapmış olduğu insani yardım ve insancıl hukuk duyarlılığı, bu alanda örnek teşkil edecek bir niteliktedir. Ancak ağır küresel koşullarda şiddet ortadan kalkmamakta, tüm dünyada öncelikle yardım koşullarının oluşmaması için, çok daha fazla çalışmak gerekmektedir.

İNSANİ YARDIM VE İNSANİ MÜDAHALE

Kafa karışıklığına yol açan konulardan biri de, insancıl hukukun uygulama biçimi olarak gerçekleşen insani yardımın, insani müdahale ile karışmasıdır. Daha doğru bir ifade ile insani müdahalenin bazen insani yardım olarak görülürken, bazen de bunun tam tersi insanlığın zararına bir eylem olarak algılanmasıdır. İnsani yardım gerektiren durumlar yalnızca savaşlar, afetler olmayıp bazı ülkelerde hükümeti elinde tutan siyasi yönetimin, kendi halkına karşı sorumsuz davranması, bireysel hak ihlali yapması ve onlara topluca kötü muamele etmesi, o egemen devletin iç işlerine karışılması durumunu ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin alacağı karar ile o ülkeye, ortak koruma sorumluluğunu yerine getirmek için bir askeri müdahale, insani müdahale adı altında uluslar arası hukuka uygun olarak gerçekleştirilmektedir. Örneğin ağır bir soykırıma uğrayan

Bosna-Hersek-Kosova müdahalesi gecikmiş, ama yapılması gereken bir müdahale olarak algılanmıştır. Buna karşın Libya'ya yapılan müdahale ise gereksiz ve emperyalist bir saldırı olarak değerlendirilmiştir.

Bu durumda kuvvet kullanımının hukuki boyutu yeniden gündeme gelmiş ve BMGK kararları tartışmaya açılmıştır. Çünkü ortada başarısız devletlere karşı bir koruma sorumluluğu yanında, bir de büyük güçlerin başarısız hale getirdikleri devletlere karşı çıkar amaçlı askeri müdahale yaptığı algısı yayılmıştır. Başka bir ifade ile insani müdahale uygulaması şüphe götürür bir kavrama dönüşmüştür. 1999'da NATO'nun gerçekleştirdiği Kosova müdahalesi bir "insani müdahale" olarak tanımlanmıştır. Böylece insani müdahale kavramı, uluslararası siyasetin başlıca kavramları arasına girmiştir. 2005 yılında yapılan Birleşmiş Milletler zirvesinde bu kavrama bir de, "koruma sorumluluğu" kavramı ilave edilmiştir. Önceleri takdir gören bu iki kavram, uygulamalardaki güvensizlik nedeniyle tartışmalı bir kavram çifti haline gelmiştir.

Batılı devletler, demokratik olmayan ülkelerin insan hakları ihlalleri karşısında ortaya çıkacak "koruma sorumluluğu" ve "insani müdahale" durumunun, askeri seçeneği öne çıkararak, insan haklarına saygılı demokratik rejimlerin kurulması yönünde irade kullanılmasını, hukuken olanaklı hale getirmiştir. Bu olanak da en tartışmalı biçimde Kriz Yönetimi algısı üzerinden, Libya'ya uygulanmıştır. Ancak "koruma sorumluluğu" ve "insani müdahale" kavramlarının, tartışmalı bir boyut kazanması, Batı'nın evrensel ilkelere ve evrensel insan hakları değerlerine bağlılığının şüpheli hale gelmesi, kapitalist-emperyalist güç odaklarının müdahil oldukları görüşü ile giderek uluslararası rıza birliği azalmıştır. Böyle bir koruma durumunun ne ölçüde gerekli ve ne ölçüde gerçek olduğu önemli bir tartışma konusudur (Karagöz Yerdelen, 2016: 51-53). BMGK tarafından kullanılan yetkiye çıkar beklentisi ve keyfiyet karıştığı iddiası, henüz tam olarak cevaplandırılmamıştır. Bu da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin yeniden-kurulması ve yeniden kurumsallaşması iddialarını gündeme taşımıştır.

SONUÇ

İnsancıl hukukun uygulanması, evrensel insan haklarına duyulan saygının bir sonucudur. Bu bakımdan insancıl hukuk güvenilir bir insani diplomasi alanı haline gelmiştir. Türkiye insani yardım konusunda küresel bir güç ve küresel lider durumundadır. Bu da sağlam diplomatik bağların gelişeceği

bir gelecek anlamına gelmektedir. Elbette yardımlar için sağlanan kaynak sorunu, ülkenin iç işlerinde tartışmaların yaşanmasına yol açmaktadır. Öte taraftan Türkiye'nin en fazla sıkıntı çektiği sığınmacılar ve göçerler sorunu ise, Batılı devletlerin yardım koşullarını iyileştirmeleri ile aşılabilecek uluslararası bir sorundur. Bu konuda işlevsel niteliği büyük bir adım atılmamıştır, daha açık bir ifade ile Batılı devletler şimdilik sorumluluk reddine gitmeyi tercih etmişlerdir.

KAYNAKLAR

Akbar, Zahid Ali (2016), "Problems With and Solutions for the Absolute Immunity of the UN," Küresel Yönetişim, Güvenlik ve Aktörler: 70. Yılında BM, İstanbul: TASAM Yayını, 63-78.

Akıllı, Erman (Ed.), (2016), Türkiye'de ve Dünyada Dış Yardımlar, Ankara: Nobel Yayınları.

Ayoob, Mohammed (2004), "Third World Perspectives on Humanitarian Intervention and International Administration", Global Governance, C. 10, S.1, 99-118.

Bakır, Zülfiye Zeynep (2018), İnsani Yardımda Güvenlik Üçgeni, İstanbul: İNSAMER Yayını.

Fast, Larissa (2015), Securitization and Threats to Humanitarian Workers, Londra: Routledge.

https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/82543505_77468056_uluslararasi-insancil-hukuk.pdf

Karagöz Yerdelen, Betül (2016), Birleşmiş Milletlerin 70. Yılında Devletlerin İnsani Sorumluluğu ve İnsani Müdahale Sorunsalı, İstanbul: TASAM Yayını, 51-62.

Minear, Larry (2007), The Craft of Humanitarian Diplomacy, Larry Minear ve Hazel Smith (Ed.), Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft, New York: United Nations University Press, 7-35.

YABANCI ÜLKELERİN EKONOMİK YARDIMLARININ AFGANİSTAN’NIN EKONOMİK, SİYASİ VE TOPLUMSAL GELİŞMELERİNDEKİ ROLÜ

Abbas KARAĞAÇLI *

Özet

Afganistan’da 1979 yılından itibaren yaşanan siyasal gelişmeler bu ülkeyi uluslararası arenanın en çok konuşulan ülkelerinden birisi konumuna getirmiştir. Ülkede yaşanan siyasi gelişmeler bölgeyi hatta Kuzey Afrika’dan Asya’nın doğusuna kadar uzanan büyük bir coğrafyayı olumsuz yönde etkilemiştir. Üç yıllık sosyalist denemesinin (Sovyetler Birliği’nin askeri müdahalesi) ardından, sırasıyla mücahitlerin oluşturduğu zayıf iktidar ve Taliban’ın çağ dışı yönetimi sonucunda; 2001 yılından itibaren, tam da 11 Eylül saldırılarının arifesinde ülkede Amerika Birleşik Devletleri ve NATO’nun askeri müdahalesine şahit olmaktadır.

Taliban yönetimine karşı yapılan askeri müdahale sırasında başta başkent Kabil olmak üzere, ülkenin hemen hemen tümü harabeye dönmüş; kentler, fabrikalar, caddeler kısacası ülkenin alt ve üst yapısı büyük tahribata uğramıştır. Batı’nın müdahalesi sonucunda oluşturulan yönetimlerle beraber ülkenin yeniden imarı ve kalkınması için pek çok uluslararası toplantı düzenlenmiştir. Bunun sonucunda Afganistan’a yüz milyar doları aşan yardımlar gönderilmiştir. Ne var ki tüm yabancı yardımlarda olduğu gibi yardımı yapan devletlerin, sivil toplum hareketlerinin, bankalar veya uluslar arası yardım kuruluşlarının, siyasal iktidar ve onun karar alma süreçlerindeki etkisi tartışılmaz bir gerçektir. Bu sebeple yardımların güvenlik, istikrar, işsizliğin azaltılması, uyuşturucu ve benzer hususlarda çok da yararlı olmadığı, özellikle büyük kentlerde yaşayan kimi dar gelirli grupların sağlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanamadığı görülmektedir.

---

*Giresun Üniversitesi İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi, karaagacliabbas@gmail.com

Bu çalışmada yabancı yardımların ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer sahalardaki gelişmesine yönelik etkileri, siyasal otorite üzerindeki yaptırım güçleri, yabancı yardımların ülkenin gayri safi milli hâsılasına, kişi başına düşen gelire, nüfus artışına, insani gelişmişlik endeksine, etnik ve mezhepsel teröre yönelik olumlu ve olumsuz etkileri değerlendirilecektir. Ayrıca Afganistan'ın geleneksel kabile yaşantısını ve aşırı tutucu dini inanç kalıplarının katılığında kaynaklanan kadın haklarının yetersizliği, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, devlet otoritesinin zafiyeti ve ekonomik sorunlardan kaynaklanan uyuşturucu yetiştirilmesi ve kullanımı, işsizlik, sokak ekonomisi ve sosyal kapsamlı sorunların fazlalığına etkisi ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: yabancı yardımlar, Afganistan, terör örgütleri, güvenlik, işsizlik

Abstract

The political developments in Afghanistan since 1979 have made this country one of the most talked about countries in the international arena. The political developments in the country negatively affected the region and even a large geography from North Africa to the east of Asia. Following a three-year socialist trial (military intervention of the Soviet Union), the weak power of the Mujahideen and the out-of-date rule of the Taliban; Since 2001, just before the September 11 attacks, we have witnessed military intervention by the United States and NATO.

During the military intervention against the Taliban administration, almost all of the country, especially the capital Kabul, was in ruins. cities, factories, streets, in short, the country's upper and lower structure has been severely damaged. Together with the governments formed as a result of the intervention of the West, many international meetings were organized for the reconstruction and development of the country. As a result, more than a hundred billion dollars were sent to Afghanistan. However, as with all foreign aid, the influence of donor states, civil society movements, banks or international aid organizations on political power and its decision-making processes is an indisputable fact. For this reason, it is seen that the aid is not very useful in terms of security, stability, unemployment reduction, drugs and similar issues and some low-income groups living in big cities cannot benefit from health and education services.

In this study, the effects of foreign aid on the economic, social, cultural and other areas of the country, the enforcement powers of the political authority, the positive national income of the country,

per capita income, population growth, human development index, ethnic and sectarian terrorism negative effects will be evaluated. It will also address the inadequacy of women's rights, gender inequality, weakness of state authority and drug use and economic problems stemming from the rigidity of Afghanistan's traditional tribal life and extreme conservative religious beliefs, and its impact on unemployment, the street economy and the social overburden.

Keywords: foreign aid, Afghanistan, terrorist organizations, security, unemploymen

GİRİŞ

Yabancı yardımlar, bir ülkenin ekonomik kalkınması için başka devletlerden mali yardımlar almasıdır. Esasen yabancı yardımlar doktrini ikinci dünya savaşı sonrasında Marshall Yardımı veya Truman Doktrini adıyla ortaya çıkmıştır. Truman doktrinine göre ikinci dünya savaşında, savaştan zarar gören ülkeler için ortaya atılmıştır. Marshall Yardımları siyasi ve ekonomik önceliklerle istihdam meydana getirmek, alt yapı oluşturmak, yoksullukla mücadele ve tabiki insan haklarının yükseltilmesini hedeflemekteydi.

1960'lı yıllarda bu doktrin büyük önem kazandı, birçok ülke bu projelere dâhil oldu. Ne yazık ki ardından yaşanan gelişmeler ve söz konusu politikalar, az gelişmiş ülkelerin ekonomik ve siyasi olarak sömürülmesine sebep oldu. Baştan hedeflenen yoksulluk ve geri kalmışlıkla mücadele etmek yerine kendisi fiilen yoksulluğun ve az gelişmişliğin sebebi olmuştur. (İLAHİ, 2003, s.20)

Afganistan stratejik açıdan son kırk yılda büyük devletlerin ilgi alanına girmiştir. Bu ülkede yabancı devletlerin doğrudan doğruya müdahalesi ile yaşanan gelişmeler, dünyanın en karmaşık güvenlik sorunlarından birine dönüşmüş ve yaşananlar uzun yıldan beri uluslararası kamuoyunu meşgul etmektedir.

Afganistan 11 Eylül 2001 yılında yaşanan saldırılarla dünya kamuoyunun gündemine oturmuştur. O tarihlerde Afganistan çöküntü içerisinde ve Taliban grubunun yönetimi altındaydı. Ekonomik, siyasi ve güvenlik açısından iflas etmiş bir konumdaydı. “Herhangi bir ülkede siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, güvenlik ortamının bulunmaması her türlü aşırılık, kaçakçılık, organize suçlar, uyuşturucu üretimi, insan kaçakçılığı vb. suçlar için müsait ortam oluşturur. Siyasal istikrarın yokluğu

ülkenin kalkınmasının önüne set çekerek milyonlarca insanı açlığa ve sefaletle sürükler. Bu tip yönetimler insani krizler, ekonomik buhranlar ve iç savaşa zemin hazırlar” (KAPLAN, 2008, s.2).

Taliban işgali altındaki Afganistan, terörist gruplar ile uyuşturucu mafyasının kalkışma ve faaliyet alanına dönüşmüştür. Bu durum uluslararası güvenlik için potansiyel tehdit oluşturmaktaydı. 11 Eylül saldırılarından sonra Birleşmiş Milletler Afganistan’da barışı temin etmek ve ülkenin kalkınmasını sağlamak amacıyla planlamalar yapmıştır. Birleşmiş Milletler beyannamesinin 2’inci ve 3’üncü maddeleri gereğince dünya barışı, ekonomik, sosyal, kültürel ve insanlararası dostluğu pekiştirmek amacıyla tüm ülkeler tek başına veya topluca işbirliği yapabilirler. (Birleşmiş Milletler beyannamesi 1945)

ABD, Birleşmiş Milletler beyannamesine dayanarak; Afganistan’daki Taliban yönetimini dünya güvenliği için bir tehlike olarak gösterip, BM Güvenlik Konseyi’nde bu ülkeye saldırma kararını çıkartmıştır. Saldırı sonrasında Afganistan’ın yönetimini elinde bulunduran EL KAİDE (http1) terör örgütü destekli Taliban yönetimi yıkılmış, başkent Kabil düşmüştür. Aralık 2001 yılında Afganistan topraklarındaki dağlarda, son direniş noktalarının düşmesiyle dünya kamuoyunda El Kaide’nin sonunun geldiği düşünülmüş veya böyle algılanması empoze edilmiştir.¹⁶ Usame Bin Ladin liderliğindeki, aşırı ve köktendinci bir örgüt olan El Kaide’nin son olarak Pakistan ve Afganistan’da yaptığı eylemler, dünya kamuoyunun gündemine gelmiştir. ABD öncülüğündeki uluslararası güçlerin hava ve kara saldırıları karşısında , taktik olarak geri çekilen ve kısa sürede toparlandığı anlaşılan örgüt, oluşan bu konjonktürde, izleyeceği taktikler doğrultusunda yeni bir teşkilatlanmaya gitmiştir.

Taliban’ın devrilmesi ve EL KAİDE terör örgütünün birçok kampının yerle bir edilmesinin ardından 2001 yılında Almanya’nın BON kentinde toplanan BON konferansı sonucunda Afganistan geçici hükümeti kurulmuştur. Birleşmiş Milletler barışın korunması ve Afganistan’ın yeniden inşası için tüm üyelerinden bu ülkeye yardım etmesini talep etmiştir. 2001- 2017 yılları arasında Afganistan’ın yeniden kalkınması ve siyasal istikrarı için 15 uluslararası toplantı düzenlenmiştir. 70’e yakın ülke ve uluslararası kuruluş bu doğrultuda milyarlarca dolar yardım sözü vermişlerdir. Bu yardımlar veya krediler askeri alt yapının oluşması demokratik değerlerin yeniden hayata geçirilmesi terörizm ve

---

¹⁶ Abbas Karaağaçlı, 2009, “11 Eylül Sonrası El Kaide”<http://www.bilgesam.org/incele/1244/-11-eylul-sonrasi-el-kaide/#.XfNewFVzTU8>

uyuşturucu ile m¼cadele, g¼veligin tesisi, alt yapı ve ¼st yapının tekrara inşası için kullanılacağı tezi ortaya konmuştur. (ARZU, 2010, s.190)

1988'den G¼n¼m¼ze Afganistan'ın ¼zet Siyasi Tarihi

Nisan 1988 yılında Afganistan, Pakistan, Sovyetler Birliği, ABD ve Birleşmiş Milletler temsilcilerinin katıldığı Cenevre toplantısı gerçekleşti. İsviçre'nin Cenevre kentinde yapılan bu konferansta Afganistan'ın geleceği masaya yatırılmıştır. Toplantı sonucunda Sovyet Askeri Birliklerinin Afganistan'ı terk etmesi ¼n g¼r¼lm¼řt¼r. Buna karşı ABD Afganistan'daki muhalif gruplara yardımını kesecekti. Sovyet ordularının Afganistan'ı terk etmeleri 15 Mayıs 1988'de başlayıp, 10 ay içerisinde tamamlandı. 15 şubat 1989 yılında son Sovyet askeri de Afganistan'ı terk etti. ¼nceleri Sovyet askerlerinin Afganistan'ı terk etmesi durumunda Kabil h¼k¼metinin hemen d¼řeceđi tahmin edilmekteydi. Oysa ki h¼k¼met varlığını s¼rd¼rd¼. General Muhammed Necibullah başkanlığındaki h¼k¼met 1992 yılının başına kadar iktidarını s¼rd¼rd¼. Bildiğimiz gibi Sovyetler birliği 1990'larda d¼ř¼ře geçip 1991 yılında devrildi. Sovyetlerin devrilmesi ile birlikte bu ¼lkeden Afganistan'a gelen ekonomik yardımlar son buldu. 1990'larda Afganistan h¼k¼meti ¼lkenin ¼nemli bir kısmında hakimiyetini kaybetti. ¼zellikle bazı askeri birliklerin m¼cahitlerin safına katılmasıyla h¼k¼met devrilme aşamasına geldi. Mart 1992 yılında ¼zbek asıllı General Raşit Dostum, Necibullah h¼k¼metini terk edip m¼cahitlere katılınca kuzey eyaletleri m¼cahitlerin denetimine geçti. Necibullah h¼k¼meti devrildi, Necibullah Birleşmiş Milletlerin Kabildeki temsilciliğine sığındı.

T¼m m¼cahit gruplar Pakistan'ın Pişaver kentinden başkente h¼cum edip nihayet Sıbgetullah Mucetdidi(Afganistan Milli Kurtuluş Cephesi Partisinin Lideri.) Kısa bir s¼re sonra Afganistan cemiyet islami partisinin lideri Burhanettin Rebbani iktidara geldi. Rebbani d¼neminde İslami partiden(Hizbi İslami) Abdulsabur Ferit başbakanlık g¼revini ¼stlendi. Bu d¼nemde m¼cahit gruplar arasında kanlı çatışmalar yaşanmaya başlandı. Birleşmiş Milletler barışı sağlamak için çok çaba harcadıysa da başarılı olamadı. 4 Ekim 1994 yılında *Talibanın* kurulduğunu kamuoyuna duyurdu. Kısa s¼rede g¼neydeki Kandıhar eyaletini ele geçirdi. Nihayet Ekim 1996 yılında Taliban hareketi herhangi bir muhalefet ile karşılaşmadan başkent Kabil'i ele geçirip ilk icraat olarak eski Cumhurbaşkanı Muhammed Necbullah'ı

Kabil caddesinde idam etti. Kanlı savaşlar sonucunda Taliban ülkenin tamamına yakınında hakimiyetini kurmuş oldu.

7 Ekim 2001 yılında ABD ordusu Birleşmiş Millet güvenlik konseyinin 1368 ve 1373 sayılı kararına dayanarak “sürekli özgürlük operasyonu” adı altında Afganistan’a saldırdı. Farklı ülkelerde bu harekatta yer aldılar. B52, B1 ve B2 savaş uçaklarının da kullanıldığı büyük hava saldırıları ve kara hareketinin ardından Taliban hükümeti 17 Kasım 2001 yılında devrildi. Nihayetinde Amerika, Kanada, Yeni Zelanda, Almanya, Norveç, Fransa, Danimarka ve İngiltere’nin iştiraki ile başlayan ve nihayet Güney Afganistan’da Anakonda Operasyonu ile tamamlanan bu müdahale sonucunda Taliban örgütünün Afganistan’daki hakimiyetine son verildi. (AFGHANISTAN, 2008 s.207)

Afganistan İle İlgili Uluslararası Toplantılar, Yardımlar Ve Anlaşmalar

Taliban’ın devrilmesinin ardından ülkenin geleceğini oluşturma süreci Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 1378 sayılı kararına dayanarak Almanya’nın BON kentinde tüm Afgan grupların Birleşmiş Millet gözetiminde bir araya gelmesi planladı. Toplantının başkanlığını Ahzer İbrahimi yürütmekteydi. Müzakereler sonucunda 6 ay içerisinde Hamit Karzai başkanlığında 30 kişiden oluşam bir hükümet oluşturulması kararlaştırıldı. Bakanlar kurulu tüm siyasi gruplardan seçilmesi öngörüldü. BON toplantısının en önemli kararlarından biriside LUİ CERGE(büyük toplantı) toplanması öngörüldü. Yeni anayasanın oluşumu, ordu ve polis birliklerinin kurulması öngörüldü. 22 Aralık 2001 yılında BON toplantısı çerçevesinde barışçıl geçiş süreci doğrultusunda geçici hükümet oluşturuldu. BON toplantısı kararları doğrultusunda Şubat 2002 yılında Birleşmiş Milletler barış gücü ISAF bağlı ilk etapta 4.500 yabancı asker Afganistan’a geldi. ISAF’ın komutanlığını başlangıçta İngiltere üstlenmiştir. 4 Ocak 2002 yılında General John Mccoll ile dönemin Afganistan İçişleri Bakanı Muhammed Yunus Kanuni ile imzalanan anlaşma gereğince çok uluslu askeri gücün Afganistan’a yerleşmesi öngörülmüştür. İngiltere’nin ardından Ocak 2002 yılında ISAF komutanlığını Türkiye üstlenmiştir. Ardından Almanya, Hollanda ortak komutanlık yapmışlardır. 2003 yılından itibaren ISAF komutanlığı NATO’nun emrine verilmiş ve NATO üyeleri sırası ile komutanlık görevini üstlenmektedirler. (AFGHANISTAN, 2008 s.255)

Günümüze dek NATO'nun varlığı bu ülkede sürmektedir. Şuanda NATO'ya bağlı birçok ülkenin askeri barış gücü adı altında ülkede bulunmaktadırlar. Kuşkusuz en büyük rakamı ABD askerleri oluşturmaktadır. Başta başkent Kabil'in yanında yer alan ve pek çok skandala haber olan Bagram hava üssü ve diğer askeri üslerde sayıları 15-25 bin arasında tahmin edilen ABD askeri bu ülkenin işgalinde yer almaktadırlar. BON konferansından sonra ülkenin yeniden imarı ve alt yapı sorunlarını çözmek için birkaç uluslararası toplantı daha gerçekleşti. Bunların en önemlileri:

- Tokyo konferansı 21 Ocak 2002'de birçok ülke ve uluslararası kuruluşun katılımı ile yapıldı. 4 milyar dolar yardım sözü verildi. Yapılan konuşmalarda bu yardımların nakit olarak Afganistan hükümetine transferi öngörüldü. Yardımlar ülkenin tahrip olan alt yapısının yeniden imarı ve güvenliğin tesisi için kullanılacaktı. Konferans bittikten sonra birçok ülke vaat ettikleri paraları transfer etmeyince planlanan projelerin birçoğu hayata geçirilmedi.
- Berlin konferansı 31 Mart 2004'te yapılmıştır. Bu konferansa da başta Avrupa ülkeleri olmak üzere Afganistan'a komşu ülkeler ve birçok uluslararası finans ve yardım kuruluşu iştirak etmiştir. 8 milyar dolar yardım sözü verilmiştir. Bu yardımların harcama yetkilisi Afganistan hükümeti olacaktır. Ülkede giderek zayıflayan devlet otoritesi ve tekrar güç kazanmaya başlayan El KAİDE, Taliban ve Hakkani gibi terör örgütlerinin faaliyetlerini arttırması sonucunda özellikle kırsal bölgelerde devlet hakimiyetinin zayıflaması durumu meydana gelmiştir. Afganistan Milli ordusunun yanı sıra merkezi hükümete bağlı polis kuvvetlerinin modernizasyonu ve yeniden çağdaş bir yapıya kavuşturulması planlanmış ise de bazı ülkelerin verdikleri sözde durmayarak vaat ettikleri yardımları göndermeyerek planlamaların en azından zamanında hayata geçirilmesinde önemli sorunlar meydana gelmiştir.
- Şubat 2006 yılında Londra'da toplantı yapılmıştır. Bu toplantıya 70 ülke ve birçok uluslararası finans ve yardım kuruluşu katılmıştır ve 10 milyar dolar yardım sözü verildi. Konferans sonunda bir anlaşma yapıldı. Afganistan hükümetinin terör, uyuşturucu ile mücadele etmesi ve insan hakları hususunda evrensel değerleri göz önünde tutması talep edildi. Afganistan'daki bazı aşırı gruplar bu talepleri ülkelerinin iç işlerine müdahale diye değerlendirip itirazlarda bulundular.
- Roma konferansı 17 Temmuz 2007'de İtalya'nın başkenti Roma'da toplanılmıştır. Afganistan'da kanun hakimiyetinin oluşturulması için Afganistan hükümetine tavsiyelerde

bulunulmuş, üstü kapalı olarak uluslararası yardımların demokratikleşme ve insan hakları uygulamaları ile endekli olacağı ifade edilmiştir.

- Paris konferansı 16 Haziran 2008 de Fransa'nın başkenti Paris'te yapıldı. Dönemin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Ban-Ki Moon, dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy ile Hamit Karzai başkanlığında toplanılmıştır. Bu toplantıya 65 ülke, 15 uluslararası kuruluş katıldı. Afganistan hükümeti 5 yıl için 50 milyar dolar yardım talep etti. Bu talebin gerekçesi olarak iç savaş döneminde tahrip olan ülkenin alt yapısı, kara yolları, havalimanları, hastaneleri, sosyal tesisler vb mühesseselerin yeniden inşası öngörülmüştür. Katılan ülkelerden birçoğu daha önceki yardımların harcaması aşamasında Afgan hükümetinin şeffaf davranmadığı yolsuzluk ve yoksulluk ile gereğince mücadele edilmediği tezini öne sürerek Afganistan hükümetinin bu talebine pekte olumlu yaklaşmamıştır. Kimi Avrupalı ülke ve uluslararası kuruluş yapacakları yardımların doğrudan doğruya kendilerince hayata geçirecek projelerde harcanmasını talep ettiyseler de hükümet bu önerilere sıcak bakmamıştır. ([http:2](http://2))

Yabancı Yardımlar ve Yatırımlar

Yabancı yardım genel olarak teknik, ekonomik ve ürün olarak bir ülkenin ekonomik, sosyal ve refah düzeyini yükseltmek için karşılıksız yardım veya kredi kapsamında yapılanlara denilmektedir.(Radelet, 2006:4) Başka bir düşünceye göre ise bir ülkeden başka bir ülkeye aktarılan tüm kaynakları yabancı yardım kapsamına almak gerekiyor.(Nurdaru, 498:1378) Afganistan 2001'den 2016'ya kadar Afganistan'a yardım konusunda 15 uluslararası toplantı gerçekleştirilmiştir. Bunların arasında 2001 BON ve 2002 Tokyo toplantısı en önemli toplantılardır. Tokyo toplantısı Afganistan'a aynı ve nakit yardımların planlı şekilde gönderilmesi öngörülmüştür. Afganistan hükümetinin verilerine göre söz verilen yardımlardan yalnızca %18'i gerçekleşmiştir.(Afganistan Maliye Bakanlığı 2010, s.25,26,27)

Afganistan hükümetinin verdiği bilgilere göre Tokyo konferansından 1.5 milyar dolar, Berlin konferansında 6.5 milyar dolar, Londra konferansından 7.8 milyar dolar, Roma konferansında 4 milyar dolar, Paris konferansında 14 milyar dolar, Şikago konferansından 14 milyar dolar, Brüksel konferansında 2.15 milyar dolar, İkili anlaşmalardan 5.6 milyar dolar yardım gelmiştir.(Afganistan

Maliye Bakanlığı 2012,s.43) Yine Afganistan Maliye Bakanlığının rakamlarına göre Afganistan'a mali yardımda bulunan ülkeler sırasıyla ABD, Japonya, Avrupa Birliği, İngiltere, Almanya, Asya Bankı, Dünya Bankası, Hindistan, Kanada ve Hollanda'dır.(ARUZU 2010: s.377,376) Afganistan'a yapılan yardımları dört başlık altında toplayabiliriz. Bunlar;

- Nakit yardımı
- Ayni yardımlar
- Silah yardımı
- Kültürel yardımlar

Ülkenin bulunduğu durum göz önüne alındığında devletin öncelikli hedefi terörizm ile mücadele olduğundan dolayı yapılan yardımların büyük kısmı askeri kapsamda harcanmaktadır. Maliye Bakanlığının verilerine göre askeri harcamalar yardımların %51'ini kapsamaktadır. Askeri yardımlarda ordu, polis ve istihbarat teşkilatının modernleşmesini kapsamaktadır. Diğer kısmı ise havaalanları, hastaneler, devlet binaları, okullar, köprüler, caddeler, içme suyu tesisleri, memurların ve askerlerin maaşlarını ödemeye tahsis edilmektedir. Tarım aletlerinin satın alınması, ilaç, aşı, öğrenci bursları, tarihi eserlerin onarımı, kütüphanelerin donatımı ve üniversitelerin geliştirilmesi de yardımlardan pay almaktadır.(Afganistan Mali Bakanlığı 2010: s.57)

Söz konusu yardımların miktarını göz önünde bulunduran birçok uzman bu ülkede bunca yıldan sonra en azından kısmen de olsa ekonomiye bir canlılık gelmesini alt yapı sorunlarının nispi bir çözüme ulaşması ve istihdam oluşturulması gerektiğine inanıyorlar. Oysa ki bunların hemen hemen hiçbiri gerçekleşmemiş alt yapı sorunları giderek artarken güvenlik alanında deyim yerinde ise bir arpa boyu mesafe alınmamış, işsizlik ve ardından yoksulluk ülkenin en önemli sosyal problemi haline gelmiştir. Burada yardımların şeffaf dağıtılmaması üst kademedeki yolsuzluğun yaygın olarak sürmesi illerde valilerin birer hükümdar gibi güç sahibi olmaları merkezi hükümetin zafiyetinden dolayı taşra ve merkezdeki bürokratların hesap vermemeleri en önemli sebep olarak gösterilebilir.

Birleşmiş Milletler verilerine göre Afganistan ekonomik öngörüler bakımından olumsuz bir gelecekle karşı karşıyadır. Son 5 yılda ekonomik kalkınma önemli derece düşüş göstermekte, güvenliğin olmamasından dolayı yatırımların yapılmaması uluslararası yardımların büyük miktarda azalması vatandaşların alım gücünü büyük miktarda düşürmüş, işsizliğe sebep olmuştur.(UNDP,2015) İşsizlik

ülkede var olan güvenlik zafiyeti ve devlet otoritesinin boşluğundan dolayı başkent birkaç il merkezinin dışında tüm fabrikalar, üretim merkezleri ve hatta atölyeler kapanmış durumda. Kaldı ki üretim için gerekli olan sermayenin yanı sıra teknoloji transferi ve hammaddenin yokluğu ülkenin ekonomik yapısına büyük darbe vurmaktadır. Terör örgütleri hakimiyeti alanlarında üretilen uyuşturucu ve kimi kentte halen varlığını sürdüren geleneksel el sanatları ve ilkel şartlarda varlığına devam eden gıda üretim merkezlerinin dışında ülke gençlerinin istihdamına yönelik herhangi bir yapıdan söz etmek mümkün görülüyor. Son araştırmalara göre istikrarsızlık, işsizlik, yolsuzluk Afganistan halkının en önemli problemleri karşımıza çıkmaktadır.(The Asia Foundation, 2015:20-23)

Elde edilen rakamlara göre Afganistan halkının %71'i köylerde yaşamaktadır. Tarım ve hayvancılık ülkenin en önemli geçim kaynağıdır. Helment ve Kandihar illerinin köylerinde yaşayanlar ülkenin en fakir zümresini oluşturmaktadır. Ülkede üretilen uyuşturucunun %50'si bu iki ilde üretilmektedir.(Unodc,2017:16)

Dışardan gelen önemli ekonomik yardımların en alttaki yüzdelere ulaşması önemli bir handicap olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan başta ABD ve diğer batılı devletlerin yaptıkları yardım karşılığında ülke siyasetinde oldukça fazla söz sahibidirler. Örneğin Afganistan merkezi hükümetinin çokta fazla taraftar olmadığı Taliban ile Amerikan devletinin görüşmeleri süreklilik kazanmış, başta Katar olmak üzere ABD temsilcileri ile Taliban terör örgütü temsilcileri sürekli Afganistan'ın geleceği için müzakere yapmaktadırlar.(http:3) Afganistan yeraltı ve yerüstü zenginlikleri açısından çok zengin bir ülke konumundadır. Özellikle yeraltı zenginlikleri bakır önemli bir konumda olup madenlerin çeşidi ve miktarı konusunda kesin bilgilere sahip değiliz. Bazı araştırmacılara göre Afganistan madenleri konusunda Sovyetler Birliği 1950 ile 1979 yılları arasında çok derin araştırmalar yapmış ve 200 Sovyet maden uzmanı Afganistan'da araştırmalar yapmışlardır. Afganistan'da doğalgaz, taş kömürü, petrol, bakır, uranyum, tuz, krom, nikel, altın, gümüş, sülfür, barit, bakır, kalay, flor, magnezyum, mika, laciverd taşı, yakut, alüminyum, civa, boksit, tungsten, lityum, zümrüt, mermer taşı ve başka birçok değerli maden bulunmaktadır. (AFGHANISTAN, 2008 s.60-61)

Bu ülkede var olan zengin madenler yabancı devletlerin ilgisini çekmektedir. Afganistan'ın doğalgaz rezervinin 150milyar metreküp, ispatlanmış kaliteli taş kömür rezervi ise 400 milyon tona kadar olduğu tahmin edilmektedir. (AFGHANISTAN, 2008 s.70-71) Bu denli zengin yeraltı kaynakları yabancı

şirketlerin iştahını kabartmaktadır. Bazı Afganlara göre her gün Afganistan'da bulunan Amerikalı askerlerin gıda ve diğer tüketim maddelerini Amerika'dan Kabil'e taşıyan dev nakliye uçakları Amerika'ya dönüşte ülkelerinin zengin uranyum ve diğer değerli madenlerini Afgan hükümetinin herhangi bir denetimi olmak sızın yağmalayıp Amerika'ya taşımaktadırlar.

SONUÇ

Afganistan'a yapılan yabancı yatırımlar toplamda önemli miktarda yer tutmaktadır. Elde edilen birçok parametreye göre yabancı askerlerin ülkede bulunması yine bu denli çok yabancı yardımın yapılması ülkede güvelik sorunu çözümüne, uyuşturucu üretiminin ve kullanımının azalmasına ve Afgan gençlerine istihdam sağlamakta hiçte başarılı olmamıştır. Buna karşılık yüzbinlerce sivil Afgan'ın ölümü uyuşturucu üretiminin giderek artması ve ülkeyi saran olağan üstü işsizlik hat safhada artış göstermektedir.

İdarecilerin yeteneksiz oluşunun yanı sıra yolsuzluk, adam kayırma, şeffaflığın olmaması ve demokratik denetim mekanizmalarının bulunmayışından kaynaklanan önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bunlardan en önemlisi devletin birçok yabancı müsteşar mütahit, danışman istihdam ederek onlara önemli maaşlar ödemektedir. Afganistan maliye bakanlığının verilerine göre ülkeye yapılan yardımların %40'ı bu vesile ile tekrar yardımı yapan batılı ülkelere geri dönmektedir. (Afganistan Maliye Bakanlığı 2010: s.51)

İdari yapıdaki yolsuzluk ve denetim zafiyeti rüşvet ve yoksulluğu yaygın hale getirmiştir. Öte yandan devletin genel bir gelir kaynağı bulunmadığından devlet yabancı yardımlara muhtaç duruma düşürmüştür. Bu durum ise devleti büyük sorunlarla karşı karşıya bırakmaktadır.(Oxfam,2009, 51:1389)

Yabancı devletlerin veya uluslararası mali ve finans kuruluşlarının herhangi bir devlete yardımda bulunmaları karşılığında birçok politikayı söz konusu ülkeye empoze ettikleri inkar edilmeyecek bir gerçektir. Örneğin dünya bankası ve IMF ülkelere yaptıkları yardım hatta verdikleri kredilere karşılık ülkelerin ekonomik yatırım, sosyal ve birçok sahadaki politikalarını belirlerler. Borcu olan veya yardımı kabul eden ülke yönetimleri söz konusu önerileri emir olarak alır ve onları hayata geçirir. Eğer söz konusu politikaları uygulamaz veya hayata geçirmezse yardımlar ve krediler kesilir. Buna doğrudan doğruya ülkelerin iç işlerine müdahale diyebiliriz.

Yabancı devletler kimi ülkelerde yaptıkları yardımlar karşılığında bazı siyasal taleplerde bulunurlar. Örneğin Suudi Arabistan, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi körfez ülkeleri Afganistan'a yaptıkları yardım karşılığında bu ülkede sefiliğin yaygınlaşması için gereken alt yapıların oluşması için talepte bulunur. Aynı Pakistan'da olduğu gibi Afganistan'da Taliban ve El KAİDE benzeri terör örgütlerinin militan yetiştirilmesi için dini medreselerin açılmasına öncülük ederler. Ayrıca beyaz miğferliler gibi batılı sözde sivil yardım kuruluşları Suriye'de olduğu gibi insani yardım maskesi altında pek çok cinayete, teröre ve provakosyona imza atarlar. Son yıllarda Afganistan'da bu tip karanlık örgütler tarafından gerçekleşen pek çok teröre, suikaste ve provakosyona şahit olmaktadır.

Nitekim batılı devletler her hangi bir proje, planlama vb. işlerinde yardımların yapılmasını o işin kendilerinin tavsiye edeceği batılı danışmanlık şirketleri tarafından gerçekleştirilmesi ve fizibilite raporunun hazırlanmasını şart koşmaktadırlar. Şimdiye kadar olan süreçte sözkonusu danışmanlık şirketleri çok yüksek miktardaki ücretler karşılığında bu hizmetleri sunmakta, ayrıca projelerin hayata geçirilmesi sürecinde de kendilerine yakın batılı şirketlerin projenin sorumlusu olmasını yönünde tavsiyede bulunmaktadır. Araştırıldığında çoğunlukla bu tavsiyelere uyulduğu görülmekte, böylece örneğin Afganistan'ın herhangi bir altyapı sorununun çözmek için ayrılan bütçenin çok önemli bir miktarı daha proje hayata geçirilmeden danışmanlık şirketleri ve bu doğrultuda hareket eden denetim vb. firmalara aktarılmaktadır.

Sözün kısası Afganistan'da milli bir hükümet başa gelmediği takdirde batılı devletlerin, çok uluslu şirketlerin, uluslararası finans kuruluşlarının, yabancı istihbarat örgütleri vb kuruluşların müdahalesi sürekli hale gelecektir. İlkokuldan başlayarak çağdaş ve model eğitim müfredatına geçerek ortaokul, lise ve üniversitede çağdaş dünya ile entegrasyon halinde sadece bilime dayalı her hangi bir dinin, mezhebin veya etnik grubun hakimiyetinden uzak milli bir eğitim politikası hayata geçirilmelidir. Köylerde ve kasabalarda hatta büyük kentlerde cahil, çağ dışı mollaların ve imamların küçük yaştaki çocukların beyinlerini hurafelerle doldurulmasını önüne geçip Afgan gençlerinin ergenlik yaşına geldiğinde Taliban, İŞİD, El KAİDE, HAKKANİ vb terör örgütlerinin insan kaynağı gelmesinin önü kesilmelidir. Bu politikanın hayata geçirilmesi için demokratik ortamın sağlanması, ifade ve basın özgürlüğüne saygılı milli ve seküler bir hükümet kurulmalıdır. Bunlar sağlanmadığı takdirde Afganistan

bilinçli bir şekilde batılılar tarafından karanlık ve dipsiz kuyunun içine düşürüldüğü ve ebediyen bu dipsiz kuyunun içinde kalmaya mahkum olacaktır.

KAYNAKLAR

Afganistan Maliye Bakanlığı Raporları, “Afganistan’ın gelişmesi için uluslararası işbirliği”,2010
www.mof.gov.tr.af/fa

Afganistan Maliye Bakanlığı Raporları, “Afganistan’ın gelişmesi için uluslararası işbirliği”, 2012
www.mof.gov.tr.af/fa

AFGHANISTAN, Institute for Political and International Studies Price, Tahran 2008, s.207

ARZU, Abdulgafur, “Medeni toplum ve Afganistan”, Afganistan Dışişleri yayınları, Kabil, 2010, s.190

EL SARI, Muhammet Ali Birleşmiş Milletler beyannamesi(1945) Kitap eki Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, İbn-i Sina yayınları, Tahran 1958

http://www.bilgesam.org/incele/1244/-11-eylul-sonrasi-el-kaide/#.Xd58_9UzaUk

İLAHİ, Humayun, “Az gelişmişlik ve dış yatırımlar”, Gumus yayınları, Tahran 2003, s.20

KAPLAN, Seth, Fixing Fragile States: A New Paradigm for Development, West Port, London, Green Wood Publishing.

NACİ, Davut,“Afganistan konusundaki önemli konferanslar”

https://www.bbc.com/persian/afghanistan/2010/01/100112_dn_revev_international_conference , 08.12.2019

NURDARU, Michael, “Üçüncü dünya ülkelerinde ekonomik kalkınma”, çev: Doktor. Gulam ALİ FERCADİ, Baztaap yayınları, Tahran 1999

Radelet, Steven(2006) A Primer on Foreign Aid, Center Global Development

DEMOKRATİKLEŞME, EKONOMİK BAĞIMLILIK EKSENİNDE ABD YARDIMLARI USA AİD ON THE AXIS OF DEMOCRATIZATION AND ECONOMIC DEPENDENCE

Esmeray ALACADAĞLI

Özet

Yardım TDK sözlüğünde, “Kendi güç ve olanaklarını başka birinin iyiliği için kullanma” olarak tanımlanmakta olup insani yardım kavramı; özellikle acil durumlarda ve afet zamanlarında insanın temel gereksinimlerini sağlamaya yönelik ve iyilik olsun diye yapılan yardım olarak açıklanmaktadır. Öte yandan dış yardım bir ülke ya da uluslararası kuruluşu yine bir ülke veya uluslararası bir kuruluşun verdiği bağışlar, borçlar ve krediler olarak belirtilmekte olup bu kapsamdaki yardımlar; demokrasi ve insan haklarında iyileşmeyi, ekonomik ve sosyal kalkınmayı desteklemeyi ya da acil durumlarda temel ihtiyaçları karşılamayı sağlamak üzere yapılmaktadır.

Yardım konuları; özellikle dış yardım ve insani yardım olarak; hem bu kapsamda yapılan harcamalardaki artışla hem de ulusal ve uluslararası camianın ona yüklediği anlamla son yıllarda dikkat çeken ve önem kazanan bir konudur. Örneğin insani yardım için yapılan harcamalar, son 20 yılda hızla artarak 1992’de 2 milyar dolardan 2016’de 27,5 milyar dolara çıkmıştır. Özellikle gelişmiş ülkelerin giderek artan oranda bütçe ayırdıkları yardımların amacına bakıldığında hemen hepsi yardım edilen ülkenin bir gereksinimini karşılama ve orada sorun yaratan ekonomik, sosyal, insani bir durumda iyileşmeyi sağlamak üzere verilmektedir. Ancak ortaya konulan amaç bu olsa da günümüzde giderek artan yardımların örtük amaçlarının çok farklı olduğu ve bu yardımların güçlü ülkelerin kendi amaçlarına ulaşmada yumuşak güç kullanım alanlarından biri olduğu da iddia edilmektedir.

Bu çalışmanın amacı; genelde o ülkeye refahı, demokrasiyi getirmek ya da acil ihtiyaç duyulan insani gereksinimleri sağlamak üzere verildiği iddia edilen ABD yardımlarının bu amaçları ne ölçüde sağladığını incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Yardım, Dış Yardım, İnsani Yardım, Ekonomik Bağımlılık

¹Bayburt Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Bayburt-Türkiye; ealacadagli@bayburt.edu.

GİRİŞ

Yardım TDK sözlüğünde, “Kendi güç ve olanaklarını başka birinin iyiliği için kullanma (TDK, 1977:615); Bir ülkeye bağış veya ödünç olarak verilen para ve ihtiyaç maddeleri; İşlerin daha etkin ve verimli olabilmesi için sağlanan katkı, destek” (URL 1) olarak tanımlanmaktadır. TDK sözlüğünde insani kelimesi; insanlığa yakışan, insanca diye tanımlanmakta (TDK, 1977:282), insani yardımın tanımı ise, “Doğal afet zamanlarında insanın temel gereksinimleri olan sağlık, barınma vb. konularda yapılan yardım; İyilik olsun diye yapılan herhangi bir yardım” şeklinde yapılmaktadır(URL 1). Öte yandan bir ülke ya da uluslararası kuruluşa yine bir ülke veya uluslararası bir kuruluşun verdiği bağışlar, borçlar ve krediler dış yardım olarak tanımlanmakta olup bu yardımlar; demokrasi ve insan haklarında iyileşme ve sosyal eşitliği sağlamak, ekonomik ve sosyal kalkınmayı desteklemek ya da acil durumlarda temel ihtiyaçları karşılamak gibi amaçlarla verilmektedir (Akça ve Esengün, 2004: 82; Arslan ve Kiper, 2015:9-11).

Yukarıdaki tanımlamalardan da görüleceği üzere yardım; yapılma nedeni, boyutu, amacı, kapsamı, yardımı yapan aktörler gibi etmenlere bağlı olarak farklı şekilde tanımlanan ve sınıflandırılan bir kavramdır. Ancak iç ya da dış ya da büyük ya da küçük tüm yardımlar bir ihtiyacın, yoksunluğun giderilmesi, mevcut durumdan daha iyiye gidişin sağlanması için verilmektedir. Yardımlaşma diye sonuçlanan bu etkileşimde genellikle varıl olan veren yoksun olan alan konumundadır. Doğaldır ki iyileşmenin yardım alanda gerçekleşmesi olması gereken ve beklenendir.

Yardım, dış ve insani yardım kavramlarının içeriğine baktığımızda iki temel ögenin öne çıktığını söyleyebiliriz. Bunlar; kendi gücünü, olanaklarını başkasının iyiliği için kullanma, yardıma gereksinimi olana gereksinimi olan desteği sağlama’dır. İnsanların destek ihtiyacını doğuran bu durumlarda sağlanacak yardımların insanca, insanlığa yaraşır şekilde yapılması beklenendir. Özellikle insani yardım açısından baktığımızda günümüz dünyasında insani yardım ihtiyacı; doğal afetler, savaşlar, ekonomik güçsüzlükler, kıtlık, çatışmalar gibi etkenlere bağlı olarak ortaya çıkan bir durum olup yerel, ulusal, uluslararası aktörlerce evsizlere, doğal afet mağdurlarına ya da savaşlarda, kıtlıklarda, çatışmalarda, kriz bölgelerinde muhtaç olan, evsiz kalan, göç edenlere yönelik yapılmaktadır (Amini, 2017:9; URL 2). Bu insanlara; “acil, sosyal, eğitim, sağlık, kültürel ve

bilinçlendirme gibi alanlarda yapılan yardımlarla” (URL 2) onların insanca yaşamlarını sürdürmesi amaçlamaktadır.

Sonuç olarak tekrar vurgulamak gerekirse; bağış, borç ya da kredi şekli ne olursa olsun; ister ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlama ister demokrasi ve insan haklarında iyileştirme, sosyal eşitlik, isterse acil durumlarda temel ihtiyaçları karşılama, insanca yaşamın gereklerini oluşturma gibi insani amaçlarla verilsin; her ölçek ve konumdaki yardımlar bir ihtiyacın, yoksunluğun giderilmesi, mevcut durumdan daha iyiye gidişin sağlanması için verilmektedir.

Yardımların Tarihsel Perspektifi

Yardım etme, yardımlaşmaya yönelik davranışlar ve eylemler, insanoğlunun varoluşundan bu yana var olup geçmişi insanlık tarihi kadar eskidir (Daveyvd: 2013, 1). Tarihin her döneminde doğal afet, savaş, kıtlık, çatışma gibi nedenlerle sahip oldukları koşulları yitirerek yardıma muhtaç insanlar olduğu gibi onun içinde bulunduğu duruma duyarsız kalmayıp yardım edenler, yardımda bulunmak isteyenler de, her çağ, dönem ve kültürde ve her toplumda, mutlaka olmuştur. Bu iki duygu yani “ihtiyaç duyma” ile “verme ihtiyacı” arasındaki etkileşim yardımlaşma duygusunu da besleyerek geliştirmiştir (Bakır, 2019:1).

Boyutu, alanı, düzeyi ne olursa olsun bu yardımlar bu insanların sorunlarına çözüm bulmak dertlerine derman olmak amacıyla yapılmıştır. Amaç ortak olmakla birlikte gerek toplum içinde gerekse toplumlar arasında bu yardımların yapılmasındaki yöntem farklı olabilmıştır. Bu bağlamda yardımların yapılmasında, yaşanan toplumların kültürlerine, ekonomik, toplumsal önceliklerine dayalı olarak farklılaşan çeşitli yardımlaşma modelleri uygulanmıştır.

Yardımlaşma üç büyük din olan Hristiyanlık, Yahudilik ve İslam’ın öğretilerinde de önemli bir yer tutan bir olgudur. Batı toplumlarında Hristiyanlığın “charity/hayırseverlik” kavramı çerçevesinde yer alan yardımlaşma, İslam toplumlarında zekât ve sadaka kavramları etrafında ve vakıf müessesesi çerçevesinde hayat bulmuştur (Daveyvd, 2013:5). İslam düşünürleri, insanoğlunun bir yaşam kurmak ve sürdürmek bakımından tek başına yetersiz olduğu düşüncesini merkeze alarak toplumların oluşumundaki temel dinamiği insanların birbirlerine karşılıklı muhtaç olmalarına bağlamaktadır. Yardımlaşma da bu muhtaçlığın zorunlu bir sonucudur. “İnsani yardım” kavramı

hâlihazırda hem Batı'da hem İslam dünyasında kullanılan bir kavramdır. Ancak İslam dünyasındaki insani yardım modeli Batı dünyasındaki modelden farklıdır (URL 2).

Modern anlamda insani yardımların, Sanayi Devrimi ve teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak 19. yüzyılda başladığı ve bu yüzyıl Avrupa'sına dayandığı genel kabul gören bir olgudur. Batı'da gerçekleşen Sanayi Devrimi, önce Avrupa toplumlarını, sonrasında Avrupa ile ilişki halinde olan diğer toplumları etkileyecek bir sürecin başlatıcısı olmuştur. Sanayi Devrimi ve teknolojik gelişmeler bir yandan üretimi, her alanda tüketimi ve rekabeti artırırken öte yanda toplumlararası gelir dağılımındaki adaletsizliği ve çatışma alanlarını da artırmıştır (URL2).

Bu yüzyılda, insanların acılarını hafifletmek, insan yaşamını ve onuru korumak için birçok yardım kurumu, kuruluşları ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda 1863 yılında Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Komitesi kurulmuştur. Bu kuruluş savaşta yaralı askerlere yardım sağlamak amacıyla kurulmuştur. Yaralı askerlere yapılan yardımları güvence altına alma isteği ise 1899 ve 1907 yılında Cenevre Sözleşmeleri'nin yapılmasını sağlamıştır. Aynı dönemde dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan krizlerde rol almak üzere çeşitli yardım kuruluşları ortaya çıkmıştır (Amini, 2017:2). Örneğin günümüzde Türk Kızılay'ı olarak faaliyet gösteren Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti 1868 yılında yaralı ve hasta askerlere yardım amacıyla kurulurken, yine günümüzde Japon Kızılay'ı olarak faaliyet gösteren JapaneseNationalSociety de 1877 yılında ülkede yaşanan güneybatı isyanları sonucunda mağdur olan halka destek olmak için kurulmuştur. 20. yüzyılda yaşanan iki dünya savaşı da başta Birleşmiş Milletler olmak üzere günümüzde faaliyet gösteren resmî ve sivil insani yardım aktörlerinin doğuşuna vesile olmuştur (URL 2).

Bir devletten diğer bir devlete; doğrudan veya uluslararası kuruluşlar veya sivil toplum örgütleri aracılığı ile; kamu kaynaklarının, düzenli ve süreklilik arz eden bir şekilde, büyük miktarlarda aktarılması şeklindeki dış yardımlar ise 1945 sonrasında ortaya çıkmıştır. Bu açıdan ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sırasında kamu kaynaklarını kullanarak Latin Amerika ülkelerine sağladığı teknik destek faaliyetleri modern anlamda dış yardımların öncülü sayılabilir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ise modern anlamda dış yardım uygulamalarını olgunlaştırarak dünya çapında yayılmasını sağlayan iki önemli gelişme yaşanmıştır. Bunlardan ilki harabeye dönen Avrupa Devletlerinin ekonomilerinin ABD'nin mali desteği olmadan ayakta durabilecek durumda

olmamaları ve Sovyetler Birliğinin Doğu Avrupa ülkelerini etkisi altına alması ve yayılmacı politikalarına karşı Birleşik Devletler'in yardım programlarını başlatmasıdır. Bu çerçevede ABD, Truman Doktrini çerçevesinde, Sovyet yayılmacılığına karşı Türkiye ve Yunanistan'ı ekonomik ve askeri açıdan desteklemeye karar vermiştir. Bunu, ABD'nin Avrupa ülkelerine yönelik olarak, 1948-1952 yılları arasında dönemde uygulanmak üzere başlattığı "Marshall Planı" diye adlandırılan 13 milyar dolarlık bir dış yardım programı takip etmiştir. Dış yardım alanında ikinci önemli gelişme ise, yardımların uygulanması için uluslararası kurumsal alt yapının oluşturulması ve BM bünyesi altında Dünya Bankası, IMF gibi kuruluşların kurulmasıdır. Böylece başta ABD olmak üzere gelişmiş Batı ülkelerinin dış yardım faaliyetlerini uygularken kullanacakları uluslararası araçlar oluşturulmuştur. Özellikle dış yardım alanında en önemli uluslararası kuruluşlardan biri olan Dünya Bankası kurulduğu tarihten itibaren ABD yönetiminin etkisi ve yönlendirmesi altında çalışmıştır (Kiremitçi, 2013:9-11).

Sonuçta günümüz dünyasında geçerli olan ve yayılmacı politikalara, dünya kaynaklarını sömürerek gelişmeye ve ekonomik refah sağlamaya dayalı düzende çıkan savaşlardan, giderek artan oranda insan kitleleri etkilenmektedir. Dünya genelinde hakim olan kapitalist kalkınma modeli tarihsel süreçte bir yandan yardıma muhtaç kesim sayısını artırırken öte yanda artan teknoloji ve iletişim olanakları ile savaş, doğal afetler sebebiyle mağdur olan kitlelerden haberdar olmayı da beraberinde getirmiştir. Bu durum ise kötü durumda olanlara yardım amaçlı ancak yardım veren ülkenin de beklentilerine karşılık verecek bir biçimde bir uluslararası insani yardım modelinin doğuşuna yol açmıştır.

Dış Yardımlar, Ekonomik Büyüme ve Kalkınma

Dış yardımlar, 75 yılı aşkın süredir ve giderek artarak varlığını sürdürmektedir. Günümüzde milyarlarca dolarlık hacim kazanan ve küresel bir konu haline gelen dış yardımın temelde çıkış noktası ve amacına bakıldığında iyi niyet ve karşılıkine destek olmaya yönelik olup öngörülen yol ve yöntem iyi niyet taşlarıyla örülüdür. Ancak uygulanışıyla ortaya çıkan sonuç ve varış noktaları nedeniyle altında yatan, yattığı savunulan niyetleriyle bu yardımlar hem mali hem de ahlaki açıdan önemli bir tartışma konusudur. Günümüzde, demokrasiye katkı için sunulan bu yardımın

demokrasiyi ortadan kaldırdığı, yaraya merhem olma, merhametin kendisi gibi sunulan dış yardımın, yardım etmekten çok zarar verip alıcılardan çok verenlerin yararına olduğu iddiaları giderek artmaktadır. Günümüzde dış yardımlar oradaki problemin çözümden çok nedeni gibi görülmekte(Arslan ve Kiper, 2015:9; Sogge, 2003;13-25, Görgülü, 2016:1293), yaraya merhem olmak yerine tuz basarak yarayı daha da büyüttüğü iddia edilmektedir. .

Ülkelerin dış yardım yapmadaki tek amacının yardım yapmak olmadığı bilinen ve birçok ülkenin de kabul ettiği bir olgudur. Ülkeler yardımda bulunurken aynı zamanda kendi ülke çıkar ve hedeflerine uygun bir politik ortam hazırlamayı da amaçlarlar. (TİKA, 2013: 14). Bu nedenle yardım yapan ülkeler açısından dış yardım yapma nedenleri, biçimleri ülkenin koşullarına da bağlı olarak değişebilir. Kullanılan yol ve yöntemler veren ve alanın koşullarına bağlı olarak farklılaşmakla birlikte, karşılıksız bir bağış olarak öngörülen dış yardımlar aslında; siyasi, iktisadi, savunma, insani ve ahlaki çeşitli sebeplere dayanan kompleks bir dış politika aracı olarak kullanılmaktadır.

Genel olarak yardım nedenleri; “ekonomik, politik, savunma/güvenlik ve insani-ahlaki nedenli yardımlar” olarak dört başlık altında toplanabilmektedir. Dış yardım yapan ülkelerin, yardımda bulunmalarındaki ana etkenlerden birisi ekonomik faktörler olup burada iki taraflı yarar/kar söz konusudur. Çünkü gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkeler aldıkları yardımlarla kalkınmayı amaçlarken, gelişmiş ülkeler de refahdüzeylerini daha da artırmayı amaçlamaktadırlar (Akça ve Esengün, 2004: 83).Dış yardımların insani bir yönünde ise politik taraflar ağır basmaktadır. İnsani yardımın hangi ülkeye yapılacağına yardımı yapacak ülke karar vermektedir. Bu da yardımları kendi koşulları ve isteği yönünde kullanacağını bir göstergesidir (Akçay, 2012: 24).Dünyada yardıma ihtiyacı olan ülkelere yapılan yardımların dağılımındaki orantısızlık da bu yaklaşımı açıkça ortaya koymaktadır. Küresel İnsani Yardım-2017 verileri incelendiğinde; yardım ihtiyacı olan ülkelere Burundi'nin yardım ihtiyacının % 99'unu teşkil eden 62 milyon \$ yardım alırken, ihtiyaç sahibi diğer bir ülkeni Gambia'nın, ihtiyacının %4'üne tekabül eden 11 milyon doları aldığı görülmektedir (Global Humanitaria Assistance, 2017, s. 30). Oranlardakibu eşitsizlik nadir yaşanan bir durum değildir. Sıklıkla görülen bu durum, insani yardımın özellikle temel ve öncelikli olması gereken acil insani yardımlar dışındaki yatırım, kalkınmaya yönelebildiğinin,

yardımların uluslararası siyasi, ekonomik çıkar ve krizlerden etkilenip, şekillendiğinin önemli bir göstergesidir (Örgel, 2018:28). Aşağıdaki Tablo bu anlayışa dayalı uygulamaların sonucunu göstermesi bakımından anlamlıdır. Tabloda yer alan Suriye, Irak, Yemen, Libya’da yaşanan insani krizlerin insani bedeli ve verilmesi vaat edilen fonların karşılanma oranlarını incelendiğinde;uluslararası toplumun, Ortadoğu’daki insani krizlerin etkilerinin hafifletilmesine yönelik vaat ettiği yardımları gerçekleştirilmede başarısız olduğu açıkça görülmektedir. Tabloda da görüldüğü gibi hemen her krizde vaatlerin neredeyse sadece yarısı karşılanabilmiştir.

Tablo 1: Krizlerin İnsani Bedeli ve Vaat Edilen Fonların Karşılanma Oranı

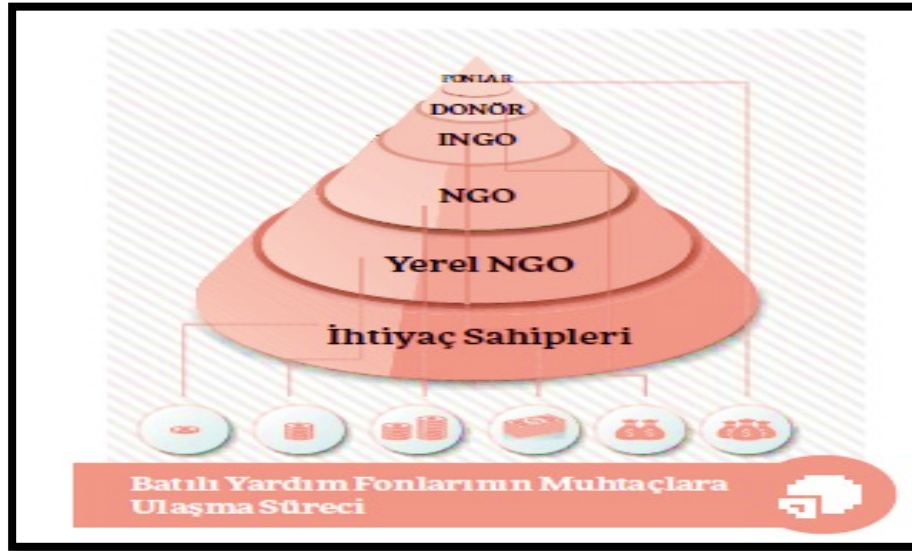
Parametreler	Krizlerin Yaşandığı Yardım Fonlarının Verildiği Ülkeler			
	Suriye	Irak	Yemen	Libya
Ölü Sayısı	400.000	150.000	6.000	10.000
Yaralı/Sakat Sayısı	700.000	300.000	8.000	50.000
Mülteci ve IDP	14 Milyon	3.1 Milyon	3.1 Milyon	3.1 Milyon
İhtiyaç Sahipleri	13.5 Milyar	10 Milyar	21.2Milyar	2.4Milyar
Gerekli Fon Miktarı	7.5 Milyar \$	0.9 Milyar \$	1.8 Milyar \$	0.2 Milyar \$
Fon. Karşılanma Oranı	%60	%45	%40	%65

Kaynak:Bakır, 2016: 8

Öte yandan insani yardım sistemi, hükümet dışı örgütler arasında etkin iş birliğinin yapılmasını gerektiren bir alandır. Çünkü günümüzde, bu sisteme büyük bağışlar yapan ülkeler, ellerindeki fonları sıklıkla BM kuruluşları veya uluslararası hükümet dışı örgütlere-INGO bağışlamaktadır. Fonların aşağıdaki kademeleri geçerek ihtiyaç sahiplerine ulaşması sürecinde farklı amaçlarla kullanımlara ayrılan miktarlarla ayrılan ve dağıtılan miktar aynı olmamaktadır. BM kuruluşları ve INGO’larca bu paranın önemli bir bölümünün kurumsal giderlerini karşılamak üzere kendilerine ayrılmakta, yerel örgütlere aktarım ve sonrasında taşeron kuruluşlar desteğiyle dağıtımında da iyi niyetten ve yardım amacından uzak uygulamalar olabilmektedir. Örneğin;

Lübnan'daki Suriyeli mültecilerin eğitimi için ayrıldığı zannedilen fonların neredeyse %20'si, BM kuruluşları ve INGO'lar üzerinden yerel örgütlere aktarılması zayıf edilmiştir (Bakır, 2016: 11).

Tablo 2: Batılı Yardım Fonlarının Muhtaçlara Ulaşma Süreci

Kaynak: Bakır, 2016: 11

Dış yardımlar ile ekonomik büyüme ve kalkınma arasında ne tür ilişki olduğunu ortaya koyan bir çok çalışma vardır. Bu çalışmalardan birçoğu bu konuda pozitif yönlü bir ilişki olmadığına dairdir. Bu çalışmalarda yapılan yardımların uygulamada aşağıdaki amaçlarla kullanılarak asıl amacından uzaklaşabildiği ifade edilmektedir (Radalet'ten aktaran Arslan ve Kiper;2015:12);

- ✓ Yardımlar kolaylıkla limuzinler, başkanlık sarayları gibi harcamalarla israf edilebilir ya da yolsuzluğa yol açabilir.
- ✓ Yardımlar, kötü yönetimlerin iktidarda kalmasının devamlılığını sağlayabilir.
- ✓ Yardım alan ülkelerin nitelikli iş gücü eksikliği, zayıf altyapı ya da kısıtlı ulaşım ağı gibi dezavantajlarından dolayı yardım kaynakları etkin bir şekilde kullanılamayabilir.
- ✓ Yardımlar, yurt içi tasarrufları azaltabilir

Rajan ve Subramanian tarafından 2007’de yapılan bir çalışmada; gelişmemiş ülkelerin dış yardımlar vasıtasıyla kalkınmasını doğrulayan çok az kanıt olduğundan söz edilerek bir ülkenin aldığı dış yardımın imalat sektörünü olumsuz olarak etkilediği ileri sürülmektedir. Rajan ve Subramanian’a göre; alınan dış yardım miktarı arttıkça imalat sektörünün gayrisafi yurt içi hasıladaki (GSYH) payı azalmakta, alınan yardımlarla GSYH oranındaki %1’lik artışa karşılık imalat sektörü üretimi/GSYH oranında %0,2-%0,3 arasında azalma olmaktadır (Rajan ve Subramanian, 2007:322).

Afrika’ya yapılan dış yardımların ortaya çıkardığı sonuç da benzerdir. Bu yardımların ihtiyaçları gibi tam tersine ülkeyi bağımlı hale getirmiş, düşük gelir, düşük verim, düşük tasarruf, düşük yatırım nedeniyle yoksulluk bir kısır döngü oluşturmuş, yardımlar arttıkça hayat standartları düşmüştür. (Örneğin Güney Sahra’daki Afrikalıların kişi başına GSYH, 1975-2000 yılları arasında ortalama % 0,59 düşmüştür. Gana, Uganda, Tanzanya gibi gelişmemiş olan ülkelerde de aynı duruma rastlanmıştır (Karagöz, 2010: 5).

Djankov, Montalvo ve Reynal-Querol tarafından 2008’de yapılan ve 1960-1999 yılları arasında 108 ülkeye verilen resmî kalkınma yardımlarını kapsayan bir panel çalışmasında, bu yardımların demokratik kurumlar üzerinde olumsuz etkisi olduğu bulunmuştur. Çalışmacılara göre, dış yardımlara bağımlı hâle gelmek, demokratik kurumlarda bozulmalara yol açmaktadır. (Arslan ve Kiper;2015:12).

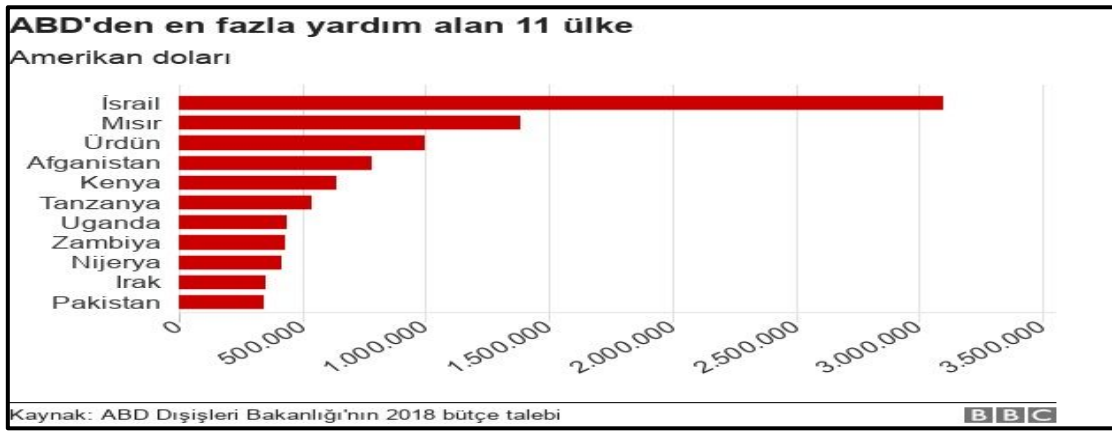
ABD Yardımları

ABD 2016 rakamlarına göre 18.5 trilyon dolarlık GSYH ile dünyanın en büyük ekonomisine sahiptir. 325 milyon nüfus, 9.833.517 km² yüzölçümü ile dünyanın üçüncü büyük ülkesi olan ABD küresel üretimin yaklaşık dörtte birini karşılamakta olup özellikle finans, enerji, medya, eğlence gibi sektörlerde dünya lideri konumundadır (URL 3). Dünya tarihinde gerek insani boyutlu gerekse diplomatik boyutlu birçok dış yardım faaliyetinin yapılsa da dış yardım konseptinin kurumsallaşmasını sağlayan da bu ülkedir. Çünkü bugünkü anlam ve içeriğiyle dış yardımlar, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD’nin tehdit olarak gördüğü Sovyetler Birliği’ne karşı başlattığı dış yardım programını uygulamaya koymasıyla başlamıştır. Truman’ın kararıyla ve daha sonra

Marshall'ın önerileriyle Avrupa'nındağişik ülkeleri askerî ve ekonomik ağırlıklı ABD yardımı almaya başlamıştır. (Arslan ve Kiper;2015:13).

Batı Avrupa ülkeleri, Marshall yardımlarından yararlanarak1950'lerden oldukça hızlı bir ekonomik gelişme göstererek savaş öncesidönemdeki üretim düzeylerini yakalayıp geçmişleridir (Doğan, 2006, s. 125). 1980'lerden itibaren ise ABD yardımlarının yönü değışmiş ağırlıklı olarak İsrail ve Mısır'a yönelmiştir (Radelet, 2006, s. 6). Aşağıdaki tablolarda ABD yardımlarını alan ülkeler, yardımların verilme amaçları yer almaktadır.

Kaynak: URL 4; <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42456563>

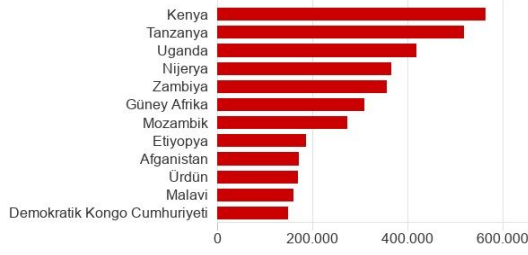
Kaynak: ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 2018 bütçe talebi

Kaynak: ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 2018 bütçe talebi

Kaynak: URL 4; <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42456563>

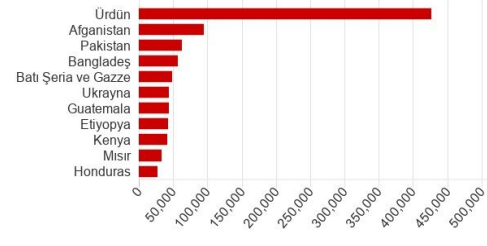
"Doğrudan Halka Yönelik" yardım (En fazla alan 12 ülke)
Amerikan doları

Kaynak: ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 2018 bütçe talebi

BBC

"Ekonomik Büyüme" yardımı (En fazla alan 11 ülke)
Amerikan doları

Kaynak: ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 2018 bütçe talebi

BBC

Kaynak: URL 4; <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42456563>

ABD Yardımlarının Koşulları ve ABD Yardımlarında Etken Olan Politikalar

ABD'nin dış yardımları başlangıcından bugüne onun ülkesel politikaları ve bu çerçevedeki belirlediği öncelikleri üzerine kurulmuştur. Bu açıdan milat olan, dış yardımların kurumsallaşmasının başlangıcını oluşturan ve Marshall Planı diye bilinen planın çıkışı da böyle olmuştur. Bu plandayer alan Avrupa'yı güçlendirme isteğinin altında asıl olan; savaşın getirdiği büyük yıkımın Avrupa'da yarattığı kaos nedeniyle güçlenen ve yayılma eğilimi gösteren Sovyetler Birliği'nin engellenmesi isteğidir. ABD'ye göre; Sovyet tehdidi altındaki Avrupa maddi ve manevi olarak güçlendirilmeli ve ekonomik olarak kendi ayakları üzerinde durması ve siyasi olarak bağımsızlığını koruması sağlanmalıdır. ABD, Marshall yardımlarıyla Avrupa'ya tek tek ülkeler olarak değil bir bütün olarak yardım ederek onun yeniden imarını kolaylaştırırken ABD'nin federal yapısına benzer, gümrük duvarlarından ve her türlü ticari sınırlandırmadan arındırılmış bir Avrupa'yla ekonomik bütünleşmeyi hızlandırmayı ve komünist yayılma tehlikesini durdurmayı amaçlamıştır. Çünkü ABD desteğiyle daha müreffeh hale gelen Avrupa ile kurulan sıcak ilişkiler, ticari ilişkilerin de artmasını sağlayarak, Amerikan ekonomik çıkarlarının gerçekleşmesine hizmet edecektir. Dönemin Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Dean Acheson, 8 Mayıs 1947'de Cleveland Mississippi'de yaptığı ünlü konuşmasında, ABD'nin neden Avrupa'nın ekonomik durumunu düzeltmek zorunda olduğunu şöyle açıklamaktadır:

"A.B.D.'nin üretimi ile dünyanın diğer bölgelerindeki üretim arasında çok büyük bir bağ vardır. Amerika'nın kendi çıkarları açısından, diğer "zor durumdaki" ülkelere yardım etmesi gerekmektedir. Dünyada istikrarsağlanmadan ve bazı dış ülkeler ekonomik olarak kendi kendilerine ekonomik olarak

yeterli hale gelmeden, A.B.D. için 'uzun süreli bir barış ve refah söz konusu olamaz" (Erhan, 1996:276-277).

Yine,ABD dışındaki ülkelere ABD yardımlarının dağıtılmasında yönderliketmek üzere e1961 yılında kurulan ve Marshall yardımlarının daha sistematikmekanizmaya dönüşmesini (Karadağ ve Özçelik, 2016:627) kurumsallaşmasını sağlayan ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı-USAID'in yöneticisi Mark Green 2017'de ajansın hedeflerini; "yapılan her yatırımın ev sahibi ülke ile ilişkilerin olumlu yönde değişimini sağlaması, bu kapsamda programların belirli ihtiyaçlara ve zorluklara uyacak şekilde tasarlanması, kurumlar arası koordinasyona odaklanması" şeklinde açıklamaktadır. Zaten USAID'in aşağıda yer verilen Misyon Beyanı da bu hedefleri kapsamaktadır.

"Amerikan halkı adına, yurtdışında demokratik değerleri teşvik ediyor ve gösteriyor, özgür, huzurlu ve müreffeh bir dünya geliştiriyoruz. USAİD, Amerika'nın dış politikasını desteklemek üzere ve ortaklıklar ve yatırımlar yoluyla; ABD hükümetinin hayat kurtaran, yoksulluğu azaltan, demokratik yönetişimi güçlendiren ve insanların insani krizlerden çıkmasına ve yardımın ötesinde ilerlemesine yardımcı olan uluslararası kalkınma ve afet yardımlarına öncülük etmek." (USAİD, 2018:4)

Yetkili ağızlardan yapılan bu açıklamalar, yardımları yapan kuruluşların misyonları aslında yapılan yardımların ABD çıkarlarını korumak, politikalarının uygulanmasını sağlamak üzere verildiğini açıkça göstermektedir.

ABD dünyadaki kalkınma ve istikrar taleplerini Amerika çıkarlarını baz alarak desteklediği gibigüvenlik çıkarları nedeniyle de gelişmekte olan ülkeleri desteklemiştir. Özellikle Rusya ve Çin güdümlü girişimlere karşı gelişmekte olan ülkeleri güçlendirmek amacıyla bu ülkelere mühimmat, silah, çeşitli araç ve gereçler gibi teknik destekler sağlamıştır. Örneğin Amerika'nın 1969'da 3,5 milyar dolarlık silah transfer hacmi olup bu rakam 1978 yılında 6,7 milyara kadar artmıştır. Artan bu yardımların %80'i Asya ve Ortadoğu'daki gelişmekte olan ülkelere yapılmıştır (Saray, 2014: 10). Sovyetlerin dağılması ve soğuk savaşın sona ermesi sonrasında da buralara yönelik iki yanlı ABD yardımları azalmıştır. Ancak I. Körfez Savaşı'nın yaşandığı dönemde ve 2003'te ABD'nin Irak'a müdahalesinin ardındanOrta Doğu bölgesine giren yardım akışları tekrar artış göstermiştir(Karagöz, 2010:6-7).USAİD'ce yönlendirilen yardım fonlarında özellikle 2000'li yıllar sonrasında Afganistan Irak savaşlarına bağlı olarak öncelik bu bölgeye kaymış, Suriye'deki iç savaş sonrasında bu bölgeye aktarılan fonlar artmış, Ürdün, Ukranya'daki krizler gibi durumlar paralelinde de terör örgütleri ile

mücadele adı altında bütçe konularak yardım programlarının boyutlarını kapsamı genişlemiştir (Karadağ ve Özçelik, 2016:630-631).

Kendisi de bir ekonomik tetikçi olan John Perkins “Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafları”adlı kitabında özetle; “ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı-USAİD, DB gibi kuruluşlarca verilen kalkınma yardımları ile, yardıma gereksinimi olan dünya liderleri, ABD’nin ticari çıkarlarını gözetten büyük bir ağın parçası olmaya yönlendirilir.Bu yönlendirme, liderlerin sadakatlerini garanti edecek şekilde onları borç batağına saplandırarak yapılır. Böylece gerektiğinde her tür şantajla onları bize bağımlı kılar, ekonomik, askeri politik gereksinimlerimiz için kullanabiliriz. Karşılığında onlar ülkelerinde politik durumlarını güçlendirirken, bizim şirketlerimiz de inanılmaz ölçülerde zenginleşirler. Bu gidişe karşı gelenleri, kendinden beklenenleri yapmaya direnenleri ise bekleyen çakallar dediğimiz kimseler eliyle devrilmek ya da kazaya kurban gitmektir” demektedir (Perkins, 2005:16-22;307-313).

Tüm bu kaynaklar ABD Yardımlarının bir ön koşulu olduğunu bunun da onun dış siyaset ve ülke politikalarının desteklenmesini zorunlu kıldığını göstermektedir. ABD adı amacı kalkınma, insani, teknik , eğitim her ne olursa olsun verdiği destek, yardımları onun çıkarına olacak şekilde alan ülke ekonomisinde yapısal değişim dönüşümün sağlanması, dış ticaret, güvenlik, kaynak yönetimi vb programlarda ABD öneri ve modellerinin uygulamaya konması, ülke kaynaklarının işletilmesinde ABD şirketlerine öncelik tanınması koşuluyla vermektedir. Aksine durumlarda yardım ve desteğin kesilmesi söz konusu olup bunun örneklerini; geçmişte Marshall yardımlarının verilmesinde, günümüzde ise BM Filistinli Mültecilere Yardım Kuruluşu (UNRWA)’ya yardımın kesilmesi ya da Kudüs’ü İsrail’in başkenti olarak tanıyan ABD Başkanı Donald Trump’ın, 193 üyeli BM’de yapılan oylama öncesinde, tasarıya destek verecek ülkelere maddi yardımı kesebilecekleri gibi tehditlerde de görmek mümkündür (URL 4). Öte yandan bazı ülkeler örneğin .Rusya Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Zaharova; ‘’ABD'nin Venezuela'ya insani yardımı provokasyondur. ABD insani yardım adı altında ülkede istikrarsızlık yaratarak darbe düzenlemek derdindedir. Benzer senaryolar başka ülkelerde de yaşandı’’ diyerek ABD yardımlarının altındaki örtülü amacı ortaya koymaya ve diğer ülkeleri bu konuda daha duyarlı olmaya ikna etmeye çalışmaktadır. (URL 5).

Sonuç ve Değerlendirme

Literatür taramasına dayalı olarak yapılan bu araştırma sonuçları; geçmişten bugüne genelde yardımların özelde ABD yardımlarının görünür amacının çok iyi niyetlerle örüldüğünü göstermektedir. Ancak hangi ad ve amaç altında olursa olsun bu yardımlarının amaçlarının altında yatan nedenler ve uygulama ayrıntılı olarak incelendiğinde asıl amaç kalkınma, demokratikleşme, insani yardım vb niyetlerle o ülkeye destek sağlamak gibi görünse de asıl amacın örtülü olan olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle yardımlar ülkelerarası politikada yeni bir güç kullanımının aracı olup bu bağlamda ABD yardımları da onun gücünün göstergesi olarak ve onun çıkarlarını koruduğu müddetçe verilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akça, H. ve Esengün, K. (2004), “Dış Yardımlar: Algılanışı, Nedenleri ve Sonuçları”, *Standard Ekonomik ve Teknik Dergi*, 509, 82-86.
- Akçay, Engin (2012), *Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları*, Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, Ankara, 24-155.
- Amini, K.(2017), *İnsani Yardımların Etkililiği*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Politikası ve İşletmeciliği Anabilimdalı Yüksek Lisans Tezi
- Bakır, Z. Z. (2019), *Daha Etkin İnsani Yardım İçin Temel Standartlar*, İnsani Yardım Vakfı İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi-İNSAMER Araştırma 91, İstanbul
- Davey, E., John Borton, J.Foley, M. (2013), “A history of the humanitarians system Western origins and foundations”, *HPG Working Paper*, ss. 1-5, <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/8439.pdf>
- Erhan, Ç.(1996). “Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı”, *AÜ SBF Dergisi*, Cilt 51, Sayı 1, s.275-287, Ankara.
- Görgülü, M.E. (2016). “Dış Yardımların Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 5, Sayfa: 1292-1322.
- Karadağ, H. ve Özçelik, A.O.(2016), “Dış Yardım Diplomasisi: ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAİD) Örneği”, *Türkiye’de ve Dünyada Dış Yardımlar*, Ed. Erman Akıllı, Nobel Yayınevi: Ankara.
- Karagöz, Ferda (2010). “Yoksulluk Tuzağı ve Dış Yardım: Eleştirel Bir Yaklaşım”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 5-11.

- Kiremitçi, M. S. (2013). *Soğuk Savaş Sonrası Afrika Kıtasına Yönelik Dış Yardımlar, ABD, Çin Halk Cumhuriyeti ve Türkiye Örnekleri*, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi
- Koç, B. (2016). "Dış Yardımların Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği", *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Temmuz 2016, Sayı:13, s.144-157:Kastamonu
- Örgel, F. (2018). *İnsani Yardım Çalışmaları ve Uluslararası Politikalar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı:İstanbul
- Perkins, J. (2005). *Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı*, Çev. Murat Kayı, April Yayıncılık:Ankara
- Rajan, R. ve Subramanian, A. (2007). "Does aid affect governance?", *American Economic Review*, 97(2), ss. 322-327.
- Saray, Gizem (2014), "Dış Yardımlar: Türkiye Örneği", Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.1-64.
- Sogge, D. (2003). *Kaşık ve Keççe: Dış Yardım Hakkında Bilmek İsteddiğiniz Her Şey* (Çev. M.Sağlam) İstanbul: Çitlembik Yayınları.
- URL 1: Erişim Tarihi; 14.11.2019; sözlük.gov.tr
- URL 2: Erişim Tarihi; 14.11.2019; Hafize Zehra Kavak 24 Şubat 2014, https://insamer.com/tr/insani-yardim-kavraminin-tarihsel-arka-planı_29.html
- URL 3: Erişim Tarihi; 14.11.2019; <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/abd/901860>
- URL 4: Erişim Tarihi; 10.11.2019, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42456563>
- URL 5: Erişim Tarihi; 10.11.2019; <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdnin-venezuelaya-insani-yardimi-provokasyon/1392269>
- USAİD. (2018) U.S. Agency For International Development Risk Appetite Statement – June 2018:USA
- TDK (1977), *Resimli Türkçe Sözlük*, Türk Tarih Kurumu Basımevi:Ankara
- TİKA (2003), *Dış Yardımların Düzenlenmesi: Seçilmiş Ülke Uygulamaları 2011/2012*, Ankara, 13-14.

MARKA FARKINDALIĞI, SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİ VE YARDIM

Dr. Öğr. Üyesi Merve YILDIRIM

Özet

Geçmişten Günümüze bireysel bazda gerçekleştirilen hayırseverlik , İşletmelerin iyi niyet ve yardım kampanyalarında yer almasıyla kurumsal bir kimlik kazanmıştır.1990 yıllardan sonra Şirketlerin Sosyal sorumluluk projelerine yaklaşımları sadece iyiliği yapmak değil aynı zamanda kendi menfaatlerini gözetip ekonomik amaçlarını gerçekleştirmeyi de hedeflemiştirlerdir. Tasarım dünyasında markaların bilinmesi için yapılan yatırımlar artık yalnız başına yetmemektedir Markanın kalıcı olması için tüketici tarafından benimsenmesi yetmemekte, sevilmesi, sayılması, benimsenmesi de gerekmektedir. Markaya kimlik ve ruh kazandırmanın yolu sosyal sorumluluk projelerinden geçmektedir.Bu çalışmada insanı yardımı amaçlayan kurumsal şirketlerin ,markaların,sosyal sorumluluk projelerindeki etkinlik faydaları ve pazarlama sektörünü nasıl kullandığı örneklerle açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Marka, Sosyal Sorumluluk, Tasarım, Yardım

GİRİŞ

Sosyal sorumluluk, işletmenin sosyal çevresindeki gruplara ve bireylere olan davranış biçimi ile ilgilidir. İşletmeler iş dünyasında faaliyetlerini sürdürürlerken toplumun da menfaatlerini gözetmek durumundadırlar. Günümüz iş dünyasında işletmeler kar elde ettikleri sürece varlıklarını sürdürebilirler. Ancak işletmeler ekonomik amaçlarını gerçekleştirirken, çalışanlar, hissedarlar, toplum gibi sosyal paydaşlarının menfaatlerini de gözetmek zorundadırlar. İşte bu noktada sosyal sorumluluk kavramı ortaya çıkmaktadır (Şimşek, 2003,378). Sosyal sorumluluk kavramını oluşturan "sosyal" ve "sorumluluk" kelimelerinin sözlük anlamlarına baktığımız zaman sosyal; "toplumla ilgili, toplumsal"; sorumluluk ise, "bir kimsenin kendisinin ya da başkalarının davranışları için bir kimseye yada bir

yetkiliye hesap verme ve bu davranışların doğurabileceği sonuçlara katlanmayı kabul etme zorunluluğu" olarak tanımlanmaktadır (<http://www.tdk.gov.tr/tdksozluk/sozbul,.asp?kelime=sosyal>).Değişen dünya standartlarına paralel olarak özel sektör ve markalar da değişmektedir. Herkes kaliteli mal üretmekte ve kaliteli mal üretmek pazarda lider olmaya yetmemektedir Çin'in küresel pazarlara açılmasıyla ucuz emek avantajı sona ermektedir. Fiyat yalnız başına rekabet üstünlüğü sağlamamakta ve uygun fiyat ve kaliteli ürün müşteri sadakatine yetmemektedir. Değişen dünya ile beraber tüketici profili de değişmekte ve tüketici artık daha bilinçli satın aldığı malın arkasındaki firmanın toplum için ne yaptığını merak etmektedir. Söz konusu yetersizlikler sadece dış etkenlerle sınırlı kalmayıp artık firma çalışanları da çalıştıkları firmanın inandıkları değerlerle ilgisini sorgulamaktadırlar. Sosyal sorumluluk projeleri ile beraber özel sektör de itibar kazanmaktadır; itibarlı bir kurumun hisseleri daha değerli ve istikrarlı olmaktadır. Sosyal sorumluluk kampanyaları ile beraber markalar da değer kazanmakta ve sosyal sorumluluk projeleri markalara "ruh" katmaktadır. Marka müşterileri sosyal sorumluluk projelerini desteklemek için bile ürün veya hizmet satın almaktadırlar.

Bunun yanı sıra; sosyal sorumluluk kampanyası yürüten özel şirketler kaliteli personel kazanmakta ve kurumsal sosyal sorumluluk projeleri çalışanları da motive etmekte ve daha verimli çalışmalarını sağlamaktadır (Zarakol, N, <http://www.zarakol.com.tr-erişim tarihi 30.12.2019>).Sosyal Sorumluluk Zorunluluk Mu Gönüllülük Mü? Günümüzde sosyal sorumluluk ile ilgili olan kurallar hem Türkiye'de hem de Uluslar arası platform da hukuki olarak belirlenmiştir. ILO Eşit Ücret Sözleşmesi, 2872 Çevre Kanunu, 5411 Bankacılık Kanunu, Ayrımcılık (İş ve Meslek) Sözleşmesi Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması Sözleşmesi, Anayasanın 172. maddesi 5346 Yenilenebilir Enerji Kanunu, 4054 Rekabetin Korunması Kanunu, KSS Denetim Organları İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Uluslar arası Çocuk Hakları Sözleşmesi, OECD Çokuluslu İşletmeler Genel İlkeleri Örgütlenme ve Toplu Sözleşme Hakkı Sözleşmesi ,4077 Tüketicinin Korunması Kanunu, 2821 Sendikacılık Kanunu, 3628 Mal Bild., Rüşvet Yolsuzlukla Müc. Kyoto Protokolü, 4857 İş Kanunu.Bu mevzuatlar bağlamında işletmelerin ve firmaların özel surette sosyal sorumluluk kampanyaları düzenlemeksizin bir takım sosyal sorumluluk kurallarına uymaları gerektiği ve bir anlamda sosyal sorumluluk yasalar gereği hem işletmeler hem de tüzel kişiler için zorunludur(Lembet,2012,8).

Marka ve sosyal sorumluluk Projelerinde Yardım

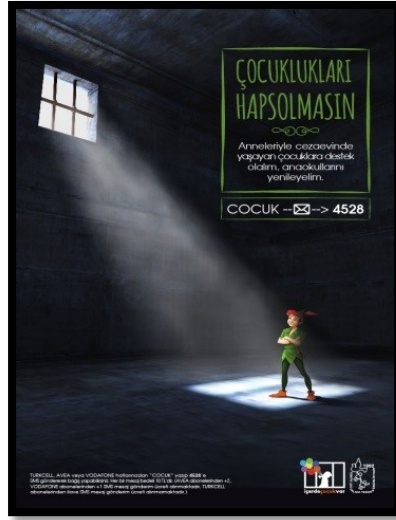
Farkındalık kavramı, markanın en basit haliyle tanınmasından, o marka hakkında detaylı bilgiye dayanan bilişsel bir yapının kurulmasına kadar uzanabilir. Marka anımsama ve marka tanıma marka farkındalığının iki tipidir. Tüketicinin hatırlama setinde bir markanın tutulabilmesi farkındalık sayesinde (Hoyer, W.D., Brown, S.P.,1990:141-148).Bir tüketicinin satın alma kararı verirken etkili faktörlerden birisi hiç şüphesiz o markadan haberdar olmasıdır. Markaya ilişkin tutumlar ve marka sadakati farkındalıkla başlayan tüketici davranışı örnekleridir. Marka farkındalığı David Aaker'in tüketici temelli marka denkliği yaklaşımındaki boyutlardan bir tanesidir. Marka denkliği, bilindiği üzere bir markanın tüketicide çağrıştırdığı değerlerin bir bütünüdür. Bu değer bütünlüğü içerisindeki boyutlar ise; marka farkında lığı, marka çağrışımları, algılanan kalite ve marka sadakatidir. Marka farkındalığı potansiyel bir alıcının bir ürün kategorisinin üyesi bir markayı anımsama ve tanıma gücüdür(Pappu, R.,Quester, P. G., Cooksey, R. W, 2006:696-717).

Marka farkındalığı oluşturmada birçok pazarlama faaliyeti etkili olabilmektedir. Özellikle İnternet, dışsal, TV, dergi gibi çeşitli mecralarda reklam, reklam kuşağı sponsorluğu, satış noktası ürün testleri, ambalajlama, kültür-sanat-spor-sosyal sorumluluk konularında sponsorluk, ürün yerleştirme, perakende noktasında özel reyon kiralama, fuarlarda yer alma, advertorial, gündem yaratarak pazarlama, kendi satış mağazasını oluşturma, insertlerde yer alma gibi günümüzde çok yaygın faaliyetlerle tüketiciyle iletişim kurma yoluna gidilmekte ve farkındalık yaratılmaya çalışılmaktadır(Lembet,2012,12

Markalar hem kendilerine yatırım yaparken hem de Filantropi veya İnsan severlik başkalarının tıbbî, ekonomik ve sosyal standartlarını yükseltmek ve mutluluklarını artırmak için organize faaliyetler düzenlemektedirler. Hatta bazı kurumlar bireysel ve kurumsal bağışçılığın artmasına yönelik yöntem ve araçların yaygınlaştırılması, akranlar arası öğrenmenin teşvik edilmesi, farklı bağışçılık modellerinin tanıtılması ve yaygınlaştırılması ile yasal düzenlemelerin bağışçılığı daha fazla teşvik edecek şekilde iyileştirilmesi için savunuculuk çalışmaları yürütmektedir. Marka müşterileri sosyal sorumluluk projelerini desteklemek için ürün veya hizmet satın almaktadırlar. Bunun yanı sıra; sosyal sorumluluk kampanyası yürüten özel şirketler kaliteli personel kazanmakta ve kurumsal sosyal sorumluluk projeleri çalışanları da motive etmekte ve daha verimli çalışmalarını sağlamaktadır. Örnek verecek olursak Dogan

grubu Doğu Grubu kurumsal sosyal sorumluluk bakış açısını ve bağlılığını vurgulamak için 'Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi'ni Nisan 2007 itibarıyla imzalamıştır.

Bu sözleşme ile insan hakları, çalışma koşulları, çevre koruma ve yolsuzlukla mücadele gibi konularda geliştirilmiş olan on temel prensip çerçevesinde ortak mücadele vermek için girişimde bulunmuştur. Grubun topluma yönelik yürüttüğü çalışmalarının çıkış noktasını, Ayhan Şahenk Vakfı oluşturmaktadır. Doğu Grubu'nun kurucusu Ayhan Şahenk'in girişimiyle 1992 yılında yola koyulan ve çalışmalarını eğitim, kültür, sanat, sağlık, çevre ve spor alanlarında sürdüren, bilimsel çalışmalara destek veren, sosyal yardımlarda bulunan Vakıf, önceliği hedef kitle olarak çocuklara vermektedir.2004 yılında yola koyulan Doğu Çocuk, Doğu Grubu'nun kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin hayat bulduğu, öne çıkan platformlardan bir diğeridir. Doğu Grubu, çocuklara dair sorumluluklarımızı düşünerek, toplumun geleceğine yönelen, yarınlarına sahip çıkan projeleri merkezine almaktadır. Garanti Bankası, "Platform: Garanti Çağdaş Sanatlar Merkezi", "Osmanlı Bankası Müzesi" ve "Garanti Galerisi" gibi kendi kurumlarını oluşturarak, toplumsal odaklı desteğinin sürekli ve etkin olmasını sağlamıştır. Garanti, Türkiye'de caz müziğinin tanıtımına ve gelişmesine destek olmaya Garanti Caz Yeşili sloganıyla devam etmektedir.Uluslararası ve ulusal pek çok markalar ve STK'ların yürüttükleri sosyal sorumluluk kampanyalarından afişlerin ve reklam kampanyalarının yeri çok önemlidir.(Lembet,2018,)

Resim 1. 'Çocuklar haps olmasın' SSP Reklam Afişi (Doğu grubu)Kansersiz Yaşam Derneği

İçeride Çocuk Var SSP' deHapishanede yaşamak zorunda kalan mahkum çocuklarına destek olmak amacıyla oluşturulan projenin afişleri Doğuş Center Maslak'taki dijital ekranlarda yayınlanmıştır.

Resim 2. Down Sendromu, SSP Reklam Afişi (Doğuş grubu)

Down Türkiye'nin önderliğinde Downsendromlu bireylerin bağımsız, üretken ve toplumla bütünleşen bir yaşam kurabilmelerini sağlamaya yönelik; toplumun engellilik algısını geliştirmek ve farkındalık yaratmak amacıyla Doğuş Center Maslak'ta bulunan reklam alanlarında destek verildi.

Resim 3. Hayvanların yaşam hakları Afişi, SSP Reklam Afişi (Doğuş grubu)

Bakımevinden sahiplenin, ona yeni bir hayat verin” sloganıyla petshoplardaki hayvanlar yerine barınakların tercih edilmesi çağrısında bulunan projenin afişleri Doğuş Center Maslak’taki dijital ekranlarda yayınlanmıştır.

Resim 4. Bazı şeyler gönülden kopmalı Afişi, SSP Reklam Afişi (Doğuş grubu)

Kızılay ile Bazı şeyler gönülden kopmalı SSP’inde ,Ramazan ayı için hayırseverlerden destek isteyerek, gelecek bağışları ihtiyaç sahiplerine ulaştırmaya yönelik bir yardım çalışma yapılmıştır.

Resim 4. Şehirlerin iyi hali Afişi ,Akbank SS

Akbank, Sosyal Sorumluluk Kampanyalarını altı tema üzerine hazırlamıştır. Bunlar; “Dünya’yı Türkiye’ye Taşımak”, “Türkiye’yi Dünya’ya Anlatmak”, “Geleceğe Hazır Olmak” “Gelecekte Var Olmak”, “Umut Vermek İçin” ve “Daha İyi Bir 18 Dünya İçin” Sanatı her alanda yakalamak için atılan bu adımlarda, Akbank Sanat, sanatsal hareketlerle İstanbul’un, Ortadoğu’nun ve Balkanlar’ın ve Avrupa’nın en saygıdeğer sanat mekânlarından biri haline gelmiştir. İstanbul’un kültür ve sanat hayatında önemli bir yeri olan Beyoğlu’nda sürekli faaliyet gösteren Akbank Sanat yıl boyunca sergiler, söyleşiler, konferanslar, film gösterimleri ve konserlerle 700’ün üzerinde etkinlik organize etmektedir. Litografi ve serigrafi atölyesinde ise sanatçılara baskı yapma imkanı sunmaktadır.

Resim 5. Gerilla Reklam Afışı,SSP.

Afrika'nın Zaire Kentinde Ulusal bir Açlıkla Mücadele örgütü olan "OperationHunger" örgütünün aç çocuklar için gerilla reklam örneklerinden de birisi olan ve para çekme makinelerine benzeyen bir otomatik bağış makinesi ile aç bir çocuğun doyurulmasına katkıda bulunulması için yaptırılmış ve üzerinde çocuk resmi olan ve bağış yapılan yerin resimdeki çocuğun tam da ağız kısmına denk getirilmesi ile psikolojik olarak da bağış yapan kimsenin aç bir çocuğun karnını doyurduğunu hissedeceği türden tasarlanmış olan makinelerde yaratıcı Sosyal Sorumluluk Kampanyasında etkili afiş örneklerindedir.

Resim 6. Kötü Su Kaynakları Öldürür SSP Reklam Afişi,Unicef.

“BadWaterKills” yani “Kötü Su Kaynakları Öldürür sloganlı UNİCEF’in Kampanyasında kullanılan bu afişte Ortadoguda Çocuk askerlerin küçük yaştan itibaren silah olduğunu ve silahların masum olmadığını aynı zamanda sağlıklı olmayan su kaynaklarının topluma zarar verdiği vurgulanmıştır.

Resim 7. Yoksul ve Evsiz SSP Reklam Afişi, Meir Panim

David ve RivkaZilbershlag tarafından 20002li yıllarda karaciğer hastalığı nedeniyle Kaybettikleri oğulları anısını yaşatmak adına kurulmuş olan “Meir Panim” markası her yemeği yiyemeyen ve sadece tek tip gıda ile beslenmek mecburiyetinde kalan oğullarının ardından İsrail Tel-Aviv de “Yoksul ve Evsizlere” yönelik olarak bir kampanya başlatmışlardır.Yoksulve evsizlerin başlatılan kampanya da yardım için ,kıyafete taparcasına bağlı olan ve çok fazla kıyafet alan sosyo-ekonomik düzeyi yüksek müşteriler hedef kitlesi olarak seçilmiştir. Söz konusu kampanya çok fazla ses getirmiş; mankenler tarafından sunulan “evsiz” kıyafetleri çarpıcı bulunmuş ve kampanya çok fazla yardım toplayarak başarılı olmuştur.

Resim 8.Eşlerin kontrol ettiği hayat, hayat değildir.SSP Afişi.

Resim 9. Savaşların acımasız köleleri, Nadia PlesnerDarfur SSP Reklam Afişi.

Nadia PlesnerDarfur Danimarkalı olan tasarımcı ,capitalist ekonominin ezici gücünde iç savaşların acımasız köleleri olan çocuklar için “SaveDarfur” adlı sitede yürüttüğü global kampanya için bir tasarım yapmıştır. Tasarımında kullandığı siyahi çocuğun elindeki çantanın görselini gören Louis Vuitton firması, Paris Merkez Ofisi’nden Nadia Plesner’e gönderdiği bir mektupla bu çantanın kullanılmasına itiraz ederek , Darfurlu çocuğun koluna takılan çantanın kendi firmaları için üretilen bir tasarımdan hareketle çizildiğini ve bunun kabul edilemez olduğunu belirtir. Louis Vuitton’un markanın ve logonun izinsiz kullanılmasına tepkisini koyar. Nadia Plesner ise tasarımının Louis Vuitton’un markansıya alakası olmadığını detaylarının incelenmesini belirtir.

Bir tanıtım veya bir ürün reklamının en büyük hedefi doğru zamanda doğru şekilde hedef kitleye ulaşmaktır. Afiş tasarımları bir ürünün ve ya bir fikrin tanıtımını yaparken hedef kitesini bu ürün ve ya fikre yönlendirirken bazen deprem etkisi yaratarak insanlar üzerinde gerekli etkiyi sağlamayı amaçlamaktadır. Tüketicilerin etkilendikleri Sosyal sorumluluk projelerindeki afişlerin mesajları konuya veya ürüne yönlendirilmede anahtardır.Markaları vazgeçilmez kılmaya çalışmak , duygusal

bağın kurulmasında kullanılacak en etkili iletişim stratejisi kurumsal sosyal sorumluluktur.(Özdemir, H, 2009: 57-72)

SONUÇ

Afiş tasarımlarını bazen bir ürünün reklamını yaparken, bazen propaganda aracı olarak bazen sosyal bir mesaj verirken, bazense kültürel bir bölgenin tanıtımını yaparken görebilmekteyiz Afiş tasarımları grafik ürünler arasında oldukça hızlı tüketilen bir ürünken ciddi bir etki gücüne de sahiptir. Genellikle bir kampanyanın yada sosyal sorumluluk projelerinin destekleyici ürünü olarak kullanılan afişler popüler kültür unsurlarındandır.

Kurumsal sosyal sorumluluk konusuna eğilen firmaların insanı yardım yaparken aslında kendi firmalarına nasıl değer kattıklarına da şahit olmaktayız bunlar şu şekilde sıralanabilir. Şirketlerin marka değeri ve dolayısıyla piyasa değeri artmaktadır . Daha nitelikli personeli cezbetme, motive etme ve tutma imkânı doğmaktadır . Kurumsal öğrenme ve yaratıcılık potansiyeli artmaktadır. Özellikle bu konularda hassas yatırımcılara ulaşma imkanı olduğundan, hem hisse değerleri artmakta hem de borçlanma maliyetleri düşmektedir . Yeni pazarlara girmekte ve müşteri sadakati sağlamada önemli avantajlar elde edilmektedir. Verimlilik ve kalitede artışlar gerçekleşmektedir. Risk yönetimi daha etkin hale gelmektedir. Toplumun ve kural koyucuların şirketin görüşlerine önem vermesi sağlanmaktadır. Sosyal sorumluluk projeleri; Çevre ,yardıma muhtaçlar, tüketiciler , yolsuzlukla mücadele hem ulusal hem de uluslar arası platformda yasalarla zorunlu hale getirilmiştir. Ancak bu yasaların haricinde Toplumsal Sosyal Sorumluluğa sahip olan markalar ve kurumlar bu konunun üstüne özel surette eğilerek bütçelerine ve hatta marka hedeflerine sosyal sorumluluğu da eklemişlerdir. Bu projelerin başarısının ilk adımının Reklam ve pazarlama açısından geçmesi ve ilk görsellerinin konularla ilgili iyi fikirlere sahip tasarlanmış afişleridir. Markanın kalıcı olması için tüketici tarafından benimsenmesi için sanatsal bakış açısıyla Kurumsal sosyal sorumluluklarının bilincinde olan şirketlerin yeni pazarlara girme ve müşteri sadakati sağlamada önemli avantajları olacaktır.

KAYNAKÇA

Hoyer, W.D., Brown, S.P., Effect Of Brand Awareness On Choice For A Common, Repeat Purchase Product, Journal Of Consumer Research, 1990, Vol.17, No.2

<http://www.tdk.gov.tr/tdksozluk/sozbul..asp?kelime=sosyal>.

Lembet, Z. Markalar Ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Hacettepe Sosyal Bilimler Dergisi, 2012 - sdergi.hacettepe.edu.tr.

Özdemir, Hilal, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:8 Sayı:15 Bahar 2009

Pappu, R., Quester, P. G., Cooksey, R. W., “Consumer-Based Brand Equity And Country-Of Origin Relationships”, European Journal Of Marketing, 2006, Vol.40, No.5/6.

Şimşek, B, “Yöneticilerin Çalışanlarına Karşı Etik Sorumlulukları” , Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , (cilt:1, sayı:3), <http://www.sbe.deu.edu.tr/Yayinlar/dergiDergi03/etik.htm>.

Zarakol, N, <http://www.zarakol.com.tr>.

SAĞLIK BAKIM HİZMETLERİNDE ÇOCUK HAKLARININ UYGULANMASINDA EBELERLE HEMŞİRELERİN TUTUMLARI VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER

ATTITUDES OF MIDWIVES AND NURSES TOWARDS THE IMPLEMENTATION OF CHILD RIGHTS IN HEALTH CARE SERVICES AND FACTORS AFFECTING THEIR ATTITUDES

Çağla YİĞİTBAŞ*

Fadime ÜSTÜNER TOP*

Özet

Çocukların sağlık bakım hizmetlerindeki tedavilerine katılım hakları bulunmakla birlikte, uygulamada ebe ve hemşirelerin konuya gereken duyarlılığı göstermedikleri gözlenmektedir. Araştırmanın amacı ebe ve hemşirelerin çocuk haklarının uygulanmasına ilişkin tutumlarını belirlemek ve farklılık yaratan sosyo-demografik-mesleki öyküleri tespit etmektir. Tanımlayıcı kesitsel araştırmaya gönüllü 122 ebe ve hemşire katılmıştır. Veriler anket formuyla toplanmıştır. Katılımcıların yarsından fazlası hemşiredir, ayrıca lisans ve üstü düzeyde eğitim almışlardır. Katılımcıların, çocukların durumlarını bilmeleri, tedavi seçeneklerini fark edebilmeleri konularında çoğunlukla kararsız oldukları, tedavide ebeveyn onamını gözettikleri, çocuğun onamının olması ebeveynin onamının olmaması durumunda kararsız kaldıkları, ihmal istismarı bildirme, kültürel farklılıklara dikkat etme, koruyucu sağlık önlemlerini ve sağlıklı yaşam davranışlarını öğretme konularında halen eksik oldukları görülmüştür. Çalışılan birim, çocuk sahibi olma, mesleğini severek seçme, isteyerek yapma, çocuk hakları konusunda eğitim alma değişkenleri çocuk hakları açısından farklılık oluşturan

---

* Assist. Prof. Dr. Giresun University, Faculty of Health Sciences, Department of PublicHealth, Giresun, Turkey, ORCID ID: 0000-0002-3789-1156, e-mail: caglayigitbas@hotmail.com

* Assist. Prof. Dr.,Fadime USTUNER TOP, Giresun University, Faculty of Health Sciences, Department of Child Health and DiseasesNursing Giresun, Turkey, ORCID ID:0000-0002-7341-5704, e-mail: fadikom@hotmail.com

değişkenlerdir. Ebe ve hemşirelere sağlık bakım hizmetlerindeki çocukların hakları konusunda düzenli hizmetiçi eğitimlerle hatırlatmalar yapılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Sağlık bakım hizmetleri, çocuk hakları, ebe ve hemşireler, tutum, sınırlılıklar

Abstract

Although children have the right to be involved in the healthcare decisions, it is observed that midwives and nurses do not show due sensitivity to this right. This study, therefore, aims to determine the attitudes of midwives and nurses towards children's rights in healthcare services and to determine socio-demographic-professional stories that lead to a difference in their attitudes. This descriptive cross-sectional study included 122 midwives and nurses in total. The data were collected through a questionnaire. This study was conducted according to ethical scientific guidelines. More than half of the participants were nurses and had an undergraduate or higher degree. It was observed that the participants were mostly undecided about whether their young patients were aware of and understood their treatment options, that they sought parental consent for the treatment, that they were undecided about whether to treat the child or not when the parents do not consent to the treatment regime but the child does, and that they were still inadequate at reporting neglect cases, paying attention to cultural differences, and educating and informing young children about preventative health measures.

The variables that led to a difference in terms of attitudes towards children's rights are the departments in which the participants work, having a child, whether the participants chose their profession willingly, whether they are fond of their profession, and whether they received training on children's rights. Midwives and nurses should be reminded of children's rights in healthcare services through regular in-service training programs.

Keywords: Health care services, children's rights, midwives, nurses, attitude, limitations

GİRİŞ

Çocuk Hakları Sözleşmesi, günümüz insan haklarının bütünü oluşturarak tüm belgelerin etkili olanıdır ve çocukların en yüksek yararlılığını amaçlamaktadır. Sözleşme; hukuksal açıdan ayrımcılığın önlenmesi, çocuğun yüksek yararı, yaşama ve gelişme hakkı ve çocuğun görüşlerinin dikkate alınması olmak üzere dört temel ilkeye dayandırılmıştır. Sözleşmeye felsefi açıdan bakıldığında ise; çocuklar için ortak kabullerin yanında, haklarını bilen ve uygulayabilen bir çocukluk oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir (Yurtsever Kılıçgün ve

Oktay, 2011). Türkiye'nin 1995'te onayladığı sözleşmeye; kişisel özgürlükler, çocukların bakımı, fiziksel ve kişisel bütünlük, yeterli yaşam standardı, sağlık ve sağlık bakım hizmetleri, çevre ve eğitimi, oyun ve boş zaman, çocuklar ve yargı, çocuk işçiliği, göç ve vatandaşlık, çocuklar ve şiddet gibi konularda ayrıntılı düzenlemeler getirilmiştir (Çiçek ve Dikmen, 2016). Bu düzenlemeler içinde, çocukların sağlık hakkını tanımlayan yirmi dördüncü madde (çocukların olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşması, hiçbir çocuğun tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasının güvence altına alınması; bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi ve çocuklara yönelik tıbbi bakımın temel sağlık hizmetlerine önem verilerek sağlanması) önemli bir yer tutmaktadır (Gültekin ve Baran, 2005)

Tüm toplumlarda çocukların önemli bir yüzdesi optimal sağlık ve gelişim hakkında yararlanmamaktadır. Bu yoksunluk, ya yaşamlarını dolaylı veya doğrudan etkileyen kamu politikalarından ya da çocuklara sağlıklı ve güvenli ortamlar sağlamaya yönelik girişimlerin olmayışından kaynaklanmaktadır. Sağlık bakım sisteminin bir parçası olan ebeler ve hemşirelik meslekleri uygulama alanında birçok konuda hasta için en doğru kararı vermeyi gerektirir (Sezer ve ark, 2017; Kahrıman ve ark, 2016). Ebe ve hemşireler, hasta ve ailesi ile uzun süreli ilişkiye izin veren konumları, savunuculuk, danışmanlık ve eğiticilik rolleri gereği, sağlık alanında moral değerlerin gelişmesinde anahtar kişilerdir. Bu nedenle, etik ile ilgili temel kavramları, teorileri, ilkeleri, etik problemleri ve etik karar verme modellerini anlamaları zorunludur (Kahrıman ve ark., 2016). Çocukların koruyucu ya da tedavi edici hizmetlerinde anahtar rol oynayan ebe ve hemşireler onların en iyi sağlık durumuna kavuşma hakkı önündeki engellerde de çözüm odağıdır (Yurdakök, 2003). Ayrıca çocuğa ve ailesine çocuk hakları konusunda danışmanlık yapma, sağlık sisteminde çocuk haklarının savunuculuğunu yapma, çocuğu ve aileyi her türlü girişim konusunda bilgilendirme, çocuğun ve ailenin mahremiyetini koruma, geleneksel ve kültürel normlara uygun ve empatik yaklaşım sergileme şeklinde de görevleri bulunmaktadır (Ball et al., 2010)

Bu çalışmanın amacı; ebe ve hemşirelerin, "sağlık bakım hizmetlerinde çocuk hakları" konusundaki rol ve sorumluluklarına ilişkin uygulamalara ilişkin tutumlarını ve etkileyen faktörleri tespit etmektir. Araştırmanın çocuk hakları konusunda ebe ve hemşirelerin duyarlılıkları konusunda farkındalık oluşturacağına inanılmaktadır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma tanımlayıcı kesitsel tiptedir. Evrenini Giresun'un il merkezinde çocuk hastalıkları hastanesi konumunda olan bir kamu hastanesindeki ebe ve hemşireler oluşturmuştur (140

kişi). Örneklem seçimi yapılmamış araştırmanın verileri gönüllü katılımcılardan (122 kişi) toplanmıştır (cevaplılık oranı:%87.14). Veri toplama aracı olarak; Uluslararası Çocuk Hakları ve Gelişimi Enstitüsü tarafından “Profesyoneller için Çocuk Hakları Eğitimi Projesi (CRED-PRO)” kapsamında hazırlanan modüldeki sorular kullanılmıştır. Anket formunda katılımcıların bazı sosyo-demografik ve mesleki öykülerini sorgulayan ve çocuklara yönelik girişimlerde tutumlarını ölçmeye olan sorular bulunmaktadır.

Bireyler araştırma kapsamına alınmadan önce etik ilkeler doğrultusunda araştırma hakkında ayrıntılı olarak bilgilendirilmiştir. Bilgilendirilmiş onam formu; bireylerin araştırmaya katılıp katılmama kararı vermekte tümüyle özgür olduklarını, katılımcıların istediği anda araştırmadan çekilebileceği, araştırmanın tüm aşamalarında kimliklerinin gizli tutulacağını ancak elde edilen bilgilerin kullanılacağını araştırmanın bireye ve/veya sağlık kuruluşuna herhangi bir mali yük getirmeyeceğini ve araştırmaya kendi isteği ile katılacağını istediği zaman araştırmadan çekileceği bilgilerini içermektedir.

Araştırmanın yürütülebilmesi için klinik araştırmalar etik kurulundan ve İl Sağlık Müdürlüğünden izin alınmıştır. Araştırmacı uygulama öncesinde bireylere araştırmanın amacı ve önemi hakkında bilgi vermiştir. Veriler araştırmacılar tarafından yüz yüze görüşme yöntemi ile toplanmıştır.

Araştırma sonucu elde edilen veriler istatistik paket programı ile değerlendirilmiş hata kontrolleri, tabloları ve istatistiksel analizleri yapılmıştır. İstatistiksel değerlendirmelerde yüzde, ortalama, değişkenlerin özelliğine göre kategorik veriler için ki-kare testi, ölçümsel veriler Student t testi/Mann Whitney U testi, Anova/Kruskall Wallis testleri kullanılmıştır. Ortalamalar (Ort.) standart sapma (SS) ile birlikte verilmiş (Ort.±SS), $p<0.05$ istatistiksel anlamlılık olarak değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Katılımcıların yaş ortalaması 36.70 ± 8.03 yıl (20-50) olup, meslekte hizmet süresi 15.34 ± 8.56 yıldır (1-34). Kadın olanların oranı %94.3’tür ve katılımcıların %68.9’u hemşiredir. %11.5’i meslek lisesi düzeyinde, %59.8’i lisans düzeyinde, %9.0’u lisansüstü düzeyde eğitim almıştır. Mesleğini gönüllü olarak seçenlerin oranı %73.0’türÇocuk haklarına ilişkin bilgi aldım diyenlerin oranı %34.4’tür (Tablo 1).

Çalıştığı veya tedavi ettiği tüm çocukların fikir ve düşüncelerini her zaman soranların oranı %28.7’dir.Ebeveyn tedaviye razı olsa bile çocuk razı değilse tedaviyi her zaman başlatmam diyenlerin oranı %25.4’dür. Çocuğun veya ergenin özel yaşamına ve gizli tutulması gereken

şeylerine her zaman saygı gösteririm diyenlerin oranı ise %63.9'dur. Kuşkulu tüm şiddet, istismar ve ihmal durumlarını her zaman rapor ederim diyenlerin oranı %69.7'dir (Tablo 2).

Tablo 1. Ebe ve hemşirelerin tanımlayıcı ve mesleki özellikleri (N=122)

Özellikler		Sayı	%
Yaşı	35 yaş ve altı	53	43.4
	36 yaş ve üstü	69	56.6
Cinsiyeti	Kadın	115	94.3
	Erkek	7	5.7
Eğitim düzeyi	Lise	14	11.5
	Ön lisans	24	19.7
	Lisans	73	59.8
	Lisansüstü	11	9.0
Yaşamının çoğunun geçtiği yer?	Köy	6	4.9
	İlçe	32	26.2
	İl	84	68.9
Çocuğu var mı?	Evet	84	68.9
	Hayır	38	31.1
Mesleği	Ebe	38	31.1
	Hemşire	84	68.9
Meslekte hizmet süresi	10 yıldan az	41	33.6
	11 yıl ve üstü	81	66.4
Mesleğini iseverek seçme durumu	Evet	89	73.0
	Hayır	33	27.0
Mesleğini halen sevme durumu	Evet	112	91.8
	Hayır	10	8.2
Şu an çalıştığı yer	Çocuk acil	26	21.3
	Çocuk yoğun bakım	18	14.8
	Çocuk servisleri	67	54.9
	Çocuk poliklinikleri	11	9.0
Çalıştığı alanın kendi tercihi olması durumu	Evet	75	61.5
	Hayır	47	38.5
Çocuk haklarına ilişkin eğitim alma durumu	Evet	44	36.1
	Hayır	78	63.9
Meslek hayatında çocuk haklarına ilişkin sorun yaşama durumu	Evet	2	1.6
	Hayır	120	98.4

Tablo 2. Ebe ve hemşirelerin çocuk haklarına yönelik sorulara verdikleri yanıtların dağılımı (N=122)

Sorular	1*	2*	3*	4*	5*
Hastayla (çocuk veya ergen) sorununun ne olduğunu konuşmak için zaman ayırıyorum.	6 (4.9)	4 (3.3)	23 (18.9)	46 (37.7)	43 (35.2)
Birlikte çalıştığım veya tedavi ettiğim tüm çocukların fikir ve düşüncelerini sorarım.	8 (6.6)	4 (3.3)	28 (23.0)	47 (38.5)	35 (28.7)
Hastanın görüş ve duygularını ciddiye alır ve dinlerim	1 (0.8)	3 (2.5)	14 (11.5)	35 (28.7)	69 (56.6)
Tedaviyi düzenlemeden veya bir girişimde bulunmadan önce çocuğun kendisine ona nasıl bir işlem uygulanacağını olacağını anlamasını sağlarım.	2 (1.6)	7 (5.7)	18 (14.8)	35 (28.7)	60 (49.2)
Konsültasyon/müdahale sırasında çocuk ve ebeveyni ile konuşurum.	3 (2.5)	-	17 (13.9)	36 (29.5)	66 (54.1)
Ana baba tedavinin şekline, yapılış biçimine razı olmazsa tedaviyi başlatmam.	8 (6.6)	3 (2.5)	7 (5.7)	18 (14.8)	86 (70.5)
Ebeveyn çocuğun tedavisine razı ancak çocuk bunu istemiyorsa gene de tedaviye başlarım.	30 (24.6)	7 (5.7)	37 (30.3)	17 (13.9)	31 (25.4)
Ana baba tedaviye razı olmayıp çocuk razı ise tedaviye başlarım.	79 (64.8)	14 (11.5)	14 (11.5)	4 (3.3)	11 (9.0)
Tüm çocuklar kendi sağlıklarıyla ilgili kararlara katılabilecek durumdadır.	30 (24.6)	28 (23.0)	34 (27.9)	18 (14.8)	12 (9.8)
Çocuğun bana iletmediği özel ve gizli şeyleri başkalarıyla konuşmadan önce onun onayını alırım.	5 (4.1)	3 (2.5)	7 (5.7)	32 (26.2)	75 (61.5)
Müdahalelerimi çocukların mensup oldukları farklı kültürlere göre uyarlarım.	10 (8.2)	3 (2.5)	23 (18.9)	27 (22.1)	59 (48.4)
Kuşkulu tüm şiddet, istismar ve ihmal durumlarını rapor ederim.	2 (1.6)	1 (0.8)	9 (7.4)	25 (20.5)	85 (69.7)
Çocukları önleyici sağlık önlemleri konusunda eğitip bilgilendiririm.	3 (2.5)	5 (4.1)	18 (14.8)	30 (24.6)	66 (54.1)
Çocuklara sağlıklı yaşam tarzları ve sağlıklı ilişkiler konusunda bilgi veririm.	3 (2.5)	3 (2.5)	22 (18.0)	33 (27.0)	61 (50.0)

1: Hiç katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Karasızım, 4: Katılıyorum, 5: Çok katılıyorum

Yaş aralığı, cinsiyet, meslek, hizmet süresi, mezun olduğu okul, mesleği severek ve isteyerek tercih etme, çocuk hakları konusunda eğitim almış olma değişkenlerinin hastayla sorununun ne olduğunu konuşmak için zaman ayırma, çalıştığı veya tedavi ettiği tüm çocukların fikir ve düşüncelerini alma, ebeveyn tedaviye razı olsa bile çocuk razı değilse tedaviyi başlatmama ve çocuğun veya ergenin özel yaşamına ve gizli tutulması gereken şeylerine saygı gösterme değişkenleri açısından farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$). Hemşirelerin, kuşkulu tüm şiddet, istismar ve ihmal durumlarını bildirme oranlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada ebe ve hemşirelerin, “sağlık bakım hizmetlerinde çocuk hakları” konusundaki tutumlarının istendik düzeyin altında olduğu görülmüştür. Konuya ilişkin birçok tutumun meslek, çalışılan birim, eğitim düzeyi, çocuk sahibi olma, yaşamının uzun süreli geçtiği yer, çocuk hakları konusunda sorun yaşamış olma, mesleği isteyerek tercih etme ve halen mesleğini seviyor olma, meslekte hizmet süresi, çocuk hakları konusunda eğitim gibi bazı değişkenler açısından farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir. Ebe ve hemşirelerin sağlık ve bakım hizmetlerinde etkin ve bilinçli olacak şekilde rol almalarının sağlanmasının yanı sıra sorumluluk anlayışında olmaları konusunda süregelen hizmet içi eğitim programlarının uygulanmasının olumlu olacağı değerlendirilmiştir.

KAYNAKLAR

Yurtsever Kılıçgün M, Oktay A. Çocuk haklarına Yönelik Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Standardizasyonu. Buca Eğitim Fakültesi Dergisi; 2011;31:1-22.

Çiçek SE, Dikmen S. Child friendly budget as an example of social budgeting. *Journal of Economic and Social Research* 2016; 12(2): 131-147. Retrived from:

https://www.researchgate.net/publication/327720693_COÇUK_DOSTU_SEHIRLERIN_KURULMASINDA_COÇUKLARA_DUYARLI_BUTCELEMENIN_ONEMI_VE_ROLU

Gultekin G, Baran G. Disease and child. *Journal of Social Policy Studies*. 2005; 2(9): 1-8.

Retrived from file:///C:/Users/%C3%87a%C4%9Fla%20Yi%C4%9Fitba%C5%9F/Desktop/10.21560_spcd.57818.pdf

Sezer TA, Esenay FI, Korkmaz G. Çocuk Hemşirelerinin Mesleki İmajları: Profesyonel mi Geleneksel mi?. *Hemşirelikte Araştırma ve Geliştirme Dergisi*; 2017; 19(3).45-54.

Kahriman İ, Topbaş M, Çan G, Göker Z, Deryal Y. Pediatrik Yaş Grubuna Hizmet Sunan Ebe ve Hemşirelerin Çocuk Hasta Hakları Konusundaki düşünceleri. Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi, 2016;5(1):18-30.

Yurdakök K. Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi. Katkı Pediatri Dergisi. 2003; 25(1): 37- 42.

Ball JW, Bindler RC, Cowen KJ. Child Health Nursing: PartneringwithChildren and Families/ Nurse's Role in Care of The Child: Hospital, CommunitySettings, And Home: Advote. 2nd ed.,PearsonEducation, New Jersey, 2010: 1-30.

Müftü G, Arkadaş-Thibert A. Sağlık Çalışanları için CRED-PRO Çocuk Hakları Müfredatı. <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/CREDPRO-Saglik-Mufredat.pdf>.

E.T. 27.02.2019. Bütçe. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2016; 12(12): 131-147.